

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE VERGİ BİLİNCİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: TÜRKİYE VE POLONYA
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DUYGU MACİT

BURSA - 2023

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE VERGİ BİLİNCİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: TÜRKİYE VE POLONYA
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DUYGU MACİT
ORCID: 0000-0001-8992-7563

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi FERİDE BAKAR TÜREGÜN

BURSA – 2023

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE VERGİ BİLİNCİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: TÜRKİYE VE POLONYA ÖRNEĞİ**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

22.06.2023

Adı Soyadı: Duygu MACİT

Öğrenci No: 701812003

Anabilim Dalı: Maliye

Bilim/Sanat Dalı: Mali Hukuk

Tezin Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı: 112

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 22/06/2023

Tez Başlığı / Konusu: **Üniversite Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Değerlendirilmesi: Türkiye ve Polonya Örneği**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **123** sayfalık kısmına ilişkin, **22/06/2023** tarihinde şahsım tarafından **TURNİTİN** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **% 13**'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

22.06.2023

Adı Soyadı: Duygu Macit
Öğrenci No: 701812003
Anabilim Dalı: Maliye
Programı: Mali Hukuk
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Feride BAKAR TÜREGÜN

ÖNSÖZ

Tezimin hazırlık sürecinde ilgi ve desteği ile yanımda olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Feride BAKAR TÜREGÜN, çalışmam için vermiş olduğu kıymetli önerileri için sevgili üstadım Alper DEMİR ile bu süreçte gerek teknik gerekse manevi desteğini esirgemeyen çalışma arkadaşım İdris DURMAZ ve eğitim hayatım boyunca sunmuş olduğu tüm fırsatlar babam Sait MACİT'e teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Duygu MACİT

Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : Maliye

Bilim Dalı : Mali Hukuk

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : xii + 113

Tez Danışmanı : Feride BAKAR TÜREGÜN

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE VERGİ BİLİNCİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: TÜRKİYE VE POLONYA ÖRNEĞİ

Kamusal mal ve hizmetlerin sunumunun etkin ve verimli bir şekilde gerçekleşebilmesi için vergi gelirleri büyük önem arz etmektedir. Vergi gelirlerinin tahsilatında optimal düzeyin yakalanabilmesinin yegâne şartı ise vergi mükelleflerinin kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı için vergi gelirlerine ihtiyaç duyulduğunun bilincinde olmasıdır. Verginin önemini bilen bireylerin vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmedeki isteklilik düzeyleri ve içsel motivasyonlarını karşımıza vergi bilinci kavramı olarak çıkmaktadır. Bu noktada vergi bilinci bireylerin vergiye uyumunun sağlanması açısından önemli bir kavram haline gelmiştir. Gerek birey gerekse de toplum düzeyinde vergi bilinci olgusunun yerleşebilmesi birçok faktöre bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Literatürde son dönemde vergi bilinci, vergi uyumu, vergi psikolojisi ve ahlakı gibi konularda çalışmalar yapılarak verginin ekonomik, mali, hukuki ve siyasi boyutundan ziyade sosyolojik boyutu da ele alınmaktadır.

Gelecekte potansiyel vergi mükellefi olacak öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinin incelenmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada farklı vergi kültürlerine sahip olan Türkiye ve Polonya’da eğitim görmekte olan toplamda 708 üniversite öğrencisine anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Kullanılan anket literatürde geliştirilen ölçeklerden derlenmiş ve etik kurulu onayı alınmıştır. Anket sonuçları istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin daha önce vergiye ilişkin ders alma, vergi beyannamesi doldurma ile vergi bilinç düzeyleri arasında bir ilişki bulunup bulunmadığına ilişkin sorulara istinaden verilen yanıtlar neticesinde anlamlı farklar tespit edilmiştir. Yapılan çalışma neticesinde her iki ülkedeki öğrencilerin vermiş olduğu cevaplara istinaden aritmetik ortalamalar orta düzeyde gözlemlenmiş ve skorlar açısından büyük farklılıklar izlenmemiştir. Anket sonuçlarına göre vergi eğitiminin hem niteliksel hem de niceliksel olarak iyileştirilmesinin vergi bilincini artıracak ve vergiye gönüllü uyumu kolaylaştıracağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Vergi Bilinci, Vergi Uyumu, Vergi Eğitim, Türkiye, Polonya

ABSTRACT

Name and Surname : Duygu MACİT

University : Bursa Uludag University

Institution : Social Science Institution

Field : Public Finance

Branch : Public Finance

Degree Awarded : Master

Page Number : xii + 113

Supervisor : Feride BAKAR TÜREGÜN

EVALUATION OF UNIVERSITY STUDENTS' TAX CONSCIOUSNESS: THE CASE OF TÜRKİYE AND POLAND

Tax revenues are of great importance for the effective and efficient provision of public goods and services. The sole condition for achieving an optimal level of tax collection is the awareness of taxpayers regarding the need for tax revenues to finance public goods and services. The concept of tax consciousness emerges when individuals who understand the importance of taxes exhibit willingness and intrinsic motivation to fulfill their tax obligations. Tax consciousness has become a significant concept in ensuring tax compliance at both the individual and societal levels. However, the establishment of tax consciousness in individuals and society depends on various factors. Recent studies in the literature have explored tax consciousness, tax compliance, tax psychology, and ethics, focusing not only on the economic, financial, legal, and political dimensions of taxes but also on the sociological aspect.

Examining the level of tax consciousness of potential taxpayers, such as university students, is crucial for the future. In this study, a questionnaire was administered to a total of 708 university students in Turkey and Poland, which have different tax cultures. The questionnaire was compiled from established scales in the literature and received ethical approval. The results of the questionnaire were statistically analyzed. Significant differences were observed in the responses to questions about whether there is a relationship between students' previous exposure to tax-related courses, filling out tax returns, and their level of tax consciousness. The findings of the study revealed that the arithmetic means of the responses from both countries were observed to be at a moderate level, and significant differences in scores were not observed. According to the questionnaire results, improving tax education both qualitatively and quantitatively would enhance tax consciousness and facilitate voluntary tax compliance.

Keywords:

Tax Consciousness, Tax Compliance, Tax Education, Turkey, Poland

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI	i
YEMİN METNİ	ii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ VE VERGİ BİLİNCİNE YÖNELİK GENEL ÇERÇEVE

1. VERGİ, VERGİ UYUMU VE VERGİ UYUMUNUN ÖNEMİ.....	3
1.1. VERGİ KAVRAMI VE VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	3
1.2. VERGİNİN AMAÇLARI.....	9
1.2.1.Mali Amaç	10
1.2.2 Mali Olmayan Amaçlar	11
1.3 VERGİLEMENİN SINIRLARI	12
1.4 VERGİ UYUMU KAVRAMI.....	15
1.5 VERGİ UYUMUNU SAĞLAMANNIN DEVLETLER AÇISINDAN ÖNEMİ	17
1.6 VERGİ UYUMUNU SAĞLAMAK İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR	18
2. DAVRANIŞSAL MALİYE VE VERGİ PSİKOLOJİSİ	19
2.1.DAVRANIŞSAL MALİYE VE GELİŞİMİ	19
2.2.VERGİ PSİKOLOJİSİ VE ETKİLERİ.....	20
2.2.1.Vergi Psikolojisi Kavramı	22
2.2.2 Vergi Psikolojisinin Mükelleflerinin Davranışlarına Etkisi	23
3.VERGİ BİLİNCİ VE DİĞER KAVRAMLAR İLE İLİŞKİSİ.....	25
3.1.VERGİ BİLİNCİ KAVRAMI	25
3.2 VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ BİLİNCİNE BENZER DİĞER KAVRAMLAR	26
3.2.1. Vergi Uyumu İle İlişkisi	27
3.2.2. Vergi Psikolojisi İle İlişkisi	30
3.2.3. Vergi Ahlakı İle İlişkisi	31
3.2.4. Vergi Kültürü İle İlişkisi	33
3.2.5. Vergi Okuryazarlığı İle İlişkisi	34

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİ BİLİNCİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE VERGİYE KARŞI GÖSTERİLEN TEPKİLER

1. VERGİ BİLİNCİNİN OLUŞMASINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER	37
1.1 İÇSEL FAKTÖRLER.....	37
1.1.1 Mükellefin Ödeme Gücü.....	37
1.1.2 Aile Ölçeği.....	38
1.1.3 Vergi Ahlakı.....	39
1.1.4 Eğitim Düzeyi.....	40
1.1.5 Mükellefin Mesleği.....	41
1.1.6 Mükellefin Yaşı.....	42
1.1.7 Mükellefin Dini.....	43
1.1.8 Mükellefin İrki.....	44
1.1.9 Kamu Gelirlerinin Etkin Kullanımı	45
1.2 DIŞSAL FAKTÖRLER	46
1.2.1 Vergi Yönetimi Ve Vergi Sisteminden Kaynaklanan Faktörler	46
1.2.2 Vergi Oranları Ve Sayısı	47
1.2.3 Cezalar, Denetim Olasılığı ve Önceki Denetimler.....	48
1.2.4 Vergi İdaresi ve Mükellef Arasındaki İlişkiler	49
1.2.5 Vergi Sistemlerinin Karmaşık Yapısı.....	49
1.2.6 İstisna ve Muafiyetlerin Fazlalığı	50
2. VERGİ BİLİNCİNİN OLUŞMAMASININ SONUÇLARI: VERGİ KARŞISINDA GÖSTERİLEN TEPKİLER.....	50
2.1 NÖTR DAVRANIŞ.....	51
2.2 AŞIRI TEPKİ	51
2.3 VERGİ ALERJİSİ	51
2.4 VERGİDEN KAÇINMA	52
2.5 VERGİ YANSIMASI.....	54
2.6. KAPİTALİZASYON.....	54
2.7 TRANSFORMASYON (DÖNÜŞTÜRME).....	55
2.8 VERGİNİN REDDİ (VERGİ GREVİ).....	55
2.9 OY KAYMASI.....	56
2.10 BASKI GRUPLARINI TEPKİYE İTME	57
2.11 VERGİ KAÇAKÇILIĞI.....	57
3. VERGİ BİLİNCİNİN OLUŞMASINDA EĞİTİMİN ÖNEMİ	59
4. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE VERGİ BİLİNCİNİN DÜZEYİ	61
5. TÜRKİYE'DE VERGİ BİLİNCİ DÜZEYİ	62
5.1. KAYIT DIŞI EKONOMİ VE VERGİ KAYBI	63
5.2. VERGİ BİLİNCİNİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN DEVLET TARAFINDAN YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	64
5.3. VERGİ BİLİNCİ EKSİKLİĞİNİ NEDENLERİ.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ BİLİNCİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ İLE İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMASI

1. VERGİ BİLİNCİ KONUSUNDA YAPILMIŞ ALAN ARAŞTIRMALARI.....	66
1.1 ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	66
1.2 TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR	68
2. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ BİLİNCİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI	69
2.1.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	69
2.2 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	70
2.2.1 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	70
2.2.2 Soruların Hazırlanması	71
2.2.3 Anketin Uygulanması	71
2.2.4 Yöntem Seçimi	71
2.3 VERİLERİN ANALİZİ	71
2.3.1 Geçerlilik Ve Güvenilirlik Analizi.....	72
2.3.2 Soruların Frekans Ve Betimsel İstatistik Analizleri	73
2.3.3 Diğer Analizler.....	78
3. ANKET SONUÇLARININ TÜRKİYE VE POLONYA AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMARI.....	92
SONUÇ VE ÖNERİLER	94
KAYNAKÇA	97
EKLER.....	107
ÖZGEÇMİŞ.....	113

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de Elde Edilen Bulguların Güvenilirlik Analizi.....	72
Tablo 2: Polonya’da Elde Edilen Bulguların Güvenilirlik Analizi	73
Tablo 3: Türkiye’deki Öğrencilerin Cinsiyete Göre Frekans Analizi	73
Tablo 4: Polonya’daki Öğrencilerin Cinsiyete Göre Frekans Analizi.....	74
Tablo 5: Türkiye’deki Öğrencilerin Yaşa Göre Frekans Analizi	74
Tablo 6: Polonya’daki Öğrencilerin Yaşa Göre Frekans Analizi.....	74
Tablo 7: Türkiye’deki Öğrencilerin Eğitim Durumlarına Göre Frekans Analizi.....	74
Tablo 8: Polonya’daki Öğrencilerin Eğitim Durumlarına Göre Frekans Analizi	75
Tablo 9: Türkiye’deki Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Frekans Analizi.....	75
Tablo 10: Polonya’daki Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Frekans Analizi.....	75
Tablo 11: Türkiye’deki Öğrencilerin Çalışma Durumlarına Göre Frekans Analizi.....	76
Tablo 12: Polonya’daki Öğrencilerin Çalışma Durumlarına Göre Frekans Analizi	76
Tablo 13: Türkiye’deki Öğrencilerin Gelir Düzeyine Göre Frekans Analizi	76
Tablo 14: Polonya’daki Öğrencilerin Gelir Düzeyine Göre Frekans Analizi	77
Tablo 15: Türkiye’deki Öğrencilerin Vergi ile İlgili Ders (Vergi Hukuku, Kamu Maliyesi vb.) Alma Durumuna Göre Frekans Analizi.....	77
Tablo 16: Polonya’daki Öğrencilerin Vergi ile İlgili Ders (Vergi Hukuku, Kamu Maliyesi vb.) Alma Durumuna Göre Frekans Analizi.....	77
Tablo 17: Türkiye’deki Öğrencilerin Gelirlerini Beyan Etmek İçin Vergi Beyannamesi Doldurma Durumlarına Göre Frekans Analizi	78
Tablo 18: Polonya’daki Öğrencilerin Gelirlerini Beyan Etmek İçin Vergi Beyannamesi Doldurma Durumlarına Göre Frekans Analizi	78
Tablo 19: Türkiye’deki Öğrencilerin Vergiye İlişkin Konular, Vergi Bilinci ve Vergi Eğitimi Ölçeği Puanlarının Vergi İle İlgili Ders Alınmasına Göre T-Testi Sonuçları ...	79
Tablo 20: Polonya’daki Öğrencilerin Vergiye İlişkin Konular, Vergi Bilinci ve Vergi Eğitimi Ölçeği Puanlarının Vergi İle İlgili Ders Alınmasına Göre T-Testi Sonuçları ...	79
Tablo 21: Türkiye’deki Öğrencilerin Vergiye İlişkin Konular, Vergi Bilinci ve Vergi Eğitimi Ölçeği Puanlarının Vergi Beyannamesi Doldurma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları	80
Tablo 22: Polonya’daki Öğrencilerin Vergiye İlişkin Konular, Vergi Bilinci ve Vergi Eğitimi Ölçeği Puanlarının Vergi Beyannamesi Doldurma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları	80
Tablo 23: Türkiye’deki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi	81
Tablo 24: Polonya’daki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi.....	81
Tablo 25: Türkiye’deki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı.....	82
Tablo 26: Polonya’daki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı.....	82

Tablo 27: Türkiye'deki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım)	83
Tablo 28: Polonya'daki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım)	83
Tablo 29: Türkiye'deki Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi	84
Tablo 30: Polonya'daki Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi	84
Tablo 31: Türkiye'deki Öğrencileri Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı.....	85
Tablo 32: Polonya'daki Öğrencileri Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı.....	85
Tablo 33: Türkiye'deki Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım).....	86
Tablo 34: Polonya'daki Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım).....	86
Tablo 35: Türkiye'deki Öğrencilerin Bölüme Göre Tek Yönlü Anova Testi.....	87
Tablo 36: Polonya'daki Öğrencilerin Bölüme Göre Tek Yönlü Anova Testi	88
Tablo 37: Türkiye'deki Öğrencilerin Bölümlere Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı	89
Tablo 38: Polonya'daki Öğrencilerin Bölümlere Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı	89
Tablo 39: Türkiye'deki Bölüm Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım)	89
Tablo 40: Polonya'daki Öğrencilerin Bölüm Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım).....	90
Tablo 41: Türkiye'deki Öğrenciler Üzerinde Korelasyon Analizi	91
Tablo 42: Polonya'daki Öğrenciler Üzerinde Korelasyon Analizi.....	92

GİRİŞ

Vergiler devlet ya da vergilendirme yetkisini devrettiği kamu tüzel kişisi tarafından kanunlara dayanarak gerçek ve tüzel kişilerin ödeme güçleri üzerinden alınan karşılıksız parasal tutarlardır. Vergi bu tanımıyla ekonomik, mali, hukuki ve idari yönleriyle ele alınmaktadır. Ancak hatırlanması gereken bir husus vardır ki vergilendirme sürecindeki taraflardan biri devlet iken karşı taraf insan faktörüdür. Günümüzde kamu otoritesi neden vergi toplar sorusundan ziyade bireyler neden vergi öder sorusu önem kazanmıştır. Önem kazanmasının en büyük sebebi ise devletin en önemli gelir kaynaklarından biri olan vergilerin doğru ve zamanında tahsilinin gerçekleştirilmesinin her geçen gün daha da güç hale gelmesidir. Vergilerin tam ve eksiksiz olarak tahsilini güç hale gelmesi ise vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonomi gibi eylemlerden kaynaklanmaktadır. Bu eylemlerin önüne geçebilmek ve kamu kesiminin en önemli kaynak unsurlarından biri olan vergi gelirlerinin tahsilinin sağlanması bireylerin vergi bilinci ve farkındalığından geçmektedir. Vergi bilinci ve farkındalığı yüksek bireylerin oluşturduğu bir toplumda bireyler verginin gerekliliğini kavramış olacağından vergi kaçırma eğilimi de düşük olacaktır. Bu hususta özellikle geleceğin potansiyel vergi mükellefi olan öğrencilerin vergi bilincinin oluşması hem vergi tahsilatında etkinlik ve verimliliği artıracak hem de yeni vergi politikalarının geliştirilebilmesi için rehber görevi sağlayacaktır.

Bu araştırma farklı vergi kültürlerine sahip iki ülke olan Türkiye ve Polonya'da üniversite düzeyinde eğitim almakta olan öğrencilerin vergi bilinç düzeyleri ve almış oldukları eğitim arasındaki bağı ortaya koymak ve her iki ülke nezdinde karşılaştırma yapabilmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma ile geleceğin potansiyel vergi mükellefi olan öğrencilerin farklı vergi kültürlerine sahip ülkelerde vergi ilişkin bilinç düzeylerinin değerlendirilmesi ve bu düzeye etki eden faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda 2020 yılında üniversite öğrencilerinin vergi bilinç düzeylerinin incelenebilmesi için 334 Türk ve 374 Polonyalı üniversite öğrencisi olmak üzere toplamda lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenim düzeyinde 708 öğrenciye yüz yüze ve çevrim içi olmak üzere çeşitli anket yöntemleri ile sorular yöneltilmiştir. Bu çalışmada kullanılan anket, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından

28 Ağustos 2020 tarih 2020-26 Oturum Sayılı Karar No 11 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur.

Birinci bölümde vergi ve vergi bilincine yönelik genel çerçevede ele alınmış olup vergi, vergi uyumu, vergi bilinci ve diğer kavramlar ile ilişkisi ile davranışsal maliye ve vergi psikoloji kavramlarına yer verilmiştir. Ele alınan bu kavramlar ile verginin ekonomik, mali, hukuki ve siyasi boyutundan ziyade sosyolojik ve psikolojik boyutu ile de ele alınarak literatür incelemesinde bulunulmuştur.

İkinci bölümde vergi bilincinin oluşmasına etki eden içsel ve dışsal faktörlerden bahsedilmiş, vergi bilincinin oluşmamasının sonucunda mükellefler tarafından gösterilen tepkilerin neler olduğu anlatılmıştır. Vergi kayıp ve kaçakçılığına sebebiyet veren eylemler geniş bir çerçevede ele alınmaya çalışılmıştır. Vergi bilincinin oluşumunda en etkin unsurlardan biri olan eğitim faktörünün önemine değinilmiş, Türkiye ve çeşitli ülkelerdeki vergi bilinci düzeyleri hakkında literatürde yapılan çalışmalara yer verilmiş ve Türkiye'deki vergi bilinci düzeyi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Son olarak ise vergi bilincindeki eksikliklerin nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise vergi bilinci alanında yerli ve yabancı literatürde yapılmış çalışmalara yer verilmiş olup araştırma kapsamında yer alan Türkiye ve Polonya'da öğrenim gören üniversite öğrencilerinin anket formlarına vermiş oldukları yanıtlar analiz edilmiş, yorumlanmış ve elde edilen bulgular ışığında önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ VE VERGİ BİLİNCİNE YÖNELİK GENEL ÇERÇEVE

1. VERGİ, VERGİ UYUMU VE VERGİ UYUMUNUN ÖNEMİ

1.1. VERGİ KAVRAMI VE VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Verginin günümüze kadar birçok tanımı yapılmış olmakla birlikte tam ve eksiksiz tanımının yapılması oldukça zordur. NADAROĞLU vergi kavramını açıklarken iken “devletin egemenlik yetkisine dayanarak kamu tüzel kişilerinin kamu harcamalarını karşılamak ya da kamusal görevlerini icra etmek amacı ile özel karşılık vaadi olmaksızın hukuki cebir altında kişilerden toplanan parasal tutarlar olarak” ifadelerine yer vermiştir. KANETİ ise vergiyi tanımlarken “kamusal ihtiyaçların sağlanması özel kesimden kamu kesimine, hukuki cebir altında karşılıksız olarak yapılan parasal bir aktarım” şeklinde tanımlamada bulunmuştur. Yukarıdaki tanımlamalardan da hareketle vergi devlet ve vergilendirme yetkisine haiz kurumların yapmış olduğu kamusal harcamalarını finanse edebilmek, toplumun içinde bulunmuş olduğu koşulların gerektirdiği tedbirleri almak için ödeme gücü olan bireylerden ödeme güçleri ile orantılı olacak şekilde aldıkları karşılıksız ve nihai parasal ödemeler olarak ifade edilebilir.¹

Bir başka ifade ile de devletin kamu harcamalarını karşılamak amacıyla toplumu meydana getiren kişi ve kurumlardan, ödeme gücü belirleyici unsur olacak şekilde, karşılıksız, kanuni (yasal), cebri (zorla), nihai(kesin) ve nakdi ya da aynı olarak aldığı ekonomik değerlere “vergi” denir. Verginin karşılıksız olması demek devletin vatandaşlardan sağladığı vergilerle hangi hizmetlerin sunulacağını devletin kendisinin belirlemesi, alınan vergi karşılığında devletin kişinin şahsına yönelik doğrudan bir karşılık vadinin olmamasını ifade eder. Bireylerin özel faydası değil toplumsal fayda söz konusudur. Herkes ödediği fayda miktarına göre değil eşit şekilde kamusal mal ve hizmetlerden yararlandığı kabul edilir. Kamu gelirleri içerisinde en önemli yeri vergiler almaktadır. Anayasamızda vergi ödevi adı altında 73. maddeye göre “Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür”

---

¹ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, *Vergi Hukuku*, Bursa: Ekin Yayınevi, 2016, 73-74.

denilmektedir. Bu maddeye göre vergi, devletin aldığı bir para olmaktan ziyade aynı zamanda her vatandaşın ödemek zorunda olduğu cebri bir unsurdur. Türkiye’de vergilerin kamu gelirleri içerisindeki payı yaklaşık %70-%90’dır. Verginin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:²

- i. Vergi, devlet ya da vergilendirme yetkisine sahip kamu kuruluşlarınca alınır.
- ii. Vergi, toplumsal ihtiyaçları karşılamak için alınır (Klasik maliyeciler)
- iii. Vergi, ekonomik ve sosyal hayata müdahale için alınır. (Modern maliyeciler)
- iv. Vergi, gerçek veya tüzel kişilerden alınır.
- v. Vergi, karşılıksızdır.
- vi. Vergi, devletin egemenlik gücüne dayalı olarak alınır. Temelinde hukuki zor vardır.
- vii. Vergi, ödeme gücüne orantılı olarak alınır.
- viii. Vergi, kesindir.
- ix. Vergi, özel kesimden kamu kesimine maddi bir transferdir.
- x. Vergi, merkezi bütçede B cetvelinde gözükmektedir.
- xi. Vergiler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Tarih boyunca kamusal otoriteler tarafından çeşitli amaçlar doğrultusunda maddi bir unsur olarak vergiler tahsil edilmeye çalışılmıştır.³

Tarihi incelemeler ışığında vergiler günümüze kadar birçok değişikliğe maruz kalmış, mali, iktisadi, sosyal, hukuki ve politik açılardan karmaşık bir yapı olma özelliğine sahiptir. Vergi ve vergilendirme olgusunun tarihi gelişim süreci incelendiğinde başlangıçta armağan ve bağış gibi amaçlar doğrultusunda tahsili gerçekleşirken zamanla cebri bir unsur olgusuna evrilmiştir.⁴

Özel mülkiyet kavramının bulunmadığı ilk uygarlıklar döneminde vergi olgusu yalnızca mağluplar tarafından galiplere ödenmesi gereken bir değer olarak görülmekte ve mağlup tarafın gelir ve servetinin bir kısmı kazanan tarafa haraç adı altında verilmekteydi.

² Metin Erdem, Doğan Şenyüz, İsmail Tatlıoğlu, *Kamu Maliyesi*, 7.b., Bursa: Ekin Kitabevi, 2009, 65.

³ Alper Doğan, Muhammet Emin Coşkun, “Vergilendirmenin Tarihsel Gelişim Sürecinde Öne Çıkan Vergi İsyamları”, *Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, Cilt: 3, 2022, 29.

⁴ Doğan, Coşkun, a.g.m., 30.

Hatta bazı uygarlıklarda hükümdara dini sebeplere dayalı olarak verilen armağan olarak nitelendirilmekteydi.⁵

Paranın henüz keşfedilmediği ilk uygarlık zamanlarında hükümdar için inşa edilen tapınak, saray, su kanalları gibi yapıların inşasında nakdi vergi söz konusu olmadığından insanlar emek güçlerini kullanarak aynı vergilere katlanmak durumunda kalmışlardır. Hükümdar adına yapılan bu yapıların çalışmalarında halkın beden gücünü kullanarak emek vergisi ile finansman unsuru olarak yer alması ilk vergilendirme şekli olarak değerlendirilebilmektedir. Halk, fiili güçlerini kullanarak hükümdar adına inşa edilen yapıların yapımında çalışmakla birlikte bu yapıların korunması hizmetlerinde bulunarak da bir nevi aynı vergiye katlanmaktaydı. Koruma hizmeti olarak gerçekleştirilen bu emek vergisi Sümerler Döneminde “angarya” olarak adlandırılmış ve bilinen yazılı kaynaklardaki ilk vergilendirme şekli olarak da yer almaktadır.⁶

Zamanla zirai faaliyetlerin ön plana çıkması ile mülkiyeti hükümdara ait toprakların bir kısmı halktan belli bir kesme bırakılarak tarımsal faaliyetlerin yapılması sağlanmıştır. Hükümdar adına tarım yapan halktan ise hasat zamanında belirli oranda tahıl alınarak aynı vergilendirme yapılmıştır. Bir nevi aynı vergi niteliğinde olan tahılların halktan toplanması adına ise hükümdarın görevlendirmiş olduğu memurlar görevlendirilmiş yılın belirli dönemlerinde halkın vergisel yükümlülükleri yerine getirtilmeye çalışılmıştır.⁷

Hükümdarın fiili gücüne dayanan ve herhangi hukuki bir alt yapısı bulunmayan haraç ve vergilerin tahsilinde dinsel unsurlar ön plana çıkmaktaydı. Dicle ve Fırat nehirleri arasında kurulmuş olan ilk uygarlıklardan birisi olan Sümerlerde halk, yaratıcının evi olduğuna inandıkları saraylara ayın şeklinde yiyecek ve içecek sunmaktaydılar. Pers İmparatorluğu'nda, MÖ 500'de I. Dareios tarafından düzenlenmiş ve sürdürülebilir bir vergi sistemi getirilmeye çalışılmıştır. İmparatorluğun genişlemeye başlaması ile de hükümdar tarafından ele geçirilen her yerden haraç adı altında vergiler alınmaya başlanmıştır. Ancak vergi niteliği gösteren bu ödemelerin uygulanması için kurulan bu sistem düzenli olmamakla birlikte bazı durumlarda bu ödemeler yerine hükümdara hediyeler de gönderilebilmekteydi. İmparatorluğun en önemli vergi kaynağı

⁵ Doğan Şenyüz, *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*, Bursa: Ekin Yayınevi, 1995, 7.

⁶ Kadir Çelik, *İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, 4-5.

⁷ Merve Yolal, “Verginin Tarihsel Gelişiminin Ve Mali Fonksiyonun Geçmişten Günümüze Değerlendirilmesi”, *Vergi Raporu Dergisi*, Sayı: 215, 2017, 12.

ise satraplıklar olarak görülmekteydi. Satraplığa göre uyarlanan Pers vergi sisteminin genel amacı ise Pers İmparatoru adına toplanan ödemelerin imparatorluğa aktarılmasıydı.⁸Farklı zamanlarda, İmparatorluk bünyesinde 20 ile 30 Satraplık bulunmakta ve her biri varsayılan üretkenliğine göre değerlendirilmekteydi. Ödenmesi gereken miktarı tahsil edip, giderleri düşüldükten sonra hazineye göndermek Satrap'ın sorumluluğundaydı.⁹

Vergi politikasında neyin uygun olduğuna dair görüşler vergi kanunlarının seçimini ve yapısını etkilese de, tarih boyunca vergilendirme modelleri büyük ölçüde idari mülahazalarla açıklanabilir. Tarihsel süreçte Erken Roma vergilendirme biçimleri, tüketim vergileri, gümrük vergileri ile belirli doğrudan ve dolaylı vergileri içermekteydi. Bunların başlıcası, vatandaşlar tarafından ödenen ve genellikle bir baş vergisi olarak alınan haraç olarak öne çıkmaktadır.¹⁰

Romalılarda vergiler; diğer toplumlardan farklı olarak dolaylı ve dolaysız olarak sınıflandırılmıştır.¹¹ Dolaysız vergi grubunu; savaş sonucu elde edilen ganimetler, mülk sahiplerinden alınan gelirler ile Roma İmparatorluğu bünyesine bağlı yaşayan farklı milletlerden alınan haraçlar oluşturmaktaydı. Dolaylı vergi grubunda ise “Portoria” ve “Tolonea” adı verilen limanda alınan gümrük vergileri yer almaktaydı. Elde edilen haraç, ganimet ve vergi gelirleri ağırlıklı olarak zafer anıtları yapımları inşası ile oyun ve yiyecek bağışları için kullanılmaktaydı.¹²

Verginin tarihsel gelişim süreci izlendiğinde diğer milletlerden ayrı olarak Roma İmparatorluğunda vergilerin emek gücü ile ödenmesi yaygın olmamakla birlikte vergilendirme ağırlıklı olarak para ve ayınlarla sağlanmaktaydı.

Roma İmparatorluğunun çok geniş sınırlara ulaştığı Julius Caesar döneminde yüzde 1 genel satış vergisi getirilmiştir. (Centesima Rerum Venalium). Eyaletlerin gelirleri baş vergilerine ve arazi vergilerine dayanmaktaydı. Bu dönemde imparatorluğun gelirleri İran ve Mısır'da olduğu gibi, başlangıçta topraktan getiriye bakılmaksızın sabit borçlardan oluşuyordu, ancak daha sonra toprak vergisi, toprağın verimliliğiyle belirli bir

---

⁸ Serap Özkan Kılıç, *Pers Hakimiyeti Altında Batı Anadolu*, (Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, 122-125.

⁹ İsmail Türk, *Kamu Maliyesi*, Ankara: Turhan Kitapevi, 2011, 97-98

¹⁰ Abdurrahman Akdoğan, *Kamu Maliyesi*, Ankara: Gazi Kitapevi, 2016, 59

¹¹ A. Kerim Gök, “Vergi Direncinin Gelişimi”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: I, Cilt: XXII, 2007, 145.

¹² Çelik, a.g.t., 8.

uyum sağlamak için değiştirilerek alternatif olarak, ürünün 10'da biri aynı vergi (ondalık) olarak toplanmıştı.¹³

Orta Çağ'da bu eski vergilerin çoğu, özellikle doğrudan vergiler, çeşitli zorunlu hizmetlere ve bir “yardım” sistemine yol açtı. Dolaylı vergiler ise transit vergiler (belirli bir ülkeden geçen mallardan alınan ücret) ve piyasa ücretlerini içermekteydi. Şehirlerde tüm sakinleri kapsayan bir vergi yükümlülüğü kavramı geliştirildi: belirli yiyecek ve içeceklerin vergi yükünün kısmen tüketiciler tarafından kısmen de üretici ve tüccarlar tarafından üstlenilmesi amaçlandı.¹⁴ Orta Çağ'ın ikinci yarısında halktan tahsil edilmeye çalışılan bu vergiler imparatorluk giderlerini karşılamada yetersiz kalmıştır. İmparatorluk giderlerinin karşılanabilmesi için bütün yük şehirli halkın üzerinde yer almaktaydı. Bu dönemde para ekonomisinin de gelişmesinin hızlanması ile vergilerin toplanması aynı ödemelere oranla daha da kolaylaşmıştır. Vergileri toplama yükümlülüğü ise imparatorluk memurlarında değil, halk ve şehir temsilcilerinde bulunmaktaydı. Ancak feodalizm ile birlikte gelen mali yapıda oluşan değişiklikler sonucu vergilendirme dere beyler tarafından keyfiyete dayalı bir sistem haline evrilmiştir.

Orta Çağ'ın sonlarında ise bazı Alman ve İtalyan şehirlerinde birkaç doğrudan vergi getirilmiştir. Bu vergiler yoksullar için baş vergileri ve net değer vergileri veya bazen zenginler için kaba gelir vergilerinden oluşmaktaydı (Gelir vergisi, öz değerlendirme ve belediye komisyonu huzurunda yemin edilerek uygulanıyordu.). Bu dönemde ise aynı zamanda arsa ve konut vergileri giderek artış göstermiştir.¹⁵

Vergileme yetkisinin kötüye kullanımı hukuki bir zemine dayanmamasından dolayı vergilerin yasallığının olması gerektiği düşüncelerinin temeli 1215'te imzalanan Büyük Özgürlük Fermanı'na (Magna Carta Libertatum) dayanmaktadır. Tarihteki ilk demokrasi mücadelelerinin keyfi vergilemelere karşı başladığı ve anayasaların büyük ölçüde bu mücadeleler ve tepkiler sonucu şekillendiği bilinmektedir.¹⁶

Verginin tarihsel gelişiminin eski Türk devletlerindeki geçmişine bakmak gerekir ise özellikle Osmanlı Devletinde kurulu olan vergi sisteminin İslam Vergi Hukuku temelleri üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Osmanlı vergi sisteminde şer'i ve örfi olmak üzere iki çeşit vergi bulunmaktaydı. Şer'i ve örfi vergilerin ortaya çıkışının temel

---

¹³ Akdoğan, a.g.e.,59.

¹⁴ Aytaç Eker, *Kamu Maliyesi*, İzmir: Aydın Kitapevi, 2016, 133.

¹⁵ Akdoğan, a.g.e., 108.

¹⁶ A. Kerim Gök, a.g.m., 145.

sebebi Osmanlı Devletinde sürekli savaş halinin söz konusu olması ve savaşlarda donanma ile askerlerinin ihtiyaçlarının giderilmesinin önem arz etmesi olarak gösterilmektedir. Savaş gibi olağanüstü hal durumlarında giderlerin karşılanabilmesi için “Avarız- Divaniye” adlı örfi vergi getirilmiştir. Şer’i vergilerin ise en önemlilerinden biri olarak zekât gelmektedir. Zekât genel anlamı ile fazla mal sahibi kimsenin fazla malına ilişkin fazlalığa isabet eden tutarın kırkta birini ihtiyaç sahibi birine aktarılması amacını taşımaktadır. İlk etapta ihtiyaç sahibi kimselere yardım amacı güden zekât, zamanla Osmanlı Devleti hazinesi için toplanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda bakıldığında başlarda zekâtın toplanması dini bir mükellefiyet olarak görülmekteyken zamanla devlet adına toplanması ile hukuki bir zemine oturtularak vergi mahiyetini almıştır.¹⁷

Türkiye’de özellikle 1950’li yıllarda çağdaş vergileme sistemlerine uygun olacak şekilde vergilendirme yapılması yoluna gidilmiştir. Yapılan bu değişikliklerle birlikte vergi yükünün dağılımında farklı gelir grupları arasında adaleti sağlamak amacıyla bazı yasal değişiklikler uygulanmıştır. Bu doğrultuda değişikliklerden önce vergilendirilmeyen kesimlere vergisel yükümlülükler getirilmiş, verginin toplanmasının önündeki engellerin önüne geçilmeye çalışılmıştır.¹⁸

Çağdaş vergileme sistemlerine geçişle vergileme yetkisinin çerçevesi çizilmiş, vergilerin mecliste onaylanarak yasa adı altındaki düzenlemelerle birlikte vergilendirme ile ilgili tüm bilgileri kapsayacak şekilde oluşturulmasıyla yükümlülere güvence verilmesi sağlanmıştır. Böylelikle vergilendirme yetkisinin hukuki sınırlar dâhilinde getirilebileceğini bilen yükümlünün vergiye uyumu kolaylaşacak, vergiye karşı potansiyel direnç azalması hedeflenmiştir.

Son zamanlarda vergilendirmenin gelişimi, önemli ulusal farklılıklar için ödenek yapılması gerekmesine rağmen, aşağıdaki genel ifadelerle özetlenebilir: Vergilerin keyfi ve adaletsiz bir şekilde toplanma yetkisi kaybolmuştur ve vergilendirme yetkisi ortadan kalkmıştır. Çoğu verginin düzeyi ve dolayısıyla vergi gelirlerinin milli gelire oranı önemli ölçüde artmıştır.

Verginin kimden alınacağı kanunlar tarafından belirlenmiştir. Kamusal ihtiyaçları ve hizmetleri finanse etmeye yardımcı olmak ve bir ülkede kullanılan altyapıyı inşa etmek ve sürdürmek için bir kamu otoritesi genellikle bireysel ve kurumsal sakinlerinden vergi

---

¹⁷ Yolal, a.g.m.,16-17.

¹⁸ Erdem Asıl, “Tarihsel Süreçte Vergilendirmenin Gelişimi”, *Vergi Müfettişleri Derneği Dergisi*, Sayı: Eylül, 2014, 173-174.

toplamaktadır. Toplanan vergi, ekonominin ve içinde yaşayan kişi ve kurumların iyileştirilmesi için kullanılmaktadır.¹⁹

Vergi, vergi mükellefinin kazancının veya parasının bir yüzdesinin alınmasını ve kamu otoritesince tahsilini gerektirmektedir. Günümüzde vergilerin kamu otoritesi tarafından belirlenen oranlarda ödenmesi zorunludur ve vergi kaçakçılığı (kişinin vergi borcunun tamamını veya bir kısmını kasıtlı olarak ödememesi) kanunlar ile cezalandırılmaktadır.²⁰

1.2. VERGİNİN AMAÇLARI

Vergilerin amaçlarını mali ve mali olmayan amaçlar olarak ikili bir ayrıma tutmamız mümkündür. Bu bağlamda vergilerin mali amacı vergi idaresinin gelir etme amacı iken mali olmayan amacı ise iktisadi anlamda büyümeyi ve istikrarı sağlayarak adil bir gelir dağılımı ve kaynak tahsisinin etkinliğinin yakalanmasıdır.²¹

Vergilendirmenin temel amacı, hükümet harcamalarını idari olarak uygulanabilir, adil ve verimli bir şekilde finanse etmek için kaynakları artırmaktır. Vergilendirme aynı zamanda bir toplumdaki devlet egemenliğini, devlet oluşumunu ve otoritesini yaratmak adına kullanılan bir araç niteliğindedir. Vergilendirme, belirli davranış türlerini teşvik etmek veya caydırmak, gelir veya servet dağılımını adil bir şekilde gerçekleştirmek için kullanılmaktadır. Bununla birlikte, bir vergi sisteminin varlığının temel nedeni, hükümetin kamusal ihtiyaçlar doğrultusunda sunmuş olduğu mal ve hizmetlerin maliyetlerinin adil bir şekilde tahsis ve tahsil edilmesidir.²²

Başka bir deyişle, kamusal ihtiyaçların karşılanabilmesi için artan gelir ihtiyacı, verimli bir kaynak tahsisi, adil bir gelir dağılımı ve rekabetçi bir ticaret sektörü gibi ekonomi politikasının diğer hedefleriyle uzlaştırılmalıdır. Bir ülkenin vergi sistemi, ekonomik büyüme, kamu borcu, mali açık ve enflasyon gibi diğer makroekonomik endekslerin önemli bir belirleyicisi olarak büyük önem arz etmektedir.²³

---

¹⁹ Esra Siverekli Demircan, “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Kamu Mali Yönetiminde Uygulanan Vergi Politikaları”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı:195, 2004, 7-9.

²⁰ Mehmet Şahin, “Çiğdem Özenç, Türkiye’de Vergi Kültürünü Etkileyen Faktörler”, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı: 182, 2008, 17-19.

²¹ Haydar L.Ejder, Eren Çaşkurlu, “Vergilemede Fonksiyon (Amaç) Analizi: Türkiye İçin 1975-2017 Dönem Değerlendirmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:24, Sayı:1, 2022, 125.

²² Nurettin Bilici, *Kamu Maliyesi*, Ankara: Filiz Kitapevi, 2020, 221.

²³ Eker, a.g.e., 146.

Aynı şekilde, bir ülkenin makroekonomik durumu da vergi yapısı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Spesifik olarak ekonomik büyüme ve gelişme düzeyi ile vergi yapısı arasında bir ilişki vardır. Gerçekten de, ekonomik gelişmişlik düzeyinin bir ülkenin vergi matrahı üzerinde çok güçlü bir etkiye sahip olduğu bilinen bir gerçektir.

1.2.1.Mali Amaç

Kamu otoritesi, kamusal mal ve hizmetlerin üretimi için sosyal ekonomik amaçlar güderek kamu harcamaları ile yapılmaktadır. Nüfus artışı ile beraberinde gelen iletişim, ulaşım ve çevre kirliliği gibi sorunlar büyük yatırımların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu yatırımların yapılması da kamu harcamaları ile mümkün olabileceğinden büyük ölçüde vergiler ile finanse edileceği anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında verginin mali amaçları ön plana çıkmaktadır. Kamu otoritesi sürekli artış halinde olan kamusal mal ve hizmetlerin finansmanını sağlayabilmek için vergileri daha çok gelir yaratacak şekilde düzenleme yoluna gidebilmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için de vergilerin araç olarak kullanılması mali amacının önemini ortaya çıkarmaktadır.²⁴

Mali amaç geleneksel fonksiyonu olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda vergiler kamu otoritesince kamusal mal ve hizmetlerin karşılamak amacı ile alınır. Vergiler hazineye yeterli ve sağlam finansman kaynağı aracı olarak etkin kullanıldığı takdirde mali amacına ulaşmış olacaktır. Bir ülkede uygulanmakta olan vergi sisteminin en önemli işlevlerinden biri, kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı için gerekli olan gelirlerin temininin sağlanmasıdır.²⁵

Vergiler, herhangi bir ekonominin bütçesinde önemli bir rol oynar ve hükümetin vergi koymasının ana nedenlerinden biri, mali ve ekonomik araçları kullanarak kaynakları yeniden dağıtmak için gelir elde etmektir. Ekonomik gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak farklı ülkelerde vergi türlerinin varlığı ve işleyişi, belirli hedeflere ulaşıldığı vergi sistemini oluşturmaktadır. Vergi sistemi aracılığıyla, bütçe gelirlerinin oluşturulması, ekonomik ve işlevsel kategorilerin finansmanı, ekonominin geliştirilmesi,

²⁴ Mert Yıldırım, “Verginin Mali Amacı Açısından Türkiye’de 1990-2018 Yılları Arası Dönemde Vergi Gayretinin İncelenmesi”, *Vergi Raporu Dergisi*, Sayı: 246, 2020, 199.

²⁵ Furkan Beşel, “Vergileme Amaçları ve İlkeleri Açısından Zekat”, *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi (ICISEF)*, Sakarya, 2015

yapısının iyileştirilmesi, sosyal etkinin hafifletilmesi ve diğer sorunların finansmanı için finansal araçların toplanmasıdır.²⁶

Vergi, devlet harcamalarını ve çeşitli kamu harcamalarını (bölgesel, yerel veya ulusal) finanse etmek için bir devlet kuruluşu tarafından bir vergi mükellefine (bireysel veya tüzel kişilik) uygulanan zorunlu ödeme niteliğinde yer almaktadır. Vergilerin toplanması, yönetimi finanse etmek için geliri artırmayı veya talebi etkilemek için fiyatları değiştirmeyi amaçlar. Devletler tarih boyunca vergilendirmenin sağladığı geliri birçok işlevi yerine getirmek için kullanmışlardır. Bunlardan bazıları ekonomik altyapı, askeri, bilimsel araştırma ve geliştirme, kültür ve sanat, bayındırlık işleri, dağıtım, veri toplama ve yayma, kamu sigortası ve devletin işleyişine yapılan harcamaları içerir. Bir hükümetin vergileri artırma kabiliyetine mali kapasitesi de denilmektedir.²⁷

Kamu otoritesi vergileri sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirmek ve kamu hizmetlerini finanse etmek için kullanmaktadır. Bu hizmetler arasında eğitim sistemleri, yaşlılar için emekli maaşları, işsizlik yardımları, transfer ödemeleri, sübvansiyonlar ve toplu taşıma sayılabilir. Enerji, su ve atık yönetim sistemleri de ortak kamu hizmetleridir. Vergilerin temel amacı, toplumu ayakta tutan devlet harcamaları için kaynak toplamaktır. Vergiler, sağlık hizmetleri, yaşlı yardımları, devlet okulları, toplu taşıma, yangından korunma ve park bakımı gibi günlük kamu hizmetlerine ve sosyal programlara katkıda bulunur. Vergiler, toplumun kural ve kurumlarına göre oluşturulduğunda, detaylandırıldığında ve uygulandığında meşrulaşır ve kültürel geleneklere veya mevzuata dayanabilir.²⁸

1.2.2 Mali Olmayan Amaçlar

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Anayasa'nın 73. maddesi ile "*Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacı olduğu*" hükmü zikredildiğinden bu hüküm çerçevesinde

²⁶ Hakan Arslaner, "Vergi Uyuşmazlıklarının İdari Aşamada Çözümünde Uzlaşma Müessesesi ve Etkinliği Sorunu", *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Sayı:1, 208.

²⁷ Nihal Saban, *Vergi Hukuku*, 11. b., İstanbul: Beta Yayınevi, 2021, 37-38.

²⁸ Arslaner, a.g.e., 211.

sosyal devlet yaklaşımının bir neticesi olarak sosyal adalet, sosyal refah ve adil gelir dağılımının sağlanması verginin sosyal amacını oluşturmaktadır.²⁹

Vergiler ayrıca sosyal veya politik nedenlerle belirli davranışları teşvik edebilir veya caydırabilir. Bu tür vergilerin temel amacı gelir toplamak değil, kirliliği azaltmak veya diyabet ve obeziteyi önlemek gibi “mali dışı” hedeflere ulaşmaktır.³⁰

Tarihsel olarak vergiler birçok ülkede sağlıklı davranışları teşvik etmek ve daha az sağlıklı olanları caydırmak için kullanılmıştır. Örnekler, tütün tüketimini azaltmak için tütün vergileri ve çevreye yardımcı olmak için yeşil vergilerdir. Bunu yaparken, vergilendirmenin insani gelişmenin sonucu üzerinde güçlü bir etkisi olabilir. Diğer bir örnek, vergilendirmenin, kamu maliyesi ve hükümetin vatandaşlarına karşı sorumluluğuna ilişkin politika tartışmalarında giderek daha fazla dikkat çeken bir konu olan toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişimi üzerindeki potansiyel etkisidir. Vergilerin, sağlık sonuçları, cinsiyet eşitliği ve çevre üzerindeki etkileri ile insanların davranışlarını ve seçimlerini etkilediği kanıtlanmıştır.³¹

Etkin vergi yönetimi vatandaşlar ve hükümet arasındaki ilişkiyi değiştirebilir. Vergilendirme yalnızca kamu mal ve hizmetlerini ödemez; vatandaşlar ve hükümet arasındaki sosyal sözleşmenin önemli bir bileşenidir. “Vergilerin nasıl artırıldığı ve harcandığı bir hükümetin meşruiyetini belirleyebilir”. Vatandaşlar vergi sistemini adil gördüklerinde ve aldıkları kamu hizmetlerinde değer bulduklarında vergi kanunlarına uymaları daha olasıdır. Vergi ahlakı yaratmak için hükümete güven esastır. Bu nedenle, hükümetlerin vergi sistemlerinin tasarımını ve idaresini iyileştirerek kamu güvenini oluşturmaya devam etmeleri önemlidir.³²

1.3 VERGİLEMENİN SINIRLARI

Vergileme yetkisi dar anlamı ile devletin yalnızca kamu geliri elde etme amacı ile vergi koymaya ilişkin yetkisi olarak açıklanmaktadır. Geniş anlamı ile konu ele alınacak olur ise vergileme yetkisinin kamusal mal ve hizmetleri karşılayabilmek için otoritenin kamu gücünü arkasına alarak getirmiş olduğu her türlü mali yükümlülük olarak ifade

---

²⁹ Jale Bulu, *Vergi farkındalığı ve Vergi Bilincinin Vergiye Gönüllü Uyum Üzerindeki Etkisi: Gaziantep Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Değerlendirme*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018,16.

³⁰ Akdoğan, a.g.e., 123.

³¹ Bulu, a.g.e., 13.

³² Salim Ateş Oktar, *Vergi Hukuku*, İstanbul: Türkmen Yayınevi, 2020, 56.

edilebilir. Kamu otoritesinin vergilendirme yetkisini kullanırken nasıl bir yol ve süreç izlemesi gerektiği ise belirli sınırlar içerisinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda verginin yükümlü nezdinde artık artırılabilen son nokta ise vergilemenin sınırı olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergilemenin hukuki, ekonomik, mali, siyasi ve kültürel gibi birtakım sınırları mevcuttur.³³

Vergilemenin sınırı ile ilgili olarak ortaya çıkan kavramlardan biri de vergi kapasitesi kavramıdır. Vergi kapasitesi ya da vergi sınırı belirli bir dönemde vergilendirilebilir ekonomik potansiyel olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifade ile objektif ve sübjektif etkenler dikkate alınarak vergilendirilebilir ekonomik potansiyeli olarak açıklanmaktadır. Vergi yükümlülerinin gelir, servet ve harcama grubu içerisindeki vergilerden belirli bir dönem içerisinde ödeyecekleri toplam vergi tutarını ifade etmektedir. Vergi kapasitesi ödenebilir vergi sınırını aşması halinde ekonomik ve siyasi anlamda sıkıntılar doğurabilecektir.³⁴

Vergi tahsilâtında etkinliği sağlamak açısından vergilemenin sınırının iyi tespit edilmesi oldukça önemlidir. Aşırı oranda vergilemeye; vergi kayıp ve kaçakçılığına yol açma, vergiye karşı negatif tutumlara itme ve direnişi arttırma, verimliliğin ve ekonomik teşviklerin olumlu etkilerini azaltma, gibi sonuçlar doğurabilmesi nedeniyle bir sınır getirme düşüncesi oluşmuştur.³⁵

Mükellefin vergi sistemine yönelik tepkileri, vergilemenin sınırının aşılmasının ardından artmaktadır. Enflasyonla aynı zaman dilimi içinde yüksek oranlı vergilerin ortaya çıkması durumunda “gelir dilimi kayması” oluşmaktadır. Enflasyon ile yüksek oranlı vergilerin aynı zaman diliminde olması (taxflasyon) halinde, mükelleflerde, sömürdükleri hissine kapılmaya yol açmakta ve onları vergilere yönelik direnmeye sevk etmektedir.³⁶

Vergilendirmenin sınırlarından birisi, hukuki çerçevedir. Kamu gücünün, temsil etmiş olduğu sosyal yapının ortak gereksinimlerini gidermek, dış tehlikelere karşı toplumu korumak, toplumu oluşturmakta olan bireylerin mal ve can güvenliğini sağlamak benzeri birtakım vazifeleri üstlenmesi ve bu vazifelerin yerine getirilebilmesi devlete

---

³³ Mahmut Kılıçoğlu, Vergilemenin Sınırları, *Vergi Raporu*, Sayı:220, 2018, 10-11.

³⁴ Gülay Deniz Dursun, “1990- 2006 Yılları Arası Türkiye’nin Vergi Kapasitesinin Hesaplanmasına Ait Bir Araştırma”, *Maliye Finans Yazıları*, Cilt:22, S:79, 48.

³⁵ Dursun, a.g.m., 141.

³⁶ Fatih Saraçoğlu, “Vergi Kapasitesini Belirleyen Faktörler ve Türkiye’de Vergi Kapasitesi”, *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Sayı:2, 2020, 2-3.

egemenlik hakkı tanımıştır. Bu bağlamda devletin kendi egemenliğine dayanarak temsil etmiş olduğu toplumu oluşturan bireylere objektif ve yasal esaslara dayalı, bireyler açısından eşitlik prensibine uygun yükümlülükleri yerine getirebilmek adına hukuki sınırlar çerçevesinde vergilendirme yetkisi taşımaktadır. Devletin egemenliğinin Anayasalarda nereye kadar olacağı da ifade edilmiştir. Bu bağlamda 1982 Anayasası “Temel Haklar ve Ödevler” başlığını taşıyan ikinci kısmının, “Siyasi Haklar ve Ödevler” ile ilgili dördüncü bölümünün “Vergi Ödevi” başlığını taşıyan 73. Maddesinin ilk fıkrası, “*Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi vermekle yükümlüdür*” biçiminde ifade edilmiştir. Bir taraftan yurttaşlara vergi yükümlülüğü getirmekte olan bu hüküm öbür taraftan devletin egemenliğinden kaynaklanmakta olan vergi salma yetkisinin sınırlarının bütün yurttaşların mali gücünü aşamayacak biçimde kullanılması ve vergilendirmede adaleti sağlamak zorunda olduğu ifade edilmiştir.³⁷

Vergilendirmenin sınırları üzerinde ekonomik koşullar da etkilidir. Uzun vadede, bir ülkenin vergilendirilebilir kapasitesi sınırı, ekonomik büyüme ve ulusal ve kişi başına gelirdeki artış nedeniyle artabilir. Yine, gelir ve servet dağılımı da vergilendirilebilir kapasiteyi etkiler. Paradoksal olarak, gelir ve servet dağılımındaki yüksek derecede bir eşitsizlik, yüksek bir göreceli vergilendirilebilir kapasite endeksi anlamına gelir. Vergilendirilebilir kapasite aynı zamanda hükümetin harcamalarına ve işleyişine de bağlıdır.³⁸

Vergilemenin ekonomik sınırları, vergilerin en yüksek seviyeye eriştiği, ancak ekonominin bu durudan zarara uğramadığı ve negatif olarak etkilenmediği noktadır. Bilim insanları tarafından bu sınırın ne olmasıyla alakalı uzun süre tartışılmıştır. Vergilemenin sınırı ile ilgili ilk öneriyi fizyokratlar öne sunmuştur. fizyokratlar, alınacak verginin, mükellefin şahsi gelirlerinin %20’ni geçmemesi gerekeceğini, tersi durumda üretim süreçlerinde düşüş yaşanabileceğini iddia etmişlerdir.³⁹

Vergilemenin sınırlarını belirleyen unsurlardan birisi de siyasi yaklaşımlardır. Devletin iktisadi sistemi ve siyasi felsefesi ne olursa olsun, içerisinde bulunan sürecin zorunlu kıldığı işlevleri gerçekleştirebilmesi ve beklenen ekonomik ve sosyal hedeflere

---

³⁷ Sakina Samadova, *Vergi Mükelleflerinin Vergileme Karşısındaki Davranışlarının Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, 22-24.

³⁸ Saraçoğlu, a.g.m., 2-3.

³⁹ Kılıçoğlu, a.g.m., 12.

ulaşılması, her şeyden önce istikrarlı, verimli ve sürekli bir gelir kaynağının varlığıyla ilintilidir.⁴⁰

Bu özellikleri taşıyan yegâne kaynak ise şüphesiz vergilerdir. Vergilendirme yetkisi, devletin kamu gücünün bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı ülkesi üzerindeki egemenliğine dayanarak devletin, vergi alma hususunda sahip bulunduğu fiili ve hukuki gücü olarak açıklanan, vergilendirme yetkisini kullanması politik bir zorunluluk taşımaktadır. Toplanması gerekli olan verginin kimlerden hangi sektörlerden, hangi coğrafi bölgelerden ya da kesimlerden alınması gerektiği son derece önemli hususlar arasında bulunmaktadır.⁴¹

Harcama yapan, gelir ve servet sahibi olan yurttaşlardan kanun ile cebren alınmak suretiyle toplanan vergilerin sınırlarını birtakım politik etkenler belirlemektedir. Yeni vergilerin konulması ya da mevcut vergileri kaldırılması siyasi iktidarın elinde olan konulardır. Bu bağlamda demokratik rejimlerde siyasi iktidarın oy kaybetme endişesi, vergilendirmenin sınırları üzerinde etkili bir unsur olduğu bilinmektedir.⁴²

1.4 VERGİ UYUMU KAVRAMI

Vergi uyumu kavramı, vergi matrahının doğru beyan edilerek yükümlü üzerindeki verginin doğru hesaplanması ile vergisel ödevlerin vergi mevzuatına uygun şekilde zamanında ödenmesi anlamına gelmektedir.⁴³

Vergi uyumu, kanunlarda belirtilen süreler içerisinde vergi beyannamesi vermek, tahakkuk eden vergileri vadelerinde idareye ödemek anlamına gelir. Vergi uyumunda vergi ödevlilerinin kamu otoritesi tarafından zorunlu yollara gidilmeden, kendi iradeleri doğrultusunda gönüllü olarak vergisel yükümlülüklerini yerine getirmeleri beklenir. Vergi uyumu kavramının vergilendirme de büyük bir öneme sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yabancı kaynaklarda “tax compliance” olarak vergi terminolojisinde yerini almıştır.⁴⁴

---

⁴⁰ Dursun, a.g.m., 144.

⁴¹ Samadova, a.g.t., 24-25.

⁴² Bulu, a.g.e., 13.

⁴³ James O.Alabede, Zaimah Zainol Ariffin, Kamil Idris, “Individual Taxpayers’ Attitude And Compliance Behaviour İn Nijeria: The Moderating Role Of Financial Condition And Risk Preference”, *Journal of Accounting and Taxation*, Vol: 3, No:5, 2011, 97.

⁴⁴ Elif Biberöğlü, *Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyumunu*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 28.

Vergi ödevlilerinin vergisel yükümlülüklerini kasten ya da bilmeyerek eksik veya hiç yerine getirmemeleri durumunda ise vergi uyumsuzluğu kavramı ortaya çıkmaktadır. Vergi uyumunun tam tersi olarak ifade edilen vergi uyumsuzluğu kavramının ortaya çıkışı birden fazla etkene bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Bu etkenlere ekonomik ve mali unsurlar, siyasi unsurlar, kamu otoritesine güven, kayıtdışı ekonomi, haksız vergi rekabeti ile vergi barışı, vergi afları verilebilmektedir.⁴⁵

Vergi yükümlülerinin vergi ödevlerini yerine getirerek vergisel konularda uyum gösterme hususunda farklı tepkileri ortaya çıkabilmektedir. Bu tepkilere vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı, vergi kaçırma, vergi grevi şeklinde gerçekleştirilen davranışlar örnek gösterilebilir.⁴⁶

Vergi uyumunu etkileyen eşitli etkenler olmakla birlikte bu etkenler mükellef davranışlarında önemli rol oynamaktadır. Mükellef davranışları verginin ekonomik ve mali boyutundan ayrı olarak verginin psikolojik boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergiyi algılama biçimi mükellefler arasında farklı olabileceği için gösterilen tepkiler de farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bu noktada mükellefler gerek yasal sınırlar içerisinde gerekse de yasal sınırlar dışında tepkiler göstererek vergisel ödevlerinden kaçınmayı tercih edeceklerdir.

Vergi uyumu kavramı ise vergilerin kendisi kadar eskiye dayanmaktadır. Vergi uyumsuzluğunu tanımlamak ve bunu azaltmanın yollarını bulmak, açıkça dünya çapında tüm kamu otoritelerinin çalışma yaptığı bir konudur. Allingham ve Sandmo vergi uyumunun ekonomik sebeplerini ve modelini inceleyen ilk yazarlardan olup konuyla ilgili literatür çalışmaları yapmışlardır.

Allingham ve Sandmo'nun beklenen fayda modeli, vergi uyumunu belirleyen değişkenlerin vergi kontrolü, vergi cezaları, yakalanma ve cezalandırılma riski (vergi denetimi), vergi oranı ve gelir olduğunu öne sürmektedir. Allingham ve Sandmo'nun modeline göre, vergi beyannamesi kararı belirsizlik altında verilen bir karardır çünkü kişinin gelirinin tamamını vergi makamlarına bildirmemesi otomatik olarak ceza şeklinde bir tepkiye neden olmaz. Yazarlar, vergi kaçırmadan beklenen fayda, tam uyumdan beklenen faydayı aşarsa, mükellefin vergi kaçıracağını vurgulamaktadır.⁴⁷

⁴⁵ Atilla Uyanık, "Vergi Bilinci ve Vergiye Gönüllü Uyumun Vergi Gelirlerine Etkilerinin Değerlendirilmesi", *Maliye Dergisi*, 2019 Temmuz-Aralık, Sayı:177, 362-363.

⁴⁶ Yasemin Taşkın, "Vergi Psikolojisi Ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, İstanbul, 2010, 76.

⁴⁷ Naci Tolga Saruç, *Vergi Uyumunu: Teori ve Uygulama*, 2. b., Ankara: Seçkin Kitapevi, 2015, 46.

Vergi uyumunu etkileyen faktörler ahlaki, psikolojik, ekonomik, demografik faktörler ve vergi yönetimine ilişkin faktörler olarak sınıflandırılmaktadır. Demografik bir faktör olarak vergi uyumu ile özellikle eğitim düzeyleri arasında pozitif bir ilişki vardır. Eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte mükelleflerin vergi bilinci de gelişmektedir. Dolayısıyla mükelleflerin uyum davranışları artmaktadır.⁴⁸

Vergi uyumu kavramı vergi mükelleflerinin vergi kanunlarına herhangi zora gerek kalmadan uygun hareket etmeleri olarak sınırlandırılmamalı, aynı zamanda daha geniş açıdan değerlendirilerek mükellef kararlarının vergi politikaları üzerindeki şekillendirici etkisi göz ardı edilmemelidir.⁴⁹

1.5 VERGİ UYUMUNU SAĞLAMAMANIN DEVLETLER AÇISINDAN ÖNEMİ

Kamu otoritelerinin vergilerden elde etmiş oldukları gelirlerini koruması ancak vergi uyumunu optimize etmeleri ile mümkün olmaktadır. Vergi uyumunun sağlanmasında başlıca ana faktör mükelleflerdir. Vergi mükelleflerinin vergiye uyumunun sağlanabilmesi için başlıca en önemli unsurlardan birisi eğitim düzeyidir. Vergi okuryazarlığını artırmak ve geliştirmek için vatandaşlık bilinci, vergi bilinci, gelir idaresi algısı, vergi algısı, vergi ahlakı, vergi bilgisi gibi pek çok kavramı öğrenmek için birçok etkinlik akademik ve idari düzeyde düzenlenmelidir. Gelişmiş ülkelerde vergi okuryazarlığı eğitim düzeyi ile doğru orantılı olarak daha yüksek olduğu bilinen bir gerçektir.

Kamu otoritesinin vergi uyumunu yakalayabilmesi açısından önem arz eden hususlardan biri de idareye duyulan güvenidir.⁵⁰Günümüzde vergiye uyumu artırmak, gelir idarelerinin önemli görevlerinden biri haline gelmiştir. Başarılı gelir idareleri, riske dayalı doğrulama programları, anlaşılabilir, sade ve basit vergi kanunları ve prosedürleri ile mükellefleri bilgilendirici yayımlar ve eğitimler ışığında vergi uyumunu optimize etmeye yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Bu doğrultuda vergi okuryazarlığı da dâhil

⁴⁸ Güneş Çetin Gerger, *Mükellef Hakları ve Vergiye Gönüllü Uyum*, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2011, 11.

⁴⁹ James, Simon and Alley Clinton, "Tax Compliance, Self-Assessment and Tax Administration", *Journal of Finance and Management in Public Services*, No:2, 2002, 9.

⁵⁰ Murphy, Kristina, "The Role of Trust in Nurturing Compliance: A Study of Accused Tax Avoiders", *Law and Human Behavior*, Vol:28 No:2, 2004, 190.

olmak üzere mükellef ve idare arasındaki iletişimi güçlendiren programlar ve örnek uygulamalar tüm gelişmiş ülkelerde yer almaktadır.⁵¹

Vergi uyumu konusunda literatürde ilk araştırmalar Allingham ve Sandmo ile Srinivasan'ın çalışmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bilim insanlarının çalışmalarında vergi ödevlisinin gerçek gelirini beyan etmesi idarenin yapmış olduğu denetimlerin yeterli olup olmayacağına bağlı olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Buna göre vergi ödevlileri vergi kaçırmanın cezası ağır olmadığı ve vergi kaçırdıkları ortaya çıkmadığı sürece yükümlülüklerini yerine getirmeyeceklerdir.⁵²Bu noktada vergi uyumunun sağlanabilmesi için otoritenin vergi denetimlerini etkin ve verimli gerçekleştirmesi gerektiği sonucu ön plana çıkmaktadır.

1.6 VERGİ UYUMUNU SAĞLAMAK İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

Vergi uyumu, bir vergi mükellefinin kamu otoritesi tarafından getirilmiş vergi kanun ve kurallarına uyma derecesi olarak tanımlanabilmektedir. Mükellefler gelir beyan ederek, beyanname vererek ve tahakkuk eden vergiyi zamanında ödeyerek vergiye uyum sağlamaktadırlar. Mükelleflerin uyum konusundaki tutumları, birçok faktör tarafından etkilenebilmektedir. Tutumların yanı sıra kişisel normlar da vergi uyumunun önemli belirleyicileri olarak öne çıkmaktadır.⁵³

Vergi uyumu hususunda bilişsel psikolojiden faydalanılması birey ve devlet arasında mevcut vergi ilişkisinin bir tür psikolojik sözleşme özelliğe kavuşmuş olduğunu gösterir. Artık vergisel konularda vergi yükümlülerinin karar verme aşamasında sınırlı rasyonel oldukları veya çoğu zaman rasyonel davranmadığı gözlemlenir. Vergi cezaları ve denimleri çok sayıda Avrupa ülkesinde düşük olmasına karşın vergi uyumunun yüksek seviyede bulunması yalnızca ceza ve baskıya dayalı vergi uyum politikalarının yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.⁵⁴

Kamu otoritesinin, vergi mükelleflerinin vergi kanunları kapsamındaki yükümlülüklerini anlamalarını sağlamada merkezi bir rolü ve bu role ilişkin menfaatleri

⁵¹ Adnan Gerçek vd., *Mükellef Hakları: Türkiye Perspektifi ve Geliştirilmesi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, 62.

⁵² Selçuk İpek, İlknur Kaynar, Vergiye Gönüllü Uyum Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:16, Sayı:1, 2009, 175.

⁵³ Mehmet Tunçer, "Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı: 3, 110-112.

⁵⁴ İsmail Kitapçı, "Bilişsel Psikolojinin Vergi Uyumuna Etkisi", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt:53, Sayı:611, 67.

bulunmaktadır. Vergi uyumunu iyileştirmek amacı ile idareye bazı görevler düşmektedir. Bu görevler gelir idaresinin organizasyonunu ve yönetimini güçlendirmek, etkin tahsilat sistemleri uygulamak ve temel vergi idaresi işlevlerinde verimliliği (kayıt, dosyalama denetim, vergi mükellefi hizmetleri) artırmak olarak ortaya çıkmaktadır.⁵⁵

2. DAVRANIŞSAL MALİYE VE VERGİ PSİKOLOJİSİ

Davranışsal ekonominin bir alt alanı olan davranışsal maliye, mali olayların insan eylemleri üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Bu bağlamda davranışsal maliye mali vergi yükümlülerinin vergiyi algılayış biçimlerini ve vergilere bakış açılarını psikolojik açıdan değerlendirmektedir. Vergi ve vergileme şekilleri yalnızca mali, ekonomik, siyasi ve hukuki yaklaşımlarla değerlendirilmemeli psikolojik açıdan da yükümlüler üzerindeki etkileri dikkate alınmalıdır.⁵⁶

Davranışsal kamu maliyesi ile mali eylemler karşısında vergi mükelleflerinin tutum ve yaklaşımları ile bunların etkileri ortaya koyulmaya çalışmaktadır. Vergi psikolojisinde ise vergi ödevlilerinin vergilere bakış açılarının vergi ödeme eğilimleri ve adalet anlayışları üzerinde önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. Vergi psikolojisi bağlamında bakıldığında davranışsal etmenlerin vergi psikolojisi ve vergi uyumu gibi kavramlarla birebir ilişki içerisinde.⁵⁷

Literatürde yapılan birçok çalışma vergi yükümlülerinin vergi politikalarına yaklaşımının davranışsal ekonomi ve davranışsal iktisatın kesişimi olarak tanımlanan alt disiplinleri davranışsal maliye yaklaşımından etkilendiği de bilinmektedir.⁵⁸

2.1.DAVRANIŞSAL MALİYE VE GELİŞİMİ

Geçmişten günümüze bireylerin ekonomik ve mali konulara ilişkin tercihleri konusundaki eğilimleri araştırmacılar tarafından inceleme ve çalışma yapılan alanlardan biri olmuştur. Özellikle son dönemlerde bu husus üzerinde psikoloji ve iktisat bilimi birlikte değerlendirilerek disiplinler arası çalışmalar yürütülmektedir. Davranışsal maliye

---

⁵⁵ İsmail Kitapçı, *Bir Vergi Uyumu Sorunu Olarak Vergi Etiği ve Bileşenleri*, (Doktora Tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, 193.

⁵⁶ Taşkın, a.g.e., 69.

⁵⁷ Ahmet Tekin, Özlem Gökmen Gürçam, Davranışsal İktisat ve Vergi Uyumu Arasındaki İlişki Üzerine Genel Bir Değerlendirme, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, Cilt:6 Sayı: 5, 2019, 71.

⁵⁸ Salvador Espinosa, Kenneth A. Kriz and Juita Elena Yusuf, "Behavioral Public Finance and Budgeting: New Approaches To Old Questions", *Symposium on Behavioral Public Finance*, 2021, 2.

kavramı ise iktisat bilimi çerçevesinde yapılan eylemlerin maliye bilimi alanında özellikle vergiye ilişkin konularda incelenmesini kapsamaktadır. Bu anlamda davranışsal ekonominin yeni geliştirilmiş bir alt disiplindir.⁵⁹

Davranışsal maliye, kökleri insan karar verme sürecinin psikolojik incelemesine dayanmaktadır. Vergilendirmenin hem etkinlik hem de verimlilik kavramları çerçevesinde değerlendirilebilmesi için bireylerin vergiye karşı tutumlarının irdelenmesi gerekmektedir. Böylelikle optimal vergilendirme çalışmalarının klasik optimal vergilendirme perspektifi yerine davranışsal yaklaşım perspektifinden değerlendirilmesi farklı sonuçlar doğuracaktır.

Davranışsal maliyenin gelişmesinden önce, finansal piyasada belirli bir standardizasyona bağlı ekonomik teoriler hakimdi. Ancak 1980'lerde standart ekonomik teorilerde büyük bir değişiklik oldu ve bu nedenle, yaygın olarak davranışsal iktisat olarak bilinen finansal kararı etkileyen bilimin alt disiplini olarak değerlendirilebilecek insan psikolojik faktörleri ile ilgili yeni bir model geliştirildi. Davranışsal maliye, davranışsal ekonomiden doğmuştur.⁶⁰

2.2.VERGİ PSİKOLOJİSİ VE ETKİLERİ

Tarih boyunca vergiler devletlerin ekonomik, sosyal ve siyasi amaçlarını gerçekleştirmek üzere en önemli gelir kaynaklarından birisi olmuştur. Vergi kavramının doğuşu insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte ilk uygarlıklarda çeşitli vergi biçimlerinin kullanıldığı yazılı kaynaklarla bilinmektedir. İnsan ve uygarlık tarihi kadar eski olan vergi kavramı beraberinde birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Maddi zora dayalı ve karşılıksız yapılan bir ödeme olması itibariyle verginin doğasında potansiyel bir direnç var olmaktadır.

Kamu hizmetlerinin finansmanının büyük bir kısmını karşılayan vergiler devletler açısından artırılma çabası içindeyken mükelleflerin de vergi yükünün azaltılması eğiliminde olması her iki taraf açısından çatışma konusu olmaktadır. Devletlerin vergi gelirlerini artırma ya da etkin bir şekilde toplamak için almış oldukları karar ve politikalar mükelleflerin vergilere uyumunu etkilemektedir. Mükelleflerin vergilemeyi algılama şekli bireysel (vergi ödeme gücü, vergi ahlakı, eğitim düzeyi, siyasi iktidarı benimseme,

⁵⁹ İsa Sağbaşı, Erhan Çelik, "Davranışsal Maliye Perspektifinden Kayıptan Kaçınmayı Etkileyen Faktörlerin Analizi", *Maliye Araştırmaları Dergisi*, Cilt:8, Sayı:2, 70.

⁶⁰ Tuğberk Çitilci, *Para&Psikoloji*, İstanbul: Beta Yayınları, 14-16.

yükümlüğünün diğer yükümlülerle ilgili düşünceleri, yükümlüğünün mesleği, yaşı, ırkı vb.) ve çevresel faktörler (vergi yönetim ve sisteminden kaynaklanan sıkıntılar) tarafından şekillenmektedir. Saymış olduğumuz bu faktörler mükellefleri çeşitli davranışlara itmektedir.⁶¹ Davranışlardan bazıları yasal sınırlar içerisinde gerçekleşebilirken bir kısmı da tamamen yasal sınırların ötesinde gerçekleşmekte ve suç unsuru teşkil etmektedir.⁶²

Vergi psikolojisi, birey ve toplumun vergileri algılayışı, değerlendirişi ve tüm bunların sonucu olarak göstermiş oldukları tepkilere eğilen bir araştırma alanıdır. Bu araştırma alanının kullanmış olduğu araçlar sosyo-psikolojik, araştırmış olduğu kavramların ise bir kısmı mali bir kısmı psikolojik olduğundan vergi psikolojisinin her iki branş üzerinde çalışma yapan araştırmacıların işbirliği ile değerlendirmek gerekecektir. Bu bağlamda vergi sistemlerinin etkin bir şekilde oluşturulması açısından mükellef davranış ve psikolojisinin göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir. Mükelleflerin vergiye karşı göstermiş oldukları bireysel nitelikteki tutum ve davranış ve psikolojisi genelleştigi ölçüde vergi sistemlerinin işlerliği ve etkinliği artacaktır. ⁶³Bu nedenle vergi sistemleri ile ilgili düzenlemeler yapılırken mali, ekonomik, hukuki, sosyal ve siyasal açıdan yaklaşımları dikkate almak yeterli olmayacak aynı zamanda mükelleflerin psikolojik durumlarının da göz önüne alınması gerekecektir. Nitekim bu yaklaşımı ele alan birçok akademik çalışmada yürütülmüş olup bu alanda ilk çalışmalara imza atan Schmölders vergilemenin sınırlarının her şeyden önce psikolojik yönleri ile ele alınması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁴

Vergi politikalarına ilişkin kararlarla ilgili sürecin sağlıklı işleyebilmesi için insan davranışlarının dikkate alınması gerekmektedir. Yer, zaman ve bireye göre farklılaşabilen insan davranışları vergilerden etkilenebildiği gibi vergileri de etkileyebilmektedir. Bu nedenle vergiler ile toplum sürekli ve karşılıklı bir etkileşim içerisinde. Bu nedenle vergiye bakış açısı yalnızca hukuki, ekonomik ve siyasal

---

⁶¹ Doğan, a.g.e., 5.

⁶² Yasemin Taşkın, “Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri”, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 2010, 69.

⁶³ Ali Narçin, “Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler ve Vergiye Gönüllü Uyumunu Sağlamaya Yönelik Çalışmalar”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, 22-23.

⁶⁴ İsmail Kitabacı, *Vergi Etiği Vergi Psikolojisi Verginin Sosyal-Psikolojik Teorisi*, 1.Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013, 126.

yaklaşımlarla incelenmemeli vergi sūjesinin insan olmasından ötürü birey ve toplumun psikolojisi de işin içine girmelidir. Mali olayların hukuki, ekonomik ve siyasal açıdan ele alınması ve değerlendirilmesi sorunları çözüme kavuşturmada yetersiz kalacak, hatta yanlış değerlendirilmesine yol açacaktır.

2.2.1.Vergi Psikolojisi Kavramı

Kamu otoritesinin ekonomik, mali ve sosyal amaçlarını yerine getirebilmek amacı ile kullanmış olduğu en önemli araçlardan biri vergilerdir. Vergi doğası gereği diğer ekonomik ve mali araçlardan farklı olarak direkt bireyler üzerinde etkisini hissettiren önemli bir konumda yer almaktadır. Bu nedenle vergi yükümlülerinin vergiye uyumlarının sağlanabilmesi amacı ile vergilerin psikolojik ve sosyal yönü üzerinde durulması önem arz etmektedir. Vergi yükümlüsü üzerinde vergilerin yaratmış olduğu yük yükümlüyü bir takım davranışlara yöneltebilmektedir. Bu nedenle vergileme hususunda birey davranışları üzerinde durulmalı ve doğurabileceği sonuçlar dikkate alınmalıdır. Tek başına vergi psikolojisini bir bilim dalı olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Toplumda grupların ve bireylerin vergiye yönelik ortaya koymuş oldukları tutumları, davranışları ve vergiyi algılama biçimlerini inceleyen bir alandır. Ödeme gücüne ilişkin yönü ile vergi, genel olarak iktisat kapsamında ele alınmasına rağmen, adalet kavramı ile ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda mali sınırların ötesinde, psikolojik olarak da inceleme durumu söz konusu olmaktadır. Vergi psikolojisi çerçevesinde gerçekte üzerinde durulması gereken mükelleflerin psikolojisidir. Vergiler bireylerin kullanabilir gelirlerinde daralmalara sebebiyet vereceğinden mükelleflerin tasarruf edebilme imkânları da azalmaktadır. Tasarruf edebileceği gelirden vergiler nedeniyle feragat eden yükümlü bu nedenle vergiden kaçma ya da vergiden kaçınma psikolojisine bürünmektedir. Bu nedenle vergilendirmeye yönelik mükelleflerin psikolojik davranış ve tutumlarının değerlendirilmesi, vergi karşısında her bir bireyin tutum ve davranışlarının sonuçlarının doğurabileceği eylemlerin kamu otoritesi tarafından iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.⁶⁵

Vergilendirmeye yönelik mükellefin davranış ve tutumları, gerçekte ne yapmak istedikleri ve ne düşündükleriyle her zaman araştırmacıların üzerinde durdukları bir konu

---

⁶⁵ Handan Kaynar Bilgin, “Vergi Ahlakının Teorik Çerçevesi”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:20, Sayı:2, 2011, 260.

olmuştur. Vergi psikolojisi ve vergi uyumu alanında çalışmalar Allingham ve Sandmo ile Srinivasan'ın öncülüğünde gerçekleşmiştir. Vergi psikolojisinin araştırdığı kavramlar kısmen mali kısmen psikoloji olup kullandığı yöntemler sosyal psikolojidir.⁶⁶

Vergi ve vergilendirme sistemleri ile ilgili süreçlerde kamu otoriteleri alacakları kararlarda yükümlünün vergiyi algılayış biçimi ve psikolojik yaklaşımını dikkate almalıdır. Böylelikle yükümlü yaklaşımlarını göz önünde bulunduran vergi politikaları; kamu gelirleri içerisinde en büyük paya sahip olan vergilerin tahsilat sürecini hızlandıracak, kamu gelirlerinde artışı sağlayacaktır.⁶⁷

2.2.2 Vergi Psikolojisinin Mükelleflerinin Davranışlarına Etkisi

Vergi psikolojisi bilindiği üzere vergi ve vergisel konuların hem birey hem de toplum açısından psikolojik boyutunu ele almaktadır. Vergi doğası gereği cebri bir unsur olup bireylerin tasarruf edebileceği geliri üzerinde yaratmış olduğu azalmadan kaynaklı yükümlülere birtakım davranışlara itebilmektedir.

Vergi uyum yaklaşımının analizi için birçok araştırma yapılmış ve vergi uyumu belirleyen en önemli faktörlerin psikolojik faktörler olduğu ortaya konmuştur. Literatürde vergi psikolojisi kavramı üzerinde uzlaşılmış bir tanıma rastlanılmamakla birlikte gene anlamıyla vergiye karşı “algı-tutum-davranış” olarak ifade edilmektedir.⁶⁸

Kamu otoritesi tarafından sunulan kamu hizmetlerinin bireyler tarafından algılanış şekli de vergiye karşı davranışlar üzerinden önemli rol oynamaktadır. Birey sunulan kamu hizmetlerinin kendisine ve topluma olan faydasına inanıyor ve doğrudan yararlanıyor ise vergiye karşı uyumlu olacak aksi halde hizmetten doğrudan yararlanmıyor ve etkilenmiyor ise verginin gereksiz olduğu yönünde subjektif bir görüşe sahip olup vergiden kaçınacaktır.⁶⁹

Vergi psikolojisinde kilit faktörlerden biri de yükümlünün vergi yükünün dağılımında kamu otoritesince adaletin sağlanıp sağlanmadığı düşüncesidir. Vergi yükünün adaletsiz bir şekilde dağılımının gerçekleştiğini düşünen vergi ödevlisinin

---

⁶⁶ Selçuk İpek, İlknur Kaynar, “Vergiye Gönüllü Uyum Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:16, Sayı:1, 2009, 175.

⁶⁷ İpek, Kaynar, a.g.m., 174.

⁶⁸ Mustafa Taytak, “İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 158, 2010, 497.

⁶⁹ Cuma Çataloluk, “Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:20, 2008, 220.

vergiye bakış açısı olumsuz olacak, vergi ile sağlanması amaçlanan fiskal ve ekstra fiskal amaçlara ulaşılması zorlaşacaktır. Kanun koyucu tarafından belirli vergi politikaları dâhilinde veya bazen de bilinçsizce vergi yükünü azaltmak amacı ile bazı kesimlere yönelik koruyucu düzenleme, indirim ve istisnaların çokça uygulanması vergi yükümlüsünde vergi adaletinin sağlanamadığı hissini yaratmaktadır. Yükümlü bu durumda kendini adaletsiz ve eşit dağılmayan vergi yükünün altında kaldığını düşünerek savunma pozisyonuna geçip vergi kaçırmanın yollarına başvuracaktır.⁷⁰

Diğer mali araçlara nazaran yükümlü üzerinde doğrudan etkisini hissettiren vergiler yükümlü davranışlarına da doğrudan etki etmektedir. Yükümlüler vergilerin üzerlerinde yaratmış olduğu yükün dışında kalmaya çalışma eğiliminde davranışlar sergileyebilmektedirler. Yükümlünün vergi farkındalığı ne kadar yüksek ise toplumun vergi yaklaşımı da o kadar olumlu olacaktır. Vergi farkındalığının kazanılabilmesi noktasında ise vergi psikolojisi bağlamında ilk öne çıkan sosyolojik faktörler olmaktadır.⁷¹

Bir vergi yükümlüsünün vergi kanunlarına uyum sağlaması, hem bireysel normları hem de toplumda geçerli olan sosyal normlarla güçlü bir şekilde bağlantılıdır. Bireysel normlar, bireye özgü faktörlerin bir kombinasyonu olup birçok değişkeni içerisinde barındırmaktadır. Bunlar, yükümlünün idareye karşı yaklaşımını etkilemektedir. Bu noktada vergileme olgusunun bireylerin elde etmiş oldukları gelirlerinin bir kısmının kamu otoritesine aktarılması sebebi ile oluşturduğu psikolojik baskı ve bireyden bireye ile toplumdan topluma farklılık gösteren sosyo-kültürel unsurların vergi psikoloji üzerinde etkinin araştırılması önem arz etmektedir.⁷²

Yükümlülerin vergiyi nasıl algıladıkları oldukça önemli bir konudur. Çünkü yükümlünün vergiyi algılayış şekline bağlı olarak vergiyi ödeme veya ödememe eyleminde bulunabilecektir. Buna bağlı olarak yükümlü tarafından verginin kamu otoritesince kamusal hizmetlerin temininde kullanıldığını ve tüm bu hizmetlerin bedeli olarak görülmesi durumunda vergiye bakış olumlu yönde olacaktır. Yükümlünün vergiyi külfet veya ceza olarak algılaması durumunda vergiye bakışı olumsuz yönde olacaktır. Bu nedenle vergi psikolojisi bağlamında yükümlüce vergi ve kamusal hizmetler arasında

---

⁷⁰ Çataloluk, a.g.e., 223.

⁷¹ Bulu, a.g.e., 46-48.

⁷² Taşkın, a.g.e., 71.

bağlantı kurulması durumunda vergiden kaçış engellenecektir.⁷³ Bu noktada yükümlünün kamu otoritesine duymuş olduğu güven de vergiye karşı yaklaşımlarında belirleyici olmaktadır.

3.VERGİ BİLİNCİ VE DİĞER KAVRAMLAR İLE İLİŞKİSİ

3.1.VERGİ BİLİNCİ KAVRAMI

Vergi bilinci kavramı idarenin kamusal ihtiyaçlara yönelik hizmeti ve mükelleflerin vergi vermesi döngüsünü ele alan yükümlü psikolojisi odaklı bir yaklaşımdır. Bu anlamı ile mükellef ve idarenin içinde bulunduğu iki taraflı bir ilişki olup davranışsal kamu maliyesi içerisinde ele alınmaktadır.⁷⁴

“Vergi bilinci” kavramı konusunda literatürde genel bir tanım olmamakla birlikte birçok farklı tanım yapılmaktadır. Ortak bir tanım yapılması gerekir ise vergi bilinci kavramı vergi ödevlisinin kamusal ihtiyaçların kamu otoritesince toplanan vergiler neticesinde gerçekleştiğinin farkında olması şeklinde açıklanmaktadır. Vergi bilinci ile aslında ifade edilmek istenen yükümlünün vergisel ödev ve sorumluluklarının farkında olması durumudur. Vergi bilinci kavramını açıklamak için literatürde bazı yazarlar vergi sorumluluğu kavramının kullanılmasını önermişlerdir.⁷⁵ Ancak vergi bilincini yalnızca vergi ödevlerinin yerine getirme sorumluluğunun farkındalığı olarak ele alınmamalı, aynı zamanda vergi ödevlerini yerine getiren mükellefler tarafından tahsil edilen vergilerin harcandığı yerlerin denetimini de içeren bir kavram olarak ele almak gerekmektedir.⁷⁶

Kamu otoritesinin tahsil edilen vergi gelirlerini kamusal ihtiyaçlarının karşılanmasında etkin ve verimli bir şekilde kullandığının farkında olan vergi mükellefleri tarafından sergilenen tüm tutum ve davranışlar vergi bilinci kavramının temelini oluşturmaktadır. Vergi bilinci yüksek toplumlarda mükelleflerin vergiye ilişkin tutum ve davranışları olumlu yönde gerçekleşmekte ve verginin kullanılabilir gelirlerinde yaratmış olduğu azalma bir yük olarak görülmemektedir. Bu nedenle vergi bilinci verginin tahsilini etkileyen en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir.⁷⁷

⁷³ Oğuz, a.g.e., 46-47.

⁷⁴ Rükan Kutlu Korlu, Özhan Çetinkaya, Adnan Gerçek, “Yerel Vergi Bilincinin Faktör Analizi ile Değerlendirilmesi: Bursa Örneği”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 28, 2016, 445.

⁷⁵ Ayşe Menteş, *Vergi Bilincinin Geliştirilmesinde Vergi İdaresinin Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 4.

⁷⁶ Filiz Aslan, *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları: Diyarbakır İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, 14.

⁷⁷ Aslan, a.g.e., 15.

Vergi bilincinin vergi gelirlerinin tahsilatını kolaylaştıran faktörlerden biri olması sebebi ile etkin bir maliye politikası aracı olarak kullanılabilir. Bununla birlikte toplumda vergi bilincinin yükselmesi kişilerce vergi mevzuatının da bilincinde olunması anlamına geldiğinden kamu otoritesinin kontrol ve denetim faaliyetleri etkinleşecek ve daha etkin ve verimli bir vergi politikası oluşturulabilecektir. Böylelikle vergi bilincinin yerleşmesi ile genel ekonomik durumun iyileşmesi de mümkün olacaktır.⁷⁸

Vergi bilinci kavramı, özellikle son yıllarda oldukça popüler kullanıma giren bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram vergi eğitimi, vergi farkındalığı, vergilendirme bilgisi ya da vergi aydınlanması olarak da adlandırılabilir. Vergi bilinci, vergi ve vergi politikalarının akıllıca seçilmesi, tahsilat yöntemleri ve vergi sistemini ek destekleyici eğitim programları ile bireyler tarafından farkındalığının yaratılması gerekmektedir.⁷⁹

3.2 VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ BİLİNCİNE BENZER DİĞER KAVRAMLAR

İnsanlık tarihi kadar eski olan vergilerin mali amacının yanında ekonomik ve sosyal amaçları da bulunmaktadır. Ekonomik, mali ve sosyal amaçlarının gerçekleştirilebilmesi ise gönüllü vergi uyumunun yaratılması gerekmektedir. Gönüllü vergi uyumunun sağlanabilmesi için de vergi ödevlilerinin vergiyi doğru algılamaları ve bilincinde olmaları büyük önem arz etmektedir.⁸⁰

Literatürde vergi ödevlilerinin vergiye karşı yaklaşımları, vergiyi algılayış şekilleri, vergiye uyumları ve vergi bilinci konularında çalışmalar bulunmaktadır. Bu hususlar üzerinde çalışılmaya başlanması 1970li yıllara denk gelmektedir.⁸¹ Bu alanda yapılan literatür çalışmalarında vergi bilinci kavramına birçok tanım yapılmakla birlikte henüz üzerinde uzlaşmış ortak bir tanım bulunmamaktadır. Ancak yapılan her bir tanımın ortak noktası yükümlünün vergiyi algılaması ve algılayış şekline göre davranışlarına yansımaları olarak görülmektedir. Kamu otoritesinin kamusal ihtiyaçları

⁷⁸ Hüseyin Gürbüz, *Serbest Meslek Erbablarının Vergi Algısı: Ege Bölgesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 44.

⁷⁹ Emin Barlas, Gökhan Güney, “Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinç Düzeylerinin ve Fatura Duyarlılıklarının Ölçülmesi”, *Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, 2017, 180.

⁸⁰ Oğuz, a.g.e., 43.

⁸¹ Metin Sağlam, “Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci”, *Sosyoekonomi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:19, 2013, 320.

yerine getirebilmesinin vergiler ile mümkün olduğunun farkında olan yükümlünün vergiye ilişkin tüm ödevlerini yerine getirme isteği vergi bilinci olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸²

Bu kapsam vergi bilinci kavramı ile ilgili olarak iki konu öne çıkmakta ve önem arz etmektedir. Bunlardan ilki vergi yükümlüsünün vergiyi algılaması veya nasıl algıladığına bağlı olarak sergilemiş olduğu eylemlerdir. Bu eylemleri gerçekleştirirken de ne kadar bilinçli olup olmadıkları ise vergi kanunları ve vergi uygulamaları ile birlikte idarenin vergiye ilişkin görev ve yetkilerinin bilinmesine bağlı olarak değişmektedir. Diğer bir öne çıkan konu ise vergi mükellefe kamu otoritesi tarafından neden vergi ödevi yüklendiğinin kişi tarafından biliniyor olmasıdır. Bu bağlamda vergi bilinci yalnızca vergi ödeme bilinci olarak değerlendirilmemeli, yükümlünün verginin kullanıldığı yerleri de bilme isteğinden ötürü ile denetim kavramı ile birlikte değerlendirilmelidir.⁸³

Vergi bilinci kavramı sosyolojik bir olgu olup birçok kavramla da aynı zamanda ilişkilidir. Vergi bilinci kavramını vergi psikolojisi, vergi ahlakı, vergi uyumu gibi diğer kavramlar ile birlikte değerlendirmek daha doğru olacaktır. Literatürde G. Schmolders vergi bilinci kavramının birey yaklaşımlarına yansımalarını analiz etmiş, vergi ahlakı, vergi uyumu ve vergiye karşı gösterilen direncin incelenmesinde tüm bu faktörlerin birbiri ile ilintili olduğunu ortaya koymuştur.⁸⁴

3.2.1. Vergi Uyumu İle İlişkisi

Kamu gelirleri içerisinde büyük bir paya sahip olan vergilerin tahsilinin etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi konusunda yükümlülerin vergisel ödevlerini eksiksiz ve zamanında yerine getirip getirmemesi konusundaki yaklaşımları birçok çalışmaya konu olmuştur. Tasarruf edilebilir gelirlerinde azalmaya sebebiyet vermesinden ötürü mükelleflerce vergisel ödevlere direnç gösterilebilmektedir. Mükellefçe dirence konu olan eylemlerin gerçekleşmesi kamu otoritesinin vergi gelirlerinde azalmaya neden olmaktadır. Bu nedenle vergi gelirlerinin tahsilatında

---

⁸² Erdoğan Teyyare, Ensar Kumbaşı, “Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:16, Sayı:4, 2016, 4.

⁸³ Teyyare, Kumbaşı, a.g.m., 4

⁸⁴ Perihan Ögdüm, *Türkiye’de Vergi Mükelleflerinin Eğitim Düzeyi İle Vergi Bilinci İlişkisi: Aydın İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 27.

etkinlik ve verimliliğin yakalanabilmesi için kamu otoritesinin bu direncin önüne geçmeye yönelik çalışmaları vergi uyumu kavramına işaret etmektedir.⁸⁵

Vergi politikalarının uygulanabilirliği açısından bu kadar önem arz eden vergi uyumu ise genel anlamı ile vergi mükelleflerinin vergi mevzuatına uygun olarak vergilendirilebilir gelirlerini doğru beyan etme ve vergilerini tam ve zamanında ödeme isteklilikleri olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda vergi uyumunun gerçekleşebilmesini vergi mevzuatı belirlemektedir.⁸⁶

Vergiye uyumu yalnızca vergiyi ödeme bilincinin oluşması olarak sınırlandırmamak gerekmektedir. Aynı zamanda bireylerin ödemiş oldukları vergilerin denetimini de ifade etmektedir. Bu nedenle mükellefler beyana dayalı vergilendirme sistemine tabi olduklarında mükelleflerin vergiye ilişkin doğru beyanda bulunma dereceleri ile vergi ödeme isteklilikleri arasında yakından ilişki bulunmaktadır.⁸⁷

Vergi bilinci ile ilişkili olan bir diğer kavram olan vergi uyumunun anlaşılabilmesi için yükümlülerin vergiye karşı tutum ve davranışlarının iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Vergi uyumu kavramının sınırlarının tespit edilebilmesi için kavramsal çerçevenin çizilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu noktada ise vergi uyumunun altında zorunlu ve gönüllü vergi uyumu olmak üzere iki davranış şekli ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki olan zorunlu vergi uyumu mükelleflerin vergisel ödevlerini tam ve zamanında yerine getirmemelerinden kaynaklı karşılaşılabilecekleri cezalar ve denetimlerden kurtulmak amacıyla yükümlülüklerini yerine getirmeleridir. Zorunlu vergi uyumunun da etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler denetim riski ve cezaların caydırıcılığının azalması olarak sıralanabilir. Cezaların ve denetim risklerinin azalması zorunlu olarak vergiye uyum gösteren mükellefi vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma gibi eylemlere yöneltebilecektir. Bir diğer davranış şekli olan gönüllü vergi uyumu ise vergi mükellefinin herhangi cebri bir unsur olmadan kendi hür iradesi ile vergisel ödevlerini tam ve eksiksiz olarak yerine getirme isteğidir. Gönüllü vergi uyumunun yüksek olduğu toplumlarda vergi mükellefi ile vergi idaresi iş birliği içinde

---

⁸⁵ Duygu Karaoğlan, *Vergi Uyumunda Karşılıklılık İlişkinin Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022, 22.

⁸⁶ Enes İncel, *Türk Hukukunda Vergi Uyum ve Vergiye Uyumlu Mükelleflere Vergi İndirimi Müessesesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022, 5-6.

⁸⁷ Abdullah Mutlu, Kenan Taşcı, "Vergi Dairelerinin Mükellef Davranış Biçimlerinin Vergilemede Gönüllü Uyuma Etkisi: Malatya Örneği", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:12, Sayı:45, 2013, 216.

olup hükümete duyulan güven üst seviyelerdedir. Bu güvenin getirisi olarak da kamu otoritesinin mükellefe yüklemiş olduğu vergisel ödevler bir yük olarak görülmemektedir. Mükelleflerce vergi gelirlerinin kamusal mal ve hizmetin finansmanında etkin ve verimli kullanıldığı düşünce yük olarak görülmemesinin en büyük sebeplerinden biri olmaktadır.⁸⁸

Bireyin vergiye uyum ya da uyumsuzluğu öncelikle vergilerin bireylerce algılanmasına ya da nasıl algılandıklarına bağlı olarak değişecektir.⁸⁹ Vergi uyumunun gerçekleştirmenin en önemli bileşeni vergi bilincinin sağlanmasıdır. Vergi uyumunun sağlanması mükelleflerin vergi bilgisinin geliştirilmesi yoluyla gerçekleştirilebilir. Olumlu vergi tutumu, vergiye ilişkin olumsuz düşüncelerin azaltılmasına yardımcı olarak mükelleflerin vergi uyumunu artırır ve böylelikle vergi gelirlerinin tahsilatını kolaylaştırır. Vergi bilinci ile vergiye gönüllü uyum arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Bireylerin vergi konusunda sahip oldukları olumlu ve olumsuz bilgi ve düşünceler vergi bilinci kavramı biçiminde tanımlanırken vergi uyumu ise bireylerin vergi mevzuatına uygun bir şekilde vergilerini tam ve vaktinde gönüllülük esasıyla ödemesi olarak öne çıkmaktadır. Vergi konusunda farkındalıklarının ve bunun sonucunda vergi bilincinin yükselmesi ile vergi ödevlilerinin vergisel ödevlere yaklaşımı ve vergileri gönüllü bir şekilde ödeme tutumları da olumlu olacaktır. Bu şekilde kamusal gelirlerde en büyük paya sahip olan vergi gelirleri de doğru orantılı bir şekilde artış gösterecektir. Bununla birlikte tam tersi bir durumda yani vergi mükelleflerinin vergi bilinçlerinin olmadığı ve dolayısı ile vergi uyumunu yakalayamadıkları durumda vergiden kaçınma veya vergi kaçakçılığı gibi eylemler sergilenecek, vergi gelirlerinde düşüşler yaşanacaktır.

Toplumda sürekli değişim içinde olan sosyal ve ahlaki gelişmelerden vergi uyumu bir şekilde etkilenebilmektedir. Bireylerin vergi yükünün vergi ödevlileri arasında adil dağıtılıp dağıtılmadığı konusundaki düşünceleri, vergi idaresine olan güvenleri, hükümetin vergi gelirlerini harcadığı kamusal hizmetlerdeki şeffaflık gibi unsurlar vergi bilinciyle birlikte vergiye uyum sağlama hususunda büyük önem arz etmektedir.

---

⁸⁸ İncel, a.g.e., 6-7.

⁸⁹ Kadriye Şahbaz vd., “Fırıncı Esnafının Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Sakarya İli Örneği”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, 2014, 65.

3.2.2. Vergi Psikolojisi İle İlişkisi

Kamu maliyesi alt disiplinlerinden biri olan davranışsal kamu maliyesi ya da daha dar anlamıyla “vergi psikolojisi” alanı literatürde araştırmacıların üzerinde çalıştıkları alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Davranışsal kamu maliyesi geniş anlamıyla mali ve ekonomik olguların insan tutum ve davranışlarına olan etkilerini inceleyen bir alan olarak karşımıza çıkmaktayken vergi psikolojisi bu araştırma alanının daha dar anlamı ile yalnızca vergilerin bireyler üzerinde yaratmış olduğu etkiye istinaden tutum ve davranışlarını inceler. Vergi psikolojisi alanında çalışma yapan araştırmacıların en başında Alman Maliyeci G. Schmölders gelmektedir. Vergi psikolojisinin tarihsel gelişim süreci incelendiğinde ise ilk çalışmaların 1970li yıllarda yapılmaya başlandığı söylenebilmektedir.⁹⁰

Vergisel konular yalnızca ekonomik, mali, hukuki ve siyasi açılardan değerlendirilmemelidir. Vergi doğası gereği beşeri bir unsur olan insan kaynağından tahsil edilmesinden ötürü psikolojik ve sosyolojik açılardan da ele alınmalıdır. Vergi psikolojisi mükelleflerin vergi bilincini, vergiye karşı tutum ve yaklaşımlarını ve bu yaklaşım dolayısı ile sergilemiş oldukları eylemleri inceleyen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamı ile vergi psikolojisi mali psikolojinin bir dalı olup yalnızca vergilerin yükümlüler üzerinde yaratmış olduğu etkileri incelemektedir.⁹¹

Cebri bir unsur olan vergiler bireyler üzerinde bir takım tepkilere sebebiyet verebilmektedir. Vergiye karşı gösterilen bu tepkiler vergi gelirleri üzerinde olumsuz bir etki yaratmakta, mükellefleri vergiden kaçma veya kaçınmaya sevk edebilmektedir. Bu anlamı ile vergi psikolojisi vergi bilinci ve vergi uyumu gibi vergiler üzerinde büyük bir öneme sahiptir.

Vergi psikolojisi bağlamında mükellef davranışları iki şekilde ele alınabilmektedir. İlk mükellef tepkisi bireyin tasarruf edilebilir gelirinden vergiler dolayısı ile vazgeçmeme isteği, kendi çıkarlarını gözetme amacı ile rasyonel davrandığı durumlar sayılabilmektedir. İkinci durumda ise mükelleflerin bu tepkileri sergiler iken yapmış oldukları hakkında kesin varsayımlarda bulunmayıp temelinde yatan psikolojik unsurun incelenmesi gerekliliğidir. Bu durumda vergilerin mükelleflerce nasıl algılandığı

⁹⁰ Cansu Aydoğdu, *Yükümlü Psikolojisi Açısından Vergilendirme ve Bir Uygulama Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2014, 13

⁹¹ Gürkan Doğan, *Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyumunu Etkileyen Faktörler*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 12.

ve gösterilen tepkilerin neden kaynaklandığı hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Tüm amaçları gerçekleştirebilmek için de vergi psikolojisi kullanılmaktadır.⁹²

Genel olarak vergi bilincinde olduğu gibi vergi psikolojisinin vergilemede etkinlik ve verimliliği sağlama gibi bir amacı bulunmaktadır. Yükümlülerin vergiye uyumları ile vergi sistemlerinin işlerliği artmaktadır. Bunun içinse öncelikle yükümlünün kendi rızası tüm ile tüm vergisel ödevlerini tam ve eksiksiz olarak ödeme yoluna gitmesi gerekmektedir. Vergi uyumu olarak adlandırılan durum bunun da ötesinde vergi psikolojisi, vergi bilinci, vergi kültürü, vergi ahlakı gibi konularla da doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda vergi psikolojisinin vergi idaresince iyi bir şekilde analiz edilmesi ve vergi politikalarının buna göre inşa edilmesi etkinlik açısından büyük önem arz etmektedir.⁹³

3.2.3. Vergi Ahlakı İle İlişkisi

Vergi ahlakı kavramının literatüre bakıldığında birçok tanımı olmakla birlikte genel anlamda mükelleflerin sahip oldukları sosyal değerleri ve psikolojik yargıları içselleştirerek vergi karşısında sahip oldukları ödeme istekliliği şeklinde açıklamak mümkündür. Bu anlamıyla vergi ahlakı yükümlünün vergi ödemede içsel bir motivasyonu olarak öne çıkmaktadır. Bu motivasyona bağlı olarak hiçbir cebri unsur altında olmadan kendi hür iradeleri ile vergisel ödevlerini yerine getirebilmektedirler. Yakalanma riskleri olmadan da yükümlünün gönüllü bir şekilde vergi ödevini yerine getirdiği kabul edilir.⁹⁴

Literatürde vergi ahlakına yönelik ilk çalışmalar Köln Vergi Psikolojisi Okulu'nda çalışan Alman bilim insanları tarafından 1960lı yıllarda yapılmıştır. Bu çalışmalar ışığında vergi ahlakı vergi mükellefinin herhangi bir zor kullanılmadan vergi yükü karşısında göstermiş olduğu davranışlarına vergi ahlakı kavramı getirilmiştir.⁹⁵

Yükümlülerin vergi ahlakı çerçevesinde sahip oldukları içsel motivasyonu şekillendiren çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar vergilendirme süreçlerinde adalet, vergi yargısı ve vergi ahlakı olarak sıralanmaktadır. Bunlarla birlikte ülke

---

⁹² Doğan, a.g.t., 13.

⁹³ Gürbüz, a.g.t., 45.

⁹⁴ Ümmühan Çetin Yiğit, *Vergi Ahlakı ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü: Dumlupınar Üniversitesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022, 7.

⁹⁵ Sabriye Nur Güngüneş, *Çocuklara Yönelik Vergi Algısı: Kırıkkale İlköğretim Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022, 7.

içerisinde uygulanmakta olan vergi oranları, kayıtdışı faaliyetler, denetimler, vergi barışı ve afları sosyoekonomik faktörler de bireyin vergi ödevlerine ilişkin içsel motivasyonunu etkilemektedir. Örnek vermek gerekir ise vergi kayıp ve kaçakçılığının yaygın olduğu bir toplumda vergi mükellefinin içsel motivasyonu olumsuz yönde etkilenecek, yükümlü olduğu vergisel ödevlerini yerine getirmekten kaçınmaya çalışacaktır. Bununla birlikte ödevlerini yerine getirdikleri durumda da doğrudan bir etki görememeleri halinde içsel motivasyonları kötü yönde etkilenecektir. Vergi psikolojisi ve vergi ahlakı ile asıl yerine getirilmek istenen amaç bireylerin içsel motivasyonlarının yükseltilerek vergi gelirlerinin tahsilatını kolaylaştırmak hem de vergi denetimlerinin yaratmış olduğu maliyetleri en aza indirmektir.⁹⁶

Vergi ahlakının soyut bir kavram olmasından ötürü analiz edilmesi ve ölçülmesi oldukça zor unsurdur. Çünkü vergi yükümlülerinin vergilere ilişkin içsel motivasyonlarını saptamak içinde birçok zorluğu barındırmaktadır. Vergi ahlakının belirlenebilmesi için öncelikle toplumun vergi mevzuatı konusunda bilgilendirilmesi ve vergi idarelerince gerekli eğitimlerin sağlanması gerekmektedir. Birçok unsur tarafından şekillenen vergi ahlakı seviyesinin yetersiz olması vergilendirme süreçlerinde karşılaşılan en büyük sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de en büyük sorunların başında gelen vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma gibi konuların önüne geçebilmek ve kalıcı çözümler üretebilmek için topluma vergi ahlakının yerleştirilmesi, mükelleflerin vergi bilinçlerinin uyarılması gerekmektedir. Bu nedenle yüksek vergi ahlakı düzeyi etkin ve sürdürülebilir vergi politikalarının vazgeçilmez bir unsurudur.⁹⁷

Vergi ahlak düzeyinin artırılması ile aşağıdaki sayılan faydaların gerçekleşmesi mümkün olabilecektir:

- Vergi ahlakı düzeyinin yüksek olması tahsil edilebilir gelirin artmasına sebebiyet vereceği için kamusal mal ve hizmetlerin kalitesinde artış sağlanacak, toplumun refah seviyesi buna bağlı olarak artacaktır.
- Vergi politikaları amaçlarına daha kısa sürede ulaşacaktır.
- Vergi idaresinin iş yükünde azalış yakalanacaktır.

---

⁹⁶ Güngüneş, a.g.t., 7-8.

⁹⁷ Rezzan Pınar, *Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Van, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 25.

- Vergi ahlakı gelişmiş ülkelerde yüksek gözlemlendiği için vergi ahlakında artış gerçekleştikçe ülkenin gelişmişlik seviyesi de artacaktır.⁹⁸

3.2.4. Vergi Kültürü İle İlişkisi

Literatürde üzerinde pek çalışma yapılmayan vergi kültürü kavramı özellikle vergi psikolojisi alanında çalışmalar yapılmaya başlandıktan sonra gündeme gelmiş ve üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergi kültürü kavramının üzerinde çalışmacılar tarafından ortak bir tanımlama yapılamamakla birlikte genel anlamda toplumdan topluma değişim gösteren mali eylemleri ve yükümlü davranışlarını açıklamaya çalışan bu doğrultuda da vergi idaresine vergi politikaları konusunda yol gösteren ulusal kültürün alt kümesi olarak değerlendirilmektedir.⁹⁹

Vergi kültürü kısaca toplumdaki bireylerin kendi hür ve iradeleri neticesinde vergi ödevlerini yerine getirme istek ve gerekliliği olarak tanımlanabilmektedir. Kamu otoritesince istenilen optimal vergi kültür seviyesine ulaşılabilmesi için aileden başlanılarak ve devamında okullarda devam edecek şekilde vergi bilinci eğitimlerinin uygulanması gerekmektedir. Vergi kültürünün oluşması açısından yalnızca aile ve okullarda alınacak vergi eğitimlerinin yanı sıra kamu otoritesinin uygulayacağı vergi politikalarının da büyük önemi bulunmaktadır.¹⁰⁰

Vergi kültürü kavramı literatürde ilk defa Schumpeter tarafından kullanılmıştır. Schumpeter'e göre vergi kültürü anlayışı; vergi politikalarını bir sanat olarak ele alarak bu sanatı icra eden vergi uygulayıcılarının üzerinde durmaktadır. Tüm bunlar bağlamında vergi kültürü ile ilgili genel bir tanım yapmak gerekir ise içerisinde birçok unsuru bulunduran, zamanla kültürel ve sosyolojik unsurlar ile şekillenen bir olgu olarak nitelendirilebilir.¹⁰¹

---

⁹⁸ Pınar, a.g.t., 25.

⁹⁹ Hacer Yılmaz, *Vergi Kültürünün İnşası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 20.

¹⁰⁰ Abdülkadir Işık, "Kültür ve Kalkınma: Vergi Kültürü Örneği", *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:9, Sayı:2, 2009, 856-857.

¹⁰¹ Aylin Cesur, *Türkiye'de Gelir İdaresinin Yeniden Yapılandırılmasının Vergi Kültürü Açısından Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, 5.

3.2.5. Vergi Okuryazarlığı İle İlişkisi

Vergi okuryazarlığı en genel tanımı ile yükümlünün nasıl ve neye dayandırılarak vergilendirildiğini, ödemesi gereken vergiye ilişkin oranların nasıl belirlendiği, nasıl vergi beyannamesi vermesi gerektiği gibi vergiye ilişkin konularda bazı bilgi ve becerilerinin bulunması olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım kapsamında vergi okuryazarlığının verginin ne olduğu, vergi oranlarının neye göre belirlendiği, neler üzerinden vergi salındığı, vergi politikaları gibi kavramların neyi ifade ettiği olarak açıklamak mümkündür.¹⁰²

Vergi okuryazarı olarak nitelendirilen mükellefler, vergiye ilişkin temel kavramlar üzerinde bilgi sahibi olup vergi sistemlerinin işleyişine hâkim ve vergi mevzuatındaki değişiklik ve gelişmeleri yakından takip eden vergi bilinç ve ahlak düzeyleri yüksek bireylerdir. Bir toplumda kişilerin ödemiş oldukları vergilerin onlar için ne anlam ifade ettiği ve ödedikleri verginin bilincinde olmaları vergiye ilişkin gösterecekleri tutum ve davranışlar ile yakından ilişkilidir.¹⁰³

Vergi okuryazarlığı, vergi ödeme kararını etkileyen unsurlar ile vergilendirmenin sonuçlarının bireysel beceriler ve farkındalıklar neticesinde bilincinde olunan dinamik bir süreçtir. Vergisel konularda bilgi sahibi olunmasına yardımcı olan vergi okuryazarlığı yalnızca yerel düzeyde değil bölgesel ve uluslararası arenalarda da vergi ve vergiye ilişkin konularda bilgi edinilmesini kapsamaktadır. Bunların birlikte mevzuatta yer alan ve birey tarafından karmaşık ve zor görülen vergisel konularda da bilinçli eylemler sergileyebilmek için vergi okuryazarlığı kavramı devreye girmektedir.¹⁰⁴

Vergi okuryazarlığı kavramı hem vergi yükümlüsü hem de kamu otoritesi tarafından büyük önem arz etmektedir. Çünkü vergi bilinci, vergi ahlakı, vergi uyumu ve vergi kültürü gibi kavramlarla da doğrudan ilişkilidir. Bu kapsamda vergi okuryazarlık düzeyi seviyesi yüksek bireylerde vergi kanun ve mevzuatlarına diğer mükelleflere nazaran daha uyumlu oldukları kabul edilmektedir. Böylelikle vergi idaresi tarafında vergi salınmasına ve tahsilatına ilişkin oluşan ek maliyetler azaltılacak, vergilerden elde edilecek gelir yükselecektir. Vergi yükümlüsü tarafından da vergi okuryazarlığının

¹⁰² Teyyare, a.g.m., 317.

¹⁰³ Feride Bakar Türegün v.d, “Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Vergi Okuryazarlığını Belirleyen Etkenlerin Faktör Analizi İle İncelenmesi”, *Maliye Araştırmaları*, Bursa, 2021, 60.

¹⁰⁴ Doğan Bakırtaş, Ayşe Atılğan Yaşa, “Vergi Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Salihli Belediyesi Örneği”, *Ömer Halis Demir İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:13, Sayı:4, 2020, 744.

düzeşinin artması ile vergiye ilişkin konularda bilgi ve dolayısı ile bilinçlerinde artış gözlemlenecektir. Bu durum ise vergi yükümlüsünün rasyonel kararlar alabilmesine olanak sağlamaktadır. Tüm bunlarla birlikte yükümlünün okuryazarlık seviyesinin artması yararlanabileceği çeşitli vergi indirimi, teşviki ve avantajlarının da bilincinde olmasına yardım sağlamaktadır.¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ Ercan Yelman, “Vergi Okuryazarlığı Üzerine Yazılan Bilimsel Çalışmaların Bibliyometrik Analizi”, *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, 2021, 292.

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİ BİLİNCİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE VERGİYE KARŞI GÖSTERİLEN TEPKİLER

Tarihsel süreç içerisinde kamu otoritelerinin en önemli gelir kaynaklarından biri olan vergiler; kamusal mal ve hizmetlerin finansmanını sağlamak, ekonomik, mali, sosyolojik, hukuki ve siyasi unsurlar çerçevesinde belirlemiş oldukları vergi politikalarını uygulamak amacı ile büyük önem arz etmektedir. Vergi yükümlüsü tasarruf edebileceği gelinde azalmaya yol açacağından vergilere karşı bir takım tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir. Anayasamızın 73. Maddesinde de yer aldığı üzere herkesin kamusal ihtiyaçların giderlerini karşılamak sureti ile mali güçlerine oranla vergi ödemekle yükümlü olup kendilerine tanımlanmış “vergi ödevleri” mevcuttur. Vergi idarelerinin uygulamakta oldukları vergi politikalarının önem arz eden amaçlarından biri ise vergi ödevlerine atfedilen vergi yükünün adil ve dengeli dağılımının gerçekleştirilmesidir. Madde 73’te belirtildiği üzere vergi mükellefleri kamusal mal ve hizmetlerin sağlanabilmesi amacı ile vergi ödemek ile yükümlüdürler. Tüm bunların finansmanı için gelirin bir kısmını devlete vergi olarak ödeyen yükümlü, bunu üzerinde bir yük olarak hissetmekte ve görmektedir. Vergiyi bir yük olarak görmesinden ötürü de vergiye ilişkin tutum ve yaklaşımları bir takım faktörlerinde etkisi ile olumsuz yönde olabilmekte, vergiye karşı direnç gösterebilmektedirler. Vergiye karşı göstermiş oldukları bu direnç ise kişisel ya da idareden kaynaklı faktörler tarafından şekillenmektedir. Vergi mükellefinin bahsedilen bu faktörler neticesinde direnç göstermelerinden dolayı vergiden kaçınma, vergi kaçırma, vergi kaçakçılığı, vergi reddi, vergi grevi gibi birtakım tepkiler meydana gelmektedir.¹⁰⁶

Genel anlamı ile yükümlülerin vergi ödevlerini tam ve eksiksiz olarak yerine getirmeleri gerekmekte iken ellerinde bulundurmuş oldukları gelirlerini vergi olarak vergi

---

¹⁰⁶ Nur Keskin, “Vergiye Yönelik Mükellef Tutum ve Tepkileri”, *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:2 Sayı:3, 2018, 61-62.

idaresine ödemek istememelerinden dolayı vergiye ilişkin tepkileri doğmaktadır. Tüm bunların temelinde esasında kamusal mal ve hizmetler yatmaktadır. Hükümetlerce kamusal mal ve hizmetlerin kullanımında yükümlü herhangi bir kısıtlamaya tabi bırakılmaksızın yararlanmaktadır. Yükümlüler kamusal mal ve hizmetlerin finansmanında yer almasalar dahi bunların kullanımından mahrum bırakılmamaktadırlar. Yükümlülerin bunların kullanımından mahrum edilememeleri yükümlüyü bedel ödemeksizin yararlanma yoluna itebilmektedir. Bu nedenle bedelsiz kullanım vergi mükelleflerinin vergilere ilişkin tepkiler göstermelerinde önemli bir faktör olarak yer almaktadır.¹⁰⁷

Vergilendirme sürecinde yetkiyi elinde tutan devlet ve ödeme yükümlülüğü getirilmiş olan mükellef olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Verginin sosyal bir olgu olmasının gereği taraflardan yükümlülük getirilmiş olan bireyin psikolojik tutumları sürecin seyrini etkileyebilmektedir.

Mükelleflerin vergiye uyumu mali, iktisadi, sosyal ve psikolojik yönleri olan komplike bir konudur. Bireyin vergiye bilincini etkilen birçok faktör bulunmakla birlikte bu faktörler kişisel ve kişisel olmayan faktörler olarak sınıflandırılabilir ve ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir.

1. VERGİ BİLİNCİNİN OLUŞMASINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

1.1 İÇSEL FAKTÖRLER

1.1.1 Mükellefin Ödeme Gücü

Vergi ödeme gücü olarak ifade edilen kavram genel anlamı ile birey ve ailesinin ihtiyaçlarını sağladıktan sonra elinde kalan vergilendirilebilir gelir şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kısacası mükellefin asgari geçim düzeyinin üzerinde kalan gelir ve serveti vergi ödeme gücü olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁸

Vergi ödeme gücü dinamik bir kavram olmakla birlikte ödeme gücünün göstergeleri gelir, servet ve harcama olarak bilinmektedir. Yukarıdaki üç ödeme gücü göstergesinin içinde yer almakla birlikte ödeme gücünü temsili açısından gelir ayrı bir önem arz etmektedir. Çünkü belli bir servete sahip olunabilmesi ve harcama yapılabilmesi gelir ile mümkün olunabilmektedir.

---

¹⁰⁷ Keskin, a.g.m., 63.

¹⁰⁸ Aslan, a.g.t., 18.

Mükellefler vergileri tüketim ve tasarruf kararlarında değişikliklere giderek ödemektedirler. Tüketim ve tasarruf tercihlerinde vergiler dolayısıyla uğrayacakları refah kaybını en aza indirmek isteyeceklerdir. Düşük gelir gruplarında verginin ödenebilmesi için zorunlu ihtiyaçlardan tasarruf gerekmektedir ve yüksek gelir gruplarına oranla düşük gelirli sülbjektif vergi yükünü daha çok hissetmektedirler. Belirli bir düzeyin altındaki gelirin (asgari ücret gibi) vergilendirilmesi durumunda vergiye karşı direnç ve tepkilerin boyutu büyük olacaktır.¹⁰⁹

. Anayasanın 73. Maddesinde, “*Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi vermekle yükümlüdür.*” denilmekte ancak dolaysız vergiler bu madde kapsamında vergilendirilmemekte, ödeme gücünü dikkate almamaktadır. Bireyler ödeme güçleri esas alınmadan vergilendirilmekte dolayısıyla bu da yükümlülerin vergi sisteminin adalet ve eşitlikten uzak olduğu düşünmesine yol açmaktadır.¹¹⁰

1.1.2 Aile Ölçeği

Mükelleflerin vergi bilincini etkileyen ve belirleyen bir başka faktör ise aile ölçeğidir. Mükellefin ailesi içinde kişi başına düşen geliri vergiye karşı nasıl bir tutum takınacağıyla yakından ilgilidir. Çünkü aile ölçekleri farklı iki mükellefi aynı oranda vergiye tabi tuttuğumuz takdirde aile ölçeği büyük olan mükellefin harcanabilir geliri diğerine oranla daha fazla düşecek ve tüketim tercihlerini değiştirmek zorunda kalacaktır. Aile ölçeğini dikkate alan vergi sistemlerinde medeni durum, çocuk sayısı ve bakmakla yükümlü olunan (anne, baba vs.) kişi sayısı gibi kriterlere bakılmaktadır. Bu nedenle vergi karşı tutumları değerlendirirken aile içinde kişi başına düşen gelir ve bu gelirin olağan ihtiyaçları karşılayabilme gücüne bakılması önem arz etmektedir.¹¹¹

Medeni hali bekâr bir vergi mükellefi için yeterli gelir seviyesinde olduğundan fedakârlık olarak görmediği vergi yükü, mükellefin evlenmesi ve çocuk sahibi olmasıyla tüketiminin artacağı gerçeği ile ilk duruma nazaran gelir seviyesinde yaşayacağı düşüş vergiyi bakış açısını değiştirmektedir. Vergi mükellefi evlenip çocuk sahibi olduktan vergiyi bir fedakârlık olarak görmemeye başlayıp tepki gösterebilecektir. Bu bağlamda vergiye karşı gösterilen direnç değerlendirilir iken ailede kişi başına düşen gelirin

---

¹⁰⁹ Şenyüz, a.g.e., 27-28.

¹¹⁰ Elif Biberöğlü, *Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyumunu*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 33-34.

¹¹¹ Şenyüz, a.g.e., 30-31.

ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığına bakılmalı, yalnızca toplam gelir üzerinden çıkarımda bulunulmamalıdır. Bu nedenle yükümlü davranışları incelenirken aile ölçeğinin de incelenmesi büyük önem arz etmektedir.¹¹²

1.1.3 Vergi Ahlakı

Vergi ahlakı, mükelleflerin vergi yasalarından doğan ödevlerini gerçeğe uygun bir biçimde yerine getirmeleri konusundaki davranışlarının seviyesine denilmektedir.¹¹³ Vergisel ödevlerin yerine getirilme düzeyi vergi ahlakı olarak tanımlandığından bir toplumda vergi ahlak düzeyinin yüksek olduğunun en büyük göstergesi ödenmesi gereken vergilerin tam ve zamanında ödeniyor olmasıdır. Böyle toplumlarda bireylerde vergi bilinci ve vergi ahlakı yerleştiği için mükellefler üzerlerine düşen vergi ödevlerini titizlikle yerine getirmektedirler.¹¹⁴

Vergi ahlakı genel ahlaaktan farklı bir kavram olmakla birlikte her bireyde aynı düzeyde değildir. Vergi ahlakı düşük bireyler vergi ödemenin ekonomik, sosyal ve hukuksal boyutunu tam olarak kavrayamamış kimselerdir. Vergi ahlakı düşük kimselerde vergiden kaçınma veya vergi kaçırma eğilimi daha fazladır. Bireyler vergi beyanında bulunurlarken kendi fayda maksimizasyonlarını yaparak kararlarını belirlerler. Bu noktada mükelleflerin beyanları vergi oranları, vergi cezalarının oranları ve denetlenme riski oranı ekseninde değişebilmektedir. Mükellefin beyan edeceği gelir ceza oran ve miktarları ile denetim faaliyetlerinin artışı ile doğru orantılı bir ilişki içerisindedir. Mükelleflerce vergilendirilebilir gelirlerinin doğru beyan edilebilmesi için öncelikle içsel motivasyonlarının gerçekleşmiş olması ve vergi farkındalık ve ahlaklarının oturmuş olması gerekmektedir.¹¹⁵

Vergi mükellefinin vergisel ödevlere uyum sağlaması ve vergi mevzuatının ön gördüğü şekilde vergisel ödevlerini yerine getirmesi yani vergi bilincinin oluşması vergi ahlakı ile mümkün olabileceğinden bu kavram vergi sistemlerinin başarıya ulaşabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Vergi sistem ve politikaları vergi idaresi ve vergi

---

¹¹² Aylin Cesur, *Türkiye’de Gelir İdaresinin Yeniden Yapılandırılmasının Vergi Kültürü Açısından Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, 16.

¹¹³ Akdoğan, a.g.e., 190.

¹¹⁴ Kutay Şenel, *Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri Üzerine Bir Alan Çalışması*, (Yüksek Lisans Tezi), Denizli, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, 31.

¹¹⁵ Işıl Ayas, Naci Tolga Saruç, “Vergi Kültürü ve Vergi Ahlakı: İtalya-Türkiye”, *AKÜ İİBF Dergisi*, Cilt: XVII, Sayı:2, 2015, 178.

mükelleflerinden oluşan iki taraflı bir yapıya sahiptir. Vergi mevzuatı yapısı ne kadar açık ve uygulanabilir olursa olsun mükellefin vergi ahlak seviyesi düşük ise vergiden kaçma yollarına başvuracaktır. Vergi ahlakı seviyesinin düşük olması bu noktada vergiye karşı direnç ve tepkilere yol açmaktadır.¹¹⁶

Vergi ahlakında asıl önemli olan nokta vergi mükelleflerinin vergi ile ilgili yasal yükümlülüklerini yerine getirme konusundaki tutumlarının derecesinin ne olduğu ile ilgilidir.¹¹⁷ Vergi ahlakı toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Türkiye gibi beyan esasına göre matrah tayin edilen ülkelerde vergi sisteminin işlerliği ve başarısı büyük ölçüde mükelleflerin vergi ahlak düzeylerine göre şekillenmektedir. Vergi ahlak düzeyi düşük bireyler her türlü hile ile vergi karşı direnç gösterebilmektedirler.

1.1.4 Eğitim Düzeyi

Bireylerin tutum ve davranışlarını, dünya görüşlerini, inanç ve değerlerini etkileyebilecek ve çok yönlü bir biçimde ortaya koyabilecek çabaların tümü eğitim olarak adlandırılmaktadır. Eğitim ile aynı zamanda toplumdaki medeniyet ve olgunluk seviyesi de yükseltilmektedir. Bu nedenle önemli amaçları içinde barındıran eğitim aracı ile bireylerin vergilemeye ilişkin tutum ve yaklaşımları da yönlendirilebilmektedir. Eğitim sayesinde vergi mükelleflerinin sorumluluk duyguları ve vergi bilinçlerinde yükseliş sağlanabilmektedir. Çünkü yükümlünün sahip olduğu eğitim düzeyi ile vergisel konularda bilgi ve becerisi yüksek olacak bu da vergi bilincini yükseltecektir. Vergisel konularda bilgi birikimi yüksek olan vergi mükellefi aynı zamanda bilgisizlik nedeni ile vergi dairesine yaratılan ek işlem maliyetlerinin de önüne geçebilmektedir. Öğrenim seviyesi yükseldikçe vergi mükellefinin vergi mevzuatı anlaması kolaylaşacak, yapılan yasal düzenlemelere diğer mükelleflere nazaran daha hızlı uyum sağlayacaktır. Böylelikle vergi ile ilgili şekli ödevler konusunda da farkındalık seviyelerinin yüksek olacağı bilinen bir gerçektir. Eğitim düzeyi yüksek vergi mükellefinin kamu otoritesine sağlamış olduğu bir başka olumlu yaklaşım ise topluma örnek olma içsel motivasyonu ile vergi kaçırma düşüncesinden uzak kalacağıdır.¹¹⁸

---

¹¹⁶ İhsan Cemil Demir, *Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği*, (Doktora Tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, 51.

¹¹⁷ Nursena Öztürk, "Vergi Bilincini Şekillendiren En Etkili İç ve Dış Faktörler", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, 2019, 794.

¹¹⁸ Cesur, a.g.t., 15.

Eğitim düzeyi yüksek bireylerin vergiye uyumları daha kolay olmakla birlikte öğrenim düzeyi arttıkça vergi yasalarının daha kolay anlaşıldığı, verginin ekonomik ve sosyal açıdan devlet tarafından öneminin bilincinde olunduğu ve vergi kaçırma gibi direniş şekillerinin düşük düzeylerde seyrettiği yapılan çalışmalar sonucu ortaya konulmuştur. Eğitim düzeyinin düşüklüğü ise mükellefte bazı davranışları için kendisini haklı görme gibi sonuçlara neden olabilmektedir. Bu nedenle yükümlülere ilgili teknik eğitimlerin verilmesi uyumlaştırmayı kolaylaştıracaktır.¹¹⁹

Eğitim düzeyi düşük olan vergi mükelleflerinde bilgisizlik sebebi ile vergi idaresine ve mükellefin kendisine bir takım ek işlem maliyetleri yüklenebilmektedir. İşlem maliyetlerinin azaltılması ile vergiye uyum seviyesi yükseltilebilecek ve vergi gelirlerinin tahsilatı kolaylaştırılabilecektir. Bu nedenle mali eğitim vergi mükelleflerinin vergiye ilişkin tutum ve yaklaşımlarının olumlu seyredebilmesi açısından önem arz etmektedir.¹²⁰

1.1.5 Mükellefin Mesleği

Mesleki durum, kişilerin sosyal statüsü belirlemesinin yanı sıra kişinin ekonomik durumuna da belirlemesi ile önemli demografik bir unsurdur. Vergiye ilişkin konularda mükellefin mesleki durumu katlanılan sübjektif ve objektif vergi yükünün farklılığı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Her meslek grubunun elde edebileceği gelir düzeyi aynı olmamakla birlikte vergilendirilebilir gelirlerine uygulanabilir indirim, istisna ve muafiyet miktarları da aynı olmayacaktır. Bu kapsamda farklı meslek gruplarında vergi yükünü hissetme seviyesi farklılık gösterebilmekte ve vergiye ilişkin davranışlarını etkileyebilmektedir.¹²¹

Gelir elde edilirken meslek gruplarının içinde buldukları koşullarında dikkate alınması gerekmektedir. Farklı meslek gruplarındaki kişiler aynı geliri elde etseler de koşulların farklılığı dolayısıyla katlanılan zahmet ve fedakârlıklar aynı olmayacak ve yükümlülerden biri diğeri göre daha büyük bir sübjektif yükün altında kalacaktır. Bu konuyla ilgili olarak genellikle çiftçiler şikâyetçi olmaktadır.¹²²

---

¹¹⁹ Selma Demirtaş Aydoğan, “Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergiye Karşı Davranışları Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi”, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017, 18.

¹²⁰ Aslan, a.g.t., 28.

¹²¹ Demir, a.g.t., 126.

¹²² Şenyüz, a.g.e., 44.

Vergi yükümlüsünün yapmış olduğu meslek sebebi ile diğer mükelleflere nazaran daha fazla vergi yüküne katlanması durumunda vergi teorisi kapsamında iki farklı davranış sergilemesi beklenmektedir. Bu bağlamda ilk olarak yükümlü verginin gelir etkisi ile daha fazla çalışma yoluna giderek vergisel ödevlerinin sebep olduğu refah kaybını önlemeye çalışabilir. Ama yükümlünün bu şekilde gelir etkisi yönünde tercihte bulunarak davranış sergilemesi vergiye ilişkin olumlu yaklaşımda bulunduğu anlamına da gelmemektedir. Tam tersi yükümlüyü daha fazla çalışmak durumunda bıraktığı için vergiye karşı direnç gösterebilir. Bir diğer yükümlü tercihi ise verginin ikame etkisi ile boş zamanını çalışmaya tercih edebileceği meslek gruplarında faaliyet göstermek olabilir. Yükümlünün ekonomik ve sosyal durumunu büyük ölçüde etkileyebilen bir faktör olan vergilerin davranışlarında yaratacağı olumsuzlukları göz önünde bulundurmak gerekecektir.¹²³

Gayri safi hasıllardan indirimi kabul edilen kalemlerin genişliği avantajına sahip olan meslek gruplarında vergiye tabi gelirin belirlenmesinde devlete karşı daha az dürüst olduğu ve vergiden kaçınıldığı görülmektedir.¹²⁴

1.1.6 Mükellefin Yaşı

Genç vergi yükümlüleri elde etmiş oldukları gelirlerinin büyük bir kısmını kısa vadeli tasarrufları ve tüketimleri için kullanmaktadırlar. Aile kurma dönemine erişmiş vergi yükümlülerinde ise hanenin toplam harcamaları göz önüne alındığında tasarruf edilebilir gelirlerinde yaratmış olduğu azalmadan kaynaklı vergiye karşı isteksiz tutum ve davranışlarda bulunabileceklerdir. Yaşı daha ileri vergi yükümlüleri ise bahsedilen bu iki yükümlü tipinden farklı olarak yüksek yaşam standardı ve tasarruf edilebilir yüksek gelir Daha büyük yaş grubundaki mükelleflerin vergi ahlakı düzeyleri yüksektir. Özellikle 65 yaş ve üzeri yaş grubundaki mükelleflerin en yüksek vergi uyumuna sahip oldukları literatür çalışmaları neticesinde bilinen bir gerçektir. Bu nedenle yaş unsuru yükümlü davranışlarını etkileyen önemli faktörler arasında sayılabilmektedir.¹²⁵

Bu konuda yapılan literatür çalışmalarında Hudson ve Orviska vergi kaçırma konusunda bir grup İngiliz yetişkin üzerinde yapmış olduğu anket çalışmasının

¹²³ Demir, a.g.t., 127.

¹²⁴ Şenyüz, a.g.e., 45.

¹²⁵ Gökhan Güney, *Vergi Ahlakı ve Vergi Uyumunu Açısından Yüksek Öğrenimin Rolü: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Tokat, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, 58-59.

sonucunda vergiden kaçınma veya vergi kaçırma gibi eylemlerin yüksek yaş grubundaki bireyler arasında daha az olduğunu gözlemlemiştir. Bunun ise yüksek yaş grubundaki bireylerin vergiye karşı gösterilen olumsuz tepkilerin yanlış olduğu düşüncesi ve tepki gösterilmesi durumunda idarece uygulanabilecek olan yaptırımlardan çekinmeleri olduğu sonucuna varmıştır.¹²⁶

Yapılan çalışmalar altmış beş yaş üstü yükümlülerde eksik beyanda bulunma eğiliminin düşük olduğunu ancak genç yaş gruplarında risk alma güdülerinin güçlü olması nedeniyle vergi kaçırma konusunda daha istekli oldukları ortaya konulmuştur.¹²⁷ Genç yaş grubundaki bireyler henüz yüksek gelire sahip olamamaları ve gelirlerini tatmin edici bulmamalarından dolayı daha iyi hayat standartlarına ulaşabilmek adına vergiye karşı tepki gösterebilmektedirler.¹²⁸ Buna karşılık ileri yaş grubundaki yükümlüler hayat standartlarını yükseltme konusunda çabalamamaktadırlar.

1.1.7 Mükellefin Dini

İnsanın doğası gereği inanç duygusu hep içinde var olmuş ve bu inanç duygusu doğrultusunda eylemlerini etkileyerek şekillendirmiştir. Çünkü insanın inançlarının gerektirmiş olduğu kurallar çerçevesinde davranması beklenir. Bu kurallara uyarak erdemli ve ahlaklı bir yaşam sürmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda kişinin inanç duyduğu din içerisinde vergi verme ödevleriyle ilgili kurallar da yer alıyor ise kişi dinin gerekleri uyarınca yükümlülüklerini yerine getirme bilinci içerisinde olacaktır. Bu bilincin yaratılmasında dinin payının yadsınamaz bir gerçek olduğu ortadadır.¹²⁹

Vergilendirme kavramı ile din kavramı arasında ilişki bulunmaktadır. Vergi farkındalığı ve vergi uyumu alanlarında yapılan çalışmalar incelendiğinde mükellefler dinin gerektirmiş olduğu ahlaklı birey profiline uyabilmek adına vergisel ödevlerini tam ve eksiksiz yaparak hem dini açıdan ahlaklı birey hem de vergi ahlakı açısından bilinçli mükellef olma çabası içindedirler.¹³⁰

---

¹²⁶ Aydoğdu, a.g.t., 30-31.

¹²⁷ Blumenthal Marsha, John Slemrod, "The Compliance Cost Of The U.S. Individual Income Tax System: A Second Look After Tax Reform", *National Tax Journal*, Volume: 45, No: 2, July, 1992'den aktaran Elif Biberoglu, *Türkiye'de Gönüllü Vergi Uyumunu*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 48.

¹²⁸ Selma Demirtaş Aydoğan, a.g.m., 19.

¹²⁹ Tuncay Demir, *Vergi Uyum Politikalarının Oluşturulmasında Mükellef Davranışları*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, 72.

¹³⁰ Demir, a.g.t., 72

Dini unsurların mali ve ekonomik göstergeler üzerindeki etkisi 1904 yılında Max Weber'in yayınlamamış olduğu "Protestan Etik ve Kapitalizmin Ruhu" adlı çalışmasından sonra akademik çalışmalara konu olmuştur. Max Weber'in çalışmasına göre mali ve ekonomik göstergeler dini unsurlar tarafından süreklilik arz edecek şekilde etkilenmektedir.¹³¹

Vergi bilinci ve dini inanç arasındaki ilişki günümüze dek bir çalışmanın konusu olmuştur. Bu alanda ise temel çalışmaların başında Benno Torgler'in doktora çalışması gelmektedir. Torgler'in 32 ülke üzerinde yapmış olduğu çalışmasında istatistikler dini unsurların vergi bilinç ve ahlakını artıran çok önemli bir etmen olduğu sonucunu ortaya çıkmıştır.¹³²

Vergi bilincinin yerleşmediği ve vergiye karşı tepkilerin olduğu durumları engellemelerde her zaman idari ve hukuki düzenlemeler etkili olmayabilir. Bu durumda ahlaki bir faktör olarak nitelendirilen dini inanç burada devreye girmektedir. Vergiden kaçınma ve vergi kaçırma fiillerini dini çerçevede değerlendirip hırsızlık olduğu düşüncesine varan ve dinen cezalandırılacaklarını düşünen yükümlülerin vergiye uyumu kolaylaşmaktadır.¹³³

1.1.8 Mükellefin Irkı

Genetik faktörlerin birleşimi sonucu birtakım fizyolojik özellikleri taşıyan insan topluluğuna ırk denilmektedir. Fizyolojik ortak özellik taşıyan insanların içinde bulunmuş olduğu toplumun kültürünü taşıyor olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bundan dolayı aynı grup içindeki kimseler toplumun benimsemiş olduğu kültürü de benimseyerek yaşamlarına yansıtırlar.¹³⁴ Bu kültürel bileşenlerin içinde vergi kültürü de bulunmaktadır.

Literatür çalışmaları sonucunda farklı ırklara mensup vergi yükümlülerinin vergiye karşı yaklaşımlarının da farklı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. İskandinav ülkelerinde vergi mükelleflerinin katlanmış olduğu vergi yükü Latin Amerika'da vergi

---

¹³¹ Berivan Akkoç, *Vergi Uyumunda Mükellef Davranışlarının Temelleri, Vergi Ahlakı Kavramı ve Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizi: Ankara İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 56-57.

¹³² Akkoç, a.g.m., 57.

¹³³ Gümrah Can Başdağ, *Vergi Bilinci ve Vergiye Bakış Açısı Bağlamında Gönüllü Vergi Uyumunu: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2017, 81.

¹³⁴ Gamze Akbay, *Mükelleflerin Davranışlarını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Afyonkarahisar İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 27.

mükelleflerine nazaran daha fazla olmasına rağmen vergi bilinç ve kültür düzeylerinin ötürü vergiye uyumları daha yüksektir.¹³⁵

Anglosakson ırkına mensup İngiltere, İsviçre gibi Kuzey Avrupa ülkeleri, Cermen ırkına mensup Almanya ve Latin ırkına mensup Fransa ve İspanya'dan daha şanslı olarak bilinmektedir.¹³⁶

Mükelleflerin vergiye karşı bilinç ve uyumunu inceleyen ve İtalya, Fransa ile Almanya'nın ele alındığı bir araştırmada vergi bilincinin ve uyumunun ırklara göre değişiklik gösterebileceği vergi farkındalığının oluşmadığı ülkelerin liste başında ise Fransa'nın olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedeni olarak her ne kadar vergi eşitliği sağlanmış olsa dahi Fransa'nın hissetmiş olduğu subjektif vergi yükünün ağırlığıdır.¹³⁷

1.1.9 Kamu Gelirlerinin Etkin Kullanımı

Kamu otoritesi toplumun ihtiyacı olan kamusal mal ve hizmetleri vergi mükellefleri tarafından ödenen vergiler ile finanse etmektedir. Kamu harcamalarının önem ve gerekliliğinin bilincinde olan bireyler verginin de zaruretine inanmakta olup literatürde bu ilişki mali bağlantı (fiscal connection) olarak adlandırılmaktadır.¹³⁸ Verginin üzerlerine yüklemiş olduğu negatif etkinin kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı için zorunlu olduğunun bilincinde olan mükellefin uyumunun sağlanabilmesi adına bir başka unsur ise harcamaların etkin ve yerinde yapılıp yapılmadığı da büyük önem arz etmektedir.

Vergi mükelleflerinin vergi bilinç ve ahlak düzeyleri ile kamusal harcamalara bakışları arasında ilişki bulunmaktadır. Bu alanla yapılan çalışmalar neticesinde kamu gelirlerinin etkin ve verimli kullanıldığı toplumlarda mükelleflerin vergisel sorumluluklarını yerine getirmede daha istekli oldukları ortaya çıkarılmıştır.

Kamusal harcamaların etkin ve verimli şekilde yapıldığını düşünmelerini etkileyecek başka bir husus ise mükellefin hükümete bağlılığı ve yönetime duymuş olduğu güven duygusundan geçmektedir. Çünkü kamu gelirlerinin optimal seviyede

---

¹³⁵ Narçin, a.g.t., 51.

¹³⁶ Pierre-Louis Reynaud, *Vergi Karşısında Mükelleflerin Ruh Haleti*, (Çev: Celal Erçoklu), Maliye Vekaleti Tetkik Kurulu Neşriyatı, No: 1955-56/66, Ankara, 1955, 10' aktaran Doğan Şenyüz, *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*, Bursa, 1995, 45

¹³⁷ Fikret Deniz Atçeken, *Vergi Aflarının Mükellefler Açısından Vergi Uyumuna Etkisi: Kocaeli Örneği*, (Yüksek Lisans tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, 59.

¹³⁸ Narçin, a.g.t., 54.

tahsil edilip gerekli yerlerde harcandığı düşüncesi ilk olarak devlete duyulan güven duygusundan geçmektedir. Hükümet ve uygulamakta olduğu vergi politikalarına güven duyan mükellef ödemiş olduğu verginin etkin ve verimli olarak kullanıldığı düşüncesindedir.

Sonuç olarak kamu gelirlerinin mükelleflerin ihtiyaçları doğrultusunda kamusal mal ve hizmetlerin temininde kullanılması durumunda vergiye karşı tutum ve davranışlar olumlu yönde gerçekleşecektir. Yükümlülerin ödedikleri vergilerin savurganca harcandığını düşünmeleri durumunda vergiye karşı dirençleri baş gösterecektir. Böyle bir düşünce doğrultusunda vergi ödemek yerine kendilerinin verimli gördükleri bir alana harcama yapma fikrini doğurmaktadır. Bu nedenle gereksiz kamu harcamalarından kaçınılmalıdır. Devletin harcamaları yönlendirirken “Fayda Maliyet Analizi” gibi harcamaların etkin kullanılmasına yönelik teknikleri kullanılması vergiye uyumsuzluğu azaltacaktır.¹³⁹

1.2 DIŞSAL FAKTÖRLER

1.2.1 Vergi Yönetimi Ve Vergi Sisteminden Kaynaklanan Faktörler

Belirli bir dönemde bir ülkede yürürlükte olan ve uygulanan vergilerin tümüne vergi sistemi denilmektedir. Gerçek kişiler ve kurumlar açısından bakıldığında ise vergi sistemi bu kimselerin ödemekle yükümlü oldukları vergisel ödevlerin tümü olarak ifade edilmektedir. Vergiler taşımış oldukları bazı özellikler sebebi ile bu kimselerin üzerinde çeşitli etkiler yaratabilmektedir. Bu nedenle idarenin üzerinde etkili olduğu vergi adaleti, vergi mevzuatlarının yalın ve anlaşılır olması, mevzuat üzerinde gerçekleştirilen değişikliklerin sıklığı gibi unsurlar yükümlü üzerinde vergiye bakış açısını etkileyen faktörler olarak sıralanabilir.¹⁴⁰

Vergi mevzuatının yalın ve yükümlüler tarafından kolayca anlaşılabilir olması uygulanmakta olan vergi sisteminin başarısının sağlanmasının en önemli unsurlarından biridir. Çünkü yükümlülerin anlaşılması zor ve net olmayan vergi mevzuatı karşısında zor duruma düşebileceği gibi vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma gibi eylemlere

¹³⁹ Şenyüz, a.g.e., 42-43.

¹⁴⁰ Halit Çiçek, Mehmet Karakaş, Abdunnur Yıldız, “Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama Ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması”, *Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı*, Ankara, 2008,.42-43.

yönelebilmektedir.¹⁴¹ Güncel gelişmeleri ve değişiklikleri takip üzerine kurulu dinamik bir vergi sisteminin yükümlülere yormayan açık ve yalın bir dili olmalıdır. Aksi halde açık ve yalın olmayan vergi mevzuatı vergi bilincinin oluşmasını engelleyecektir.¹⁴²

Yükümlüler vergi kanunlarının kendilerine yüklemiş olduğu sorumlulukları yerine getirme sürecinde vergi yönetimi ile sürekli bir ilişki içerisinde.

Vergi yönetimi ile ilgili faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- Vergi Oranları ve Vergi Sayısı
- Cezalar, Denetim Olasılığı ve Önceki Denetimler
- Vergi İdaresi ile Mükellef Arasındaki İlişkiler
- Vergi Sistemlerinin Karmaşık Yapısı
- İstisna ve Muafiyetlerin Fazlalığı¹⁴³

1.2.2 Vergi Oranları Ve Sayısı

Vergi oranları ve vergi sayısı literatürde kişisel olmayan (dışsal) faktörler arasında yer almaktadır. Vergi sebebi ile mükelleflerin kullanılabilir gelirlerinde azalış yaşanacağından verginin oranı ne kadar yüksek olur ise azalış da o oranda yüksek olacaktır. Bundan kaynaklı olarak da vergi oranlarının yüksek olması bireylerde vergiye uyumu zorlaştırmaktadır. Yükümlünün yüksek oranlı vergiye karşı uyumsuzluk göstergelerinden biri vergi kaçırmaktır. Vergi kaçırma neticesinde vergi matrahı ve dolayısı ile vergi gelirleri düşmektedir. Vergi oranlarının düşük olması durumunda vergi kaçırma ve vergiden kaçınma eylemleri azalabilecektir. Bu da vergi tabanının genişlemesini etkileyecek ve vergi gelirleri yükselecektir.¹⁴⁴

Vergi oranları ile vergi bilinç ve uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk bilim insanı İbn-i Haldun'dur. İbn-i Haldun bu alanda yapmış olduğu çalışmalar neticesinde vergi oranlarında artış yaşanması durumunda bunun vergi gelirlerini artırmasından ziyade bireylerin vergiye karşı bakış açılarını olumsuz etkileyeceğine dikkat çekmiştir. Çünkü vergi oranlarındaki artış bireylerin üretim yapılması konusunda isteklerini kırarak,

---

¹⁴¹ Naci B. Muter, Süreyya Sakınç, A.Kemal Çelebi, "Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum Ve Davranışları Araştırması: Manisa İli Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Anket Çalışması", Manisa, 1993, 27.

¹⁴² Öztürk, a.g.m., 798-799.

¹⁴³ Fikret Deniz Atçeken, a.g.t., 64.

¹⁴⁴ Gökalp İlhan, "Vergi Ödemesini Etkileyen Ekonomik Faktörler", *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı:12, 2007, 8.

dolayısı ile vergilendirilebilir gelir kaynaklarında azalışa sebebiyet verecektir.¹⁴⁵ Bu nedenledir ki kamu otoriteleri vergi politikaları ile ilgili çalışmalarında vergi oranlarındaki artışların yükümlüyü olumsuz etkileyerek vergi gelirlerinde düşüşe neden olabileceği hususunu da atlamamalıdır.

Vergiye bilincini etkileyen en önemli etkenlerden birisi de vergi oranlarıdır. Vergi oranlarının artan bir eğilim göstermesi yükümlülerin vergiye olan uyumunu azaltacaktır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalardan en önemlisi Arthur Laffer 'in vergi gelirleri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmasıdır. Bu çalışmada ortaya konulan vergi oranlarının optimum seviyeyi aşması durumunda toplanacak vergi gelirlerinde gözle görülür bir düşüş yaşanacağı tezidir. Vergi oranlarının yanı sıra vergilerinde sayısal olarak artması her ne kadar vergi yükü artmayacak bile olsa yükümlüğü psikolojisini olumsuz etkilemektedir. İlk bakışta tek vergi yükümlüğü psikolojisi açısından daha olumlu karşılanabilmektedir ancak tek vergili sistemin uygulama olanağı bulunmamaktadır.¹⁴⁶

1.2.3 Cezalar, Denetim Olasılığı ve Önceki Denetimler

Toplumda vergi mükelleflerinin vergi bilinç ve ahlak seviyesinin optimum düzeyde olabilmesi için idarenin vergi ödevlerini yerine getirmeyen sorumlular için takınımış olduğu tavır büyük önem arz etmektedir. Bu tavrın en büyük göstergelerinden biri de şüphesiz ki yapılacak olan vergi denetimleridir. Vergi denetimi, uygulanmaya çalışılan vergi politikalara ve vergi mevzuatlarının etkin ve verimli uygulanmasını sağlayan en önemli araçlardan biridir. Frey'e göre de denetimler kamu otoritesinin gücünün toplum tarafından kabulü için kullanılan en etkin araçtır.¹⁴⁷

Mükelleflerin bir gün denetlenebileceklerini düşünmeleri yasalara uygun hareket etme eğilimlerini artırır. Vergi denetimleri yasalara aykırı bir şekilde vergilerini doğru zamanda bildirmeyen ve ödemeyen yükümlüler için ciddi bir risk oluşturmaktadır. Denetim olasılığı yükümlülerin vergiye dirençlerini kırmada etkili olmakta cezalar yükümlüler için caydırıcı nitelik arz etmektedir.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ Muhammet Şahin, *Türkiye'de Vergi Uygulamaları ve Vergi Ahlakı İlişkisi: Trabzon, Giresun ve Gümüşhane İlleri Örneği*, (Doktora Tezi), Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, 85.

¹⁴⁶ Şenyüz, a.g.e., 69.

¹⁴⁷ Demir, a.g.e., 86.

¹⁴⁸ A. Kerim Gök, a.g.m., 147.

1.2.4 Vergi İdaresi ve Mükellef Arasındaki İlişkiler

Vergiye bilincini ve vergiye uyumu etkileyen bir başka faktör ise vergi idaresi ve mükellef arasındaki ilişkilerdir. Vergi bilincini artırabilmek için vergi idaresi ve mükellef arasındaki ilişki karşılıklı güvene dayalı, objektif ve adil bir biçimde olmalıdır.

Yönetimin faaliyetleri ve etkinliği, birey ve toplumun davranışlarından etkilenmektedir. Vergi yönetimi ne kadar güçlü olursa olsun, mükelleflerin gönüllü iş birlikleri vergi sistemlerinin başarılı ve etkin yürütülebilmesi için gereklidir.¹⁴⁹ Vergi yönetimi ve sistemlerine yükümlülerin bakış açısı ve davranış şekilleri ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde yükümlüler vergiye karşı yasal sınırlar dışında fiiller sergileyebildiği, vergi kaçırma ve kaçakçılık gibi fiilleri adli suç olarak görmediği açıkça bilinmektedir.

1.2.5 Vergi Sistemlerinin Karmaşık Yapısı

Bir ülkede belirli bir zaman diliminde uygulanan vergilerin tümüne vergi sistemi denilmektedir. Kişiler ve kurumlar tarafından bakıldığı zaman ise vergi sistemi kişi ve kurumların belirli dönemlerde ödemekle mükellef oldukları vergilerin tamamı şeklinde ifade edilebilir. Vergiler taşımış oldukları bazı özellikler nedeniyle mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışları üzerinde etkili olabilmektedirler. Vergi yasalarının yalın ve açık olması, mevzuatın değiştirilme sıklığı, vergi bürokrasinin ağırlığı gibi bazı unsurlar yükümlünün vergiye yaklaşımında büyük önem arz etmektedir.¹⁵⁰

Vergi sistemlerinin karmaşık yapısı vergiden kaçma ve vergi kanunlarına uyulmamasına sebebiyet verecek eylemlere yol açmaktadır. Vergi kanunlarının açık ve anlaşılır olmaması vergi otoritesinin denetim maliyetlerinin yüksek düzeyde olmasına neden olur iken vergiye uyum konusunda ise tam tersi yönünde sonuç doğurmaktadır. Bununla birlikte vergi kanunlarında sürekli değişiklik yapılması hususu da vergi mükelleflerinin vergiden kaçınmaya sevk etmektedir.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Latipa Kulmanova, *Vergi Denetiminin Etkinliği: Türkiye Uygulaması*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 83

¹⁵⁰ Halit Çiçek, *Psikolojik Ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum Ve Tepkileri*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 90-91.

¹⁵¹ Serkan Aybay, *Mali Sosyolojik Yaklaşımına Göre Vergi Bilincinin Vergi Uyumuna Etkisi: Antalya İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 23.

Vergi sisteminde mali mevzuat ve vergi kanunlarının basit ve açık olması mükellefler tarafından anlaşılabilirliği artıracığından vergide kaçakçılığını azaltacak bir yöntemdir. Bu nedenle vergi tekniklerinin belirlenmesinde ülkelerin kültürel seviyelerini dikkate almak gerekmektedir. Karmaşık bir vergi mevzuatı karşısında yükümlüler bilerek veya bilmeyerek kaçakçılık fiilini gerçekleştirebilmektedir.¹⁵²

1.2.6 İstisna ve Muafiyetlerin Fazlalığı

Vergilemenin temel ilkelerinden olan “genellik ilkesi” mali gücü olan herkesin vergilendirilmesini öngörürken bazen ekonomik, sosyal, idari ve siyasi nedenlerden ötürü bunun gerçekleştirilmesi mümkün olmamaktadır. Kanun koyucu verginin kapsamına giren bazı kişi ve grupları yasal düzenlemeler çerçevesinde kısmen veya tamamen vergi dışına çıkarabilmektedir.¹⁵³

İstisna ve muafiyetler ülke koşullarına uygun bir biçimde gerçekleştirildiğinde amacına hizmet edebilmekteyken etkin bir şekilde uygulanıp denetlenmemesi durumunda vergi kaçak ve kayıplarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.¹⁵⁴ İstisna ve muafiyetlerden yararlanamayan bireyler vergiye karşı tepki göstermekte ve kaçınmaktadır. İstisna ve muafiyetlerdeki temel amaç yüksek vergi oranlarının olumsuz etkisini azaltmaya çalışmak olmasına rağmen istisna ve muafiyet kapsamına giremeyen yükümlü için adaleti bozucu etki yaratmaktadır.¹⁵⁵

2. VERGİ BİLİNCİNİN OLUŞMAMASININ SONUÇLARI: VERGİ KARŞISINDA GÖSTERİLEN TEPKİLER

Geniş anlamda yukarıda ele aldığımız üzere mükellefin vergi bilincinin oluşmamasından kaynaklanan davranışlarını şekillendiren sosyo-kültürel, ekonomik, hukuki ve idari birçok faktör bulunmaktadır. Şimdi mükelleflerin subjektif vergi yüklerini azaltmak vergiye karşı göstermiş oldukları tepki ve davranışları inceleyeceğiz.

---

¹⁵² Adnan Gerçek, *Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı İle İlgili Mükelleflerin Davranışları ve Tedbirlerin Etkinliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996, 59.

¹⁵³ Gerçek, a.g.t., 53.

¹⁵⁴ Melek Pişman, *Vergi Kaçakçılığının Önlenmesinde Vergi İncelemesi ve Etkinliği*, (Yüksek lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, 25-26.

¹⁵⁵ Fikret Deniz Atçeken, a.g.t., 67.

2.1 Nötr Davranış

Verginin yükümlü üzerinde yaratmış olduğu yük ilk olarak kişi üzerinde kendini pasif tepki olarak açığa çıkarmaktadır. Vergi yükünün artışı yükümlünün tasarruf edilebilir gelirini azaltmakta ve dolayısı ile gelir kullanım tercihini de etkilemektedir. Yükümlünün vergiye karşı göstermiş olduğu pasif tepkiler ise karşımıza ikame etkisi, tasarruf ve tüketimi kısmak gibi eylemler olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁶

Bu davranış biçiminde yükümlü vergi kanunlarının kendisine yüklemiş olduğu sorumluluk karşısında sessiz, kayıtsız ve tepkisiz kalmakla nötr bir davranış sergilemektedir.

2.2 Aşırı Tepki

Yükümlüler vergi kanunları ile getirilmiş olan vergilerin adaletsiz olduklarını düşünmekte haksız ve yersiz vergilendirilmiş oldukları ileri sürmektedirler. Vergi kanunlarının objektif ve genelliğini sorgulamakta sadece kendi içinde buldukları birey grubunu ele aldığı görüşündedir.¹⁵⁷

2.3 Vergi Alerjisi

Yükümlüler tarafından vergiye karşı tepkinin en yüksek olduğu aşamadır. Yükümlüler mevzuatta kendi lehlerine bile yapılmış yeni bir düzenlemeye tepki gösterebilmektedirler. Uygulamanın işe yarar olmadığını ve istenilen sürelerde gerçekleşmeyeceğini savunmaktadırlar.¹⁵⁸ Vergi alerjisi daha çok ücretli çalışan kesim ile küçük işletme sahipleri üzerinde görülmektedir. Büyük işletme sahipleri ücretli çalışanlarla küçük işletme sahiplerine göre vergiyi daha kolay kabul edebilmektedir. Çünkü yüklenmiş olduğu vergi yükünü yansıtma gibi imkânlarla sahiptir.¹⁵⁹

Vergi mevzuatın yapılacak düzenlemeler ve vergi oranlarında yapılacak değişiklikler ile yükümlülerin antipati ve vergi alerjisi noktasına getirilmemesi gerekmektedir. Vergi politikalarının sağlıklı işleyebilmesi ve sürekli vergi geliri elde edebilmek için yükümlülere haksızlığa uğratıldıkları ve suiistimal edildikleri düşüncesi

---

¹⁵⁶ Keskin, a.g.m., 68

¹⁵⁷ Melek Pişman, a.g.t., 9.

¹⁵⁸ Yakup Aktaş, *Yükümlüyü Vergi Kaçırmaya Sevk Eden Faktörler*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993, 14.

¹⁵⁹ Melek Pişman, a.g.t., 10.

verilmemeli, vergiye karşı direnç gösterilmeleri engellenerek vergiye gönüllü uyumları yakalanmalıdır.¹⁶⁰

2.4 Vergiden Kaçınma

Vergiden kaçınma kavramı, vergiyi doğuran olayın yükümlü tarafınca engellenmesi sureti ile yükümlü üzerine düşecek olan vergi yükünün dışında kalınması çabasını ifade etmektedir. Vergi kanunlarınca vergi borcunun doğabilmesi vergiyi doğuran eylemin gerçekleşmesi sonucunda olacağından yükümlü tarafından eylemin engellenmesi vergi sorumluluğunu da ortadan kaldıracaktır. Vergiden kaçınmada vergiyi doğuracak olayın gerçekleşmemesi ile vergi borcu da doğmayacağından yükümlü nezdinde vergi mevzuatına aykırılık da teşkil etmemektedir.¹⁶¹

Vergiden kaçınma yükümlünün yasal düzenlemelerden yararlanarak vergi yükünü minimize etmeye çalışmasıdır. Vergi yükünün minimize edilmesi yasal sınırlar dâhilinde yapıldığından ceza kanunu esaslarına göre suç sayılmamaktadır. Hukuki olarak herhangi bir sonucu olmadığından yükümlüler, vergisel ödevlerin üzerlerinde oluşturacağı etkiyi en aza indirebilmek için uzman kişiler ve vergi planlayıcılarına başvurabilmektedirler.¹⁶² Vergiden kaçınmayla birey vergi yükünden kurtulmakta ancak hazineyi vergi kaybına uğratmaktadır. Vergiden kaçınma genellikle bireyin vergiyi doğuran olayla ilişki içine girmemesi (emlak vergisi ödemek istemeyen bir kişinin konut sahibi olmaması) ya da kanundaki vergi boşluklarından yararlanarak yükün minimize edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.¹⁶³

Yüksek vergi oranları, vergi kanunlarında yer alan boşluklar, muafiyet ve istisnaların yaygın olarak kullanılması nedeniyle vergiden kaçınma eylemleri artacağından kamu otoritesi tarafından hedeflenen vergi geliri toplanamayacaktır. Bu durumda vergi gelirlerinin düşmesi devletin kaynaklarını etkin değerlendirememesine sebebiyet vereceğinden kamusal mal ve hizmetlerin sunumunu olumsuz etkileyecektir.¹⁶⁴

---

¹⁶⁰ Ramazan Armağan, “Türkiye’de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt:12, Sayı:3, 2007, 246.

¹⁶¹ Mahmut Yardımcıoğlu, Yusuf Akpınar, Yahya Günay, “Vergi Okuryazarlığı ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:4 Sayı:2, 2014, 100.

¹⁶² Yardımcıoğlu, Akpınar, Günay, a.g.m., 100.

¹⁶³ Gerçek, a.g.t., 40.

¹⁶⁴ Keskin, a.g.m., 71.

Vergiden kaçınma yolları:

●**Vergi avantajı yolu:** Vergi Kanunlarına hakim olunarak yükümlülere tanınan avantajlardan yararlanılmaya çalışılmaktadır. Örneğin istisna ve muafiyetler, indirim konusu yapılabilecek giderler, enflasyonist dönemlerde maliyetin belirlenmesinde son giren ilk çıkar yöntemini kullanarak vergi matrahlarını azaltma yoluna gitmektedirler.

●**Gelir aktarımı yolu:** Gelir aktarımı yoluyla vergiden kaçınma şekli kanuni sınırlar içinde gerçekleşmektedir. Örneğin yüksek oranda vergi ödeyen yükümlüler vergi yüklerini hafifletmek amacıyla daha düşük oranda vergi ödeyen veya hiç ödemeyen kişilere ya da vergi cenneti ülkelere gelirlerini aktarabilmektedirler.

●**Vergi erteleme yolu:** Yükümlülerin vergiden kaçınmak için göstermiş oldukları davranış şekillerinden biri de vergi erteleme (geciktirme) yoludur. Vergi erteleme diğer vergiden kaçınma şekillerinden farklılık gösterip içinde yasalara aykırılık barındırmadığı gibi daha az vergi ödemeye de neden olmamaktadır. Vergi borcunun ertelenmesinde kredi faiz oranları ve gecikme zammı oranı arasındaki uyumsuzluk etkili olmaktadır. Kişi kredi faiz oranını vergiyi geç ödemekle katlanmak zorunda kalacağı gecikme zammı oranından yüksek bulursa tahakkuk eden vergiyi ödememe yolunu tercih eder.¹⁶⁵ Burada kişi yüksek enflasyon dönemlerinde ödeyeceği vergiyi gelecek yıla erteleyerek kendi adına maddi avantaj yaratmaya çalışmakla birlikte vergiyi ucuz kredi olarak kullanmaktadır.

●**Vergi arbitrajı yolu:** Yükümlüler herhangi bir riske girmeksizin yasal sınırlar dâhilinde vergiden kaçınmayı amaçlamakta, farklı vergi tür ve oranlarını kullanarak avantaj yaratmaya çalışmaktadırlar. Örneğin bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesi için bu alanlara yapılacak yatırımlardan elde edilen gelirin farklı usul ve oranlarda vergilendirilmesi ya da hiç vergilendirilmemesi vergi arbitrajına yol açmaktadır.

●**Matrah kaydırılması yolu:** Yükümlüler vergisel yüklerinden kurtulmak amacıyla vergilemeyi doğuran olayı vergilendirmenin olmadığı alanlara çekerek vergiden kaçınmaya çalışmaktadırlar. Bu şekilde vergi matrahı vergilendirmenin düşük oranda yapıldığı veya hiç vergilendirilmediği ülkelere yasal yollarla kaynak aktarımı yapmaktadırlar.¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ Şenyüz, a.g.e, 107-108.

¹⁶⁶ Taşkın, a.g.m., 80.

2.5 Vergi Yansması

Bireyler ve kurumlar üzerinde yük olarak görülen vergiler kamusal mal ve hizmetler için yapılan harcamalar şeklinde ekonomiye geri dönmektedir. Ancak birey ve kurumlar ekonomi ve toplum refahı için bu denli önem arz eden vergileri kısmen yâda tamamen başka kimseler üzerine aktarmaya çalışmaktadırlar. Birey ve kurumlar uygun koşulları yarattıkları takdirde böylelikle vergi yükünden kurtulabilmektedirler.¹⁶⁷

Vergi yansması, bireysel ya da kurumsal nitelikte vergisel ödevlere karşılık yükümlü tarafından gösterilen bir tepki şeklindedir. Vergi ödevlisinin bir takım iktisadi imkanları kullanarak üzerine düşen vergi yükünün tamamını veya bir kısmını başka bireylere aktarması vergi yansması olarak ifade edilmektedir. Bu durumda vergi yansmasında verginin kanunu mükellefi ile fiili mükellefi bir olmamaktadır.¹⁶⁸

Ekonomik faaliyet içerisinde bulunan bir birey vergilerin yaratmış olduğu yükü, ekonomik mübadele sürecine katılan bir başka bireyin varlığından yararlanmak suretiyle piyasa koşullarının elvermesi durumunda fiyat mekanizması aracılığıyla azaltabilmektedir. Bu şekilde yükümlü üzerine düşen vergi yükünü bir başka birine aktarmakta vergilendirilmek istenen yükümlüyle vergiyi ödeyen kişi aynı olmamaktadır. Yansma kişinin gelir türü, vergi türü ve kapsamı, verginin yüksekliği, vergi tekniği, vergilendirilen malın arz ve talep esnekliği, konjonktürel durum, piyasa yapısı ve piyasadaki rekabet koşulları gibi faktörlere göre değişebilmektedir¹⁶⁹ Örneğin dolaylı vergiler dolaysız vergilere nazaran daha kolay yansıtılabilmektedir. Vergilendirilen mal tüketim malı ise yansma bir kez gerçekleştirilebilirken üretim mallarında durum farklılaşmakta yansma birden fazla kez yapılabilmekte ve çığ etkisi gösterebilmektedir.¹⁷⁰

2.6. Kapitalizasyon

Vergi kapitalizasyonu dayanıklı tüketim malları (özellikle gelir getiren menkul veya gayrimenkul) üzerine getirilen vergiden malın kısmen ya da tamamen muaf

---

¹⁶⁷ Taşkın, a.g.m, 77-78.

¹⁶⁸ Elif Pürsünerli Çakar, “Vergiye Karşı Direnme Şekilleri ve Vergi İnzivası”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı:1-2, 2013, 1296-1297.

¹⁶⁹ Ali Yurdakul, *Vergi Ahlakı ve Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizi: Bursa Örneği*, (Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, 94-95.

¹⁷⁰ Taşkın, a.g.m., 82.

tutulması sebebi ile değerinde meydana gelen artıştır. Vergi kapitalizasyonu vergiye konu malın değerinde oluşacak azalmayı gidermek amacı ile uygulanmaktadır.¹⁷¹

Vergi yansımalarıyla yakın bir benzerliği olmasına rağmen önemli farklılıklar da gösteren bir tepki şeklidir. Kapitalizasyon özel bir servet vergisi nedeniyle gelir getiren servetlerin kapitalize değerinde meydana gelen azalmayı ifade etmektedir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle bir verginin, vergilendirilen malın fiyatında yarattığı ek maliyete bağlı olarak alıcılar tarafından tercihlerin farklılaşması durumuna yol açmaktadır. Yeni bir vergi getirilmesi durumunda, serveti almak isteyen kişi ödeyeceği vergiyi düşünerek, serveti düşen kapitalize değerden almayı tercih edecektir.¹⁷²

2.7 Transformasyon (Dönüştürme)

Vergi yükümlülükleri vergiler sebebi ile safi kazançlarının düşmesi ve maliyetlerinin yükselmesine bağlı olarak ödemiş oldukları vergileri telafi edebilmek adına bazı girişimlerde bulunmaktadır.¹⁷³

Dönüştürme kişinin ödediği vergi dolayısıyla refahındaki azalmayı ekonomik davranışlarında meydana getirdiği farklılıklarla telafi etme çabasıdır. Yükümlüler ödedikleri vergi yükünün yaratmış olduğu etkileri dönüştürme yolu ile gidermeye çalışmaktadırlar.¹⁷⁴ Dönüştürme çabalarına örnek olarak maliyetlerin azaltılması, iş gücünün daha verimli kullanılması, vergi öncesi gelire ulaşma çabasıyla daha çok çalışılması (gelir etkisi) verilebilir.

2.8 Verginin Reddi (Vergi Grevi)

Vergi mahiyeti sebebi ile bireyleri ve toplumu reaksiyona davet edebilecek sosyal bir olgu niteliği taşımaktadır. Kamu otoritesinin egemenlik gücü sınırları dâhilinde kullanmış olduğu vergilendirme yetkisini etkin ve verimli kullanamaması toplum nezdinde vergiye yönelik bir reaksiyon ortaya çıkarabilecektir.¹⁷⁵

Verginin reddi vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı gibi vergiye karşı gösterilen bireysel tepkilerden ayrılmakta, yükümlülerin vergiye karşı gösterdikleri kolektif bir

---

¹⁷¹ Esra Siverekli Demircan, “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:21, 2003, 109.

¹⁷² Şenyüz, a.g.e., 112.

¹⁷³ Aydoğdu, a.g.t., 53.

¹⁷⁴ Pişman, a.g.t., 12.

¹⁷⁵ Şenel, a.g.t., 60.

tepki türünü ifade etmektedir. Burada yükümlüler kolektif (toplu) bir şekilde yasalara dayalı ve zorunluluk arz eden vergi oluşumuna karşı direnç göstermekte ve karşı gelmektedirler.¹⁷⁶

Vergi grevi, diğer tepki şekillerine göre daha az rastlanan bir durumdur. Bu durum vergi bilinci gelişmemiş ve olgunlaşmamış toplumlarda bireylerin psikolojik tutumlarının dışı yansımaları ve sınıf bilinci olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁷⁷

Kamu otoritesinin zayıfladığı dönemlerde ortaya çıkan vergi grevleri verginin ortadan kaldırılmasına neden olabilmektedir.¹⁷⁸ Vergi karşıtı kolektif hareketlere örnek vermek gerekirse:

Avrupa’da 1381 Wat Tyler İsyanı, 1900 İngiltere Baş Vergisi İsyanı, 1953 Fransa Poujade Hareketi; Amerika’da 1765 Pul Vergisi İsyanı, 1773 Boston Çay Partisi İsyanı, 1794 Viski İsyanı; Osmanlı Devleti’nde ise 1519-1598 Celali İsyanları, 1730 İstanbul Patrona Halil İsyanı, 1841 Niş Bölgesi (Rumeli Eyaleti) Niş İsyanı gösterilebilir.¹⁷⁹

2.9 Oy Kayması

Aynı zamanda birer seçmen olan vergi yükümlüleri siyasi tercihinin değişimini açıklayan unsurlardan biri oy kaymasıdır. Oy kayması seçmenin siyasi tercihinin etkilendiğini gösterir bir faktör olmakla birlikte mevcut hükümetin politikalarını beğenmediği durumda başka siyasi bir organizasyonu tercih ederek mevcut hükümet ve politikalarını cezalandırması durumudur.¹⁸⁰

Vatandaşlar kendileri tarafından seçilmiş ve iş başına getirilmiş hükümet dönemlerinde vergi oranlarına artışa bağlı olarak gelirlerinin azalması durumunda hükümete olan güvenlerini yitireceklerdir. Bu durumda bir sonraki seçimlerde rahatsızlıklarını seçim mekanizması ile dile getirecek ve iktidardakilerin yerine yenilerinin getirilmesi sağlayacaklardır. Göstermiş oldukları bu tepki vergileme olgusuna karşı oylama mekanizması ile suç unsuru barındırmayan bir davranış şeklidir.¹⁸¹ Ya da tam tersi şeklinde iktidara gelmek isteyen parti yükümlülerden oy toplayabilmek adına

---

¹⁷⁶ Yurdakul, a.g.t., 101.

¹⁷⁷ Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, a.g.e, 213.

¹⁷⁸ Taşkın, a.g.m., 85.

¹⁷⁹ Yurdakul, a.g.t., 102.

¹⁸⁰ Mehmet Tunçer, Yasemin Arıman, “Aile Ve Çevre, Genel Ekonomik Görünüm Ve Vergi Faktörlerinin Seçmenlerin Siyasi Tercihleri Üzerindeki Etkisi: Trabzon İli Örneği”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Vol:2, Sayı:1, 2016, 220.

¹⁸¹ Yurdakul, a.g.t., 96.

vergi ile ilgili olarak çıkaracağı yasalar ve yasal düzenlemelerle, vergi yükünü azaltmaya yönelik vaatlerde bulunabilir. Genellikle hiçbir siyasi parti kendi tabanındaki yükümlüyü ağır bir şekilde vergilendirmek istemez.¹⁸²

2.10 Baskı Gruplarını Tepkiye İtme

Yükümlüler işveren kuruluşları, işçi kuruluşları, sendikalar, dernekler, esnaf ve çiftçi odaları gibi çeşitli baskı grupları ile organize olup yasama organını etkilemek suretiyle vergi yüklerini azaltma çabası içine girebilmektedirler. Baskı gruplarının nispi ağırlık ve etkinlikleri amaçlarına ulaşabilmeleri için büyük önem arz etmektedir. Güçlü baskı grupları vergi yüklerinin azaltılması isteklerini kendi grupları lehine çekebilmektedirler. Örneğin siyasi iktidara baskı açısından, gelir seviyesi yüksek yükümlüler daha fazla avantaja sahiptirler. Hükümetler vergileme ile ilgili bir kararı yürürlüğe koymadan önce baskı gruplarının tepkilerini de dikkate almalıdırlar. Baskı gruplarının tepkileri göz önünde bulundurulmadığı takdirde sonuç sosyal patlamalara kadar varabilmektedir.¹⁸³

2.11 Vergi Kaçakçılığı

Vergi mükelleflerinin vergiye karşı göstermiş oldukları en önemli bireysel tepkilerden biri de vergi kaçakçılığıdır. Dar anlamıyla vergi kaçakçılığı kavramı mükellefin vergi mevzuatlarına aykırı davranarak vergi matrahını düşürmesi ve bu sebeple de vergi kaybına neden olmasıdır. Geniş anlamıyla da çok yönlü olarak vergiye karşı direnç gösterme fiili olarak görülüp vergiden kaçınmayı da kapsayacak şekilde kişilerin vergi yükümlülüğü altına girmemek amacı ile karar vericiler üzerinde de etkili olmaları anlamına gelmektedir.¹⁸⁴

Yükümlünün vergiye karşı direniş şekillerinden bir başkası olan vergi kaçakçılığı bir suç olmasının yanı sıra vergilemede eşitlik ilkesine aykırılık yarattığı ve vergilerin verimini azaltması nedeniyle önem arz eden sosyal bir olaydır.¹⁸⁵ Vergi kaçakçılığında

---

¹⁸² Pişman, a.g.t., 13.

¹⁸³ Şenyüz, a.g.e., 90-91.

¹⁸⁴ Emine Koban, Jale Bulu, “Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Farkındalığı ve Vergiye Gönüllü Uyuma Yönelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi (Gaziantep Üniversitesi Özelinde Bir Değerlendirme)”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:12, 2017, 125.

¹⁸⁵ Tarık Tutumlu, *Türk Vergi Sisteminde Vergi Cezalarının Vergi Kayıp ve Kaçaklarını Önlemedeki Etkinliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, 39.

yükümlü yasal sınırlar dışında hareket ederek vergi yükünden kurtulmaya çalışmaktadır. Yükümlü ya da vergi sorumlusunun vergi ödevlerini zamanında yerine getirmemesi ya da eksik yerine getirmesinden ötürü vergi zamanında tahakkuk ettirilememekte ya da eksik tahakkuk ettirilmektedir.¹⁸⁶

Önceki bölümlerde açıklamış olduğum üzere yükümlülerin vergi bilinci ve ahlak düzeyinin düşük olması verginin kanunlara dayalı bir ödev olmasından ziyade üzerlerinde mali bir külfet olarak görülmesine sebebiyet vermektedir. Düşük vergi ahlakı vergi kaçakçılığında büyük ölçüde belirleyici olmaktadır. Eğitim düzeyi ve kültürünün yüksek seyretmesi bireylerde vergi ödev sorumluluk bilincinin yerleşmesine imkân vererek vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçilmesini sağlamaktadır.

Vergi sistemlerinde vergi oranlarının artması, belli kişi ve konulara tanınan muafiyet ve istisnaların geniş tutulması, kamusal malların faydalarının ölçülebilmesinin imkânsızlığı nedeniyle yükümlünün katlandığı verginin elden ettiği faydadan daha fazla olduğu düşüncesine kapılması yükümlülerin vergiye karşı göstermiş oldukları tepkileri artırarak vergi kaçakçılığına sebebiyet veren mali nedenler altında incelenebilmektedir.

Son olarak vergi kaçakçılığına neden olan ekonomik nedenlerde devletin daha geniş alanlarda hizmet vermesi daha fazla vergi almasıyla mümkün olacağından milli gelirin azlığı durumu yüksek gelir gruplarında lüks ihtiyaçlardan vazgeçme, düşük gelir gruplarında zorunlu ihtiyaçları kısımaya neden olacağından kişilerin vergi kaçırmaları muhtemeldir.¹⁸⁷

Vergi kaçırma oranı özellikle çok ortaklı şirketlerde oldukça düşük olmaktadır. Ortakların gerçek karı görmek ve bu kardan paylarına düşeni almak isteyeceklerinden fiili kar ile kanuni kar birbirlerine yakın olacaktır. Küçük işletmelerin yaygın ve dağınık olması kaçakçılık ihtimalini artırır. Büyük organizasyon gerektiren işletmelerde işletme sahibinin kontrol gücü sınırlı olacağından vergi kaçırması zorlaşmaktadır.¹⁸⁸

Vergi denetimi, vergi kaçakçılığının önüne geçebilmek için kullanılan en etkin araçlardan biridir.¹⁸⁹

---

¹⁸⁶ Şenyüz, a.g.e., 93.

¹⁸⁷ Tutumlu, a.g.t., 44-47.

¹⁸⁸ Serdar Tahtakıran, *4369 Sayılı Yasadan Önceki Düzenlemede Kaçakçılığa Teşebbüs Suçu*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, 34

¹⁸⁹ Nicoleta Barbuta, "A Review of Factors for Tax Compliance, Annals of "Dunarea de Jos", *University of Galati Fascicle I.Economics and Applied Informatics*, 2011, 71.

Denetlemelerin yeterli sayıda tutulması yakalanma olasılığını artırmakta ve kaçakçılığın işlenmesinin önüne geçmektedir. Gelişmiş denetim teknikleri ve uzman personel aracılığıyla yapılan denetimler mücadele de başarı ve verimi yükseltmektedir. Ancak tek başına denetim vergi kaçakçılığıyla mücadelede yetersiz kalmakta, vergi oranlarının vergi cezalarıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Vergi kaçakçılığına ilişkin Vergi Usul Kanunu'nun 359. Maddesinde vergi kaçakçılığı suçlarına ilişkin biri hapis cezası diğeri vergi ziyayı cezası olarak iki tür yaptırım bulunmaktadır. Vergi kaçakçılığı oluşturan fiiller aynı zamanda vergi ziyayına sebebiyet veriyorsa ziyayı uğratılan vergi tutarının üç katı vergi cezası kesilmektedir. Ancak kaçakçılık suçunun oluşması için vergi ziyayı şart değildir. Bazı durumlarda kaçakçılık suçunu oluşturan fiil için özel usulsüzlük cezası da uygulanabilmektedir. (Örneğin muhasebe hilesi yapılması durumunda Vergi Usul Kanun'da belirtilen muhasebe standartlarına uyulmadığı için özel usulsüzlük cezası da kesilmektedir.)¹⁹⁰

Vergi kaçakçılığının önüne geçilebilmesi için yükümlüler hakkında bilgi sahibi olan üçüncü kişilerden de yararlanma yoluna gidilebilmektedir. Vergi denetiminin yetersiz olduğu ülkelerde ihbar müessesesi kaçakçılıkla mücadelede tercih edilebilecek en etkin yollardandır.

Yükümlüler devletlerin sık sık vergi aflarına başvurması durumunda da kaçakçılık için cesaretlenmektedirler. Aflar sadece vergi zam ve cezalarını kapsar nitelikte olsa bile bazı yükümlülerce kollanmakta ve kaçakçılık suçu işlenmeye devam edilmektedir. Bu nedenle yükümlülerin bu tarz düşüncelere kapılmaları önlenerek idarelerin kaçakçılığı önleme çabalarındaki verim artırılmalıdır.¹⁹¹

3. VERGİ BİLİNCİNİN OLUŞMASINDA EĞİTİMİN ÖNEMİ

Bilindiği üzere vergi, kamu otoritesi tarafından kamusal mal ve hizmetlerin finansmanını sağlamak amacı ile karşılıksız ve cebri olarak yükümlüler üzerinden alınan parasal değerlerdir. Bu nedenle kamusal mal ve hizmetlerin sunumunun sağlanabilmesi için en önemli gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır.¹⁹²

¹⁹⁰ F. İsmail Hakkı Aydoğdu, *Türkiye'de Vergi Kaçaklığı Suçu ve Cezası*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, 26-27.

¹⁹¹ Şenyüz, a.g.e. 104-106.

¹⁹² İhsan Cemil Demir, İsmail Ciğerci, "Vergi Bilincinin Oluşumunda Eğitimin Rolü: İlköğretim Öğrencileriyle Ampirik Bir Çalışma", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı:1, 2016, 128.

Vergi bilinci kavramı ise kamusal mal ve hizmetlerin sağlanabilmesi adına toplanan vergilerin önemini bilen bireylerin vergisel ödevlerini yerine getirmelerindeki istek seviyeleri olarak açıklanmaktadır. Bu istek seviyesi ne kadar yüksek olur ise vergi bilincinin düzeyi de o kadar yüksek olacaktır. Çünkü vergi bilinç düzeyleri yüksek yükümlüler ödeyecekleri vergilerin kamusal ihtiyaçların temini için gerekliliğini bildiklerinden vergisel ödevlerini hiçbir cebri unsur olmadan kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirirler.¹⁹³ Bireyler üzerinde vergi bilincinin oluşabilmesi ise birçok faktöre bağlı olarak değişebilmektedir. Bu faktörleri sıralamak gerekir ise de bireyin eğitim seviyesi, eğitim sistemleri içerisinde vergiye ilişkin konulara fazla yer verilmesi, vergi yükümlüsü ve vergi idaresi arasındaki iletişimin güçlendirilmesi ve etkinliğinin sağlanması verilebilir.¹⁹⁴

Toplum nezdinde vergi bilincinin artırılmasının en önemli faktörlerinin başında ise vergi eğitimi gelmektedir. Bunu sağlayabilmek için de henüz vergi yükümlülüğü bulunmayan bireylerin eğitimler ile vergisel konularda bilinçlendirilmesi ile vergisel ödevlere karşı daha sorumlu ve hassas yaklaşımları sağlanmaktadır.¹⁹⁵

Vergi mevzuatı hakkında yeterince bilgisi olmayan vergi mükellefi vergi ödemekten kaçınmak isteyebilir. Vergi bilinci oluşmuş birey ise vergi ödemenin önemi hakkında bilgi sahibi olup vergiye karşı tutum ve davranışları olumlu yönde olacaktır. Eğitim ile vergi bilinci oluşmuş yükümlülerin vergi ödemeye uyum düzeyleri artacağından vergi kanunlarına uygun hareket edecekler ve yolsuzluk ve dolandırıcılık en az seviyeye inecektir.¹⁹⁶

Literatürde vergi bilinci ve eğitimi arasında arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda vergi eğitimi ve vergi bilinç düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit eden çalışmalar bulunmaktadır. Alm, Jackson ve Mckee tarafından bu alanda yapılan çalışmalar kişilerin eğitim düzeyleri arttıkça vergi mevzuatını daha iyi anlayacakları ve bu nedenle de vergi bilinçleri artacağından gönüllü

---

¹⁹³ Uğur Çiçek, Ferhat Bitlisli, “Vergi Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinci ve Farkındalığı Üzerindeki Etkisi: Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, 2017, 263.

¹⁹⁴ Özlem Sökmen Gürçam, Turhan Moç, “Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Iğdır Üniversitesi İktisat Ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Business&Management Studies: An International Journal*, Vol:7, No:4, 2019, 406.

¹⁹⁵ Çiçek, Bitlisli, a.g.m., 263.

¹⁹⁶ Nurlis Islamiah Kamil, “The Effect of Taxpayer Awareness, Knowledge, Tax Penalties and Tax Authorities Services on the Tax Compliance: (Survey on the Individual Taxpayer at Jabodetab&Bandung)”, *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol:6, No:2, 2015, 106.

uyumlarının daha kolay olacağı yönündedir. Ancak Togler'in çalışmaları ise vergi bilinci, vergi ahlakı ve eğitim arasında belirli gruplar açısından pozitif bir ilişki ortaya çıkarırken bazı gruplar açısından bu kavramların arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur.¹⁹⁷

Togler tarafından Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri üzerine yapmış olduğu çalışmada ise vergi bilinci, vergi uyumu ve eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışma eğitim düzeyi arttıkça vergi bilinç ve uyum seviyesinin de pozitif yönlü olarak artacağı yönünde bulgular elde etmiştir.¹⁹⁸

4. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE VERGİ BİLİNCİNİN DÜZEYİ

Vergi bilinci yükümlülerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını ve dolayısı ile vergi kültürlerini etkilemektedir. Yükümlü tarafından vergisel ödevlerin yerine getirilebilmesi vergi bilinci ve vergiyi algılamalarına bağlıdır. Yükümlülerin vergi bilinci pozitif olan ülkelerde vergiler doğru ve zamanında ödenir ve vergiye karşı olumsuz bir davranış sergilenmez. Fakat vergi bilinci düzeyi düşük ülkelerde yükümlüler vergiyi devlet tarafından zorla alınan bir yük olarak görüp vergiden kaçınma ya da vergi kaçakçılığı gibi olumsuz eylemler sergilemektedirler. Bu nedenle vergi bilinci düzeyi ülkelerin kamu gelirleri açısından oldukça önem arz etmektedir.¹⁹⁹

Yapılan çalışmalar özellikle Anglosakson ve İskandinav ülkelerinde bireylerin yaşadıkları coğrafya gereği ve ekonomik siyasal faktörlerden kaynaklı vergi bilinçleri yüksek olduğundan vergiye ilişkin konulara yaklaşımları pozitif yönlüdür.²⁰⁰

Literatürde yapılan çalışmalar neticesince piyasa ekonomisine geçiş sürecinde olan Kırgızistan'da vergi farkındalığı yaşça büyük ve erkek bireylerin vergi bilinç düzeylerinin yüksek olduğu, üniversite mezunu ve gelir seviyesi yüksek bireylerin ise vergi bilinçlerinin nispeten daha düşük olduğu tespit edilmiştir.²⁰¹

Vergi bilincinin oluşmasına yönelik eğitim düzeyi, vergiye ait konularda yeterli faaliyetlerin gerçekleştirilmemesi, vergi mecellesi kanunlarının hazırlanması esnasında

---

¹⁹⁷ Demir, Ciğer, a.g.m., 130-131.

¹⁹⁸ Benno Togler, İhsan C. Demir, "Causes and Consequences of Tax Morale: An Empirical Investigation", *Economic Analysis&Policy*, Vol:38, No:2, 2008, 313.

¹⁹⁹ Raziakhan Abdieva, "Tax Consciousness in Kyrgyzstan", *International Conference On Eurasian Economies*, No:IV, 2017, 678.

²⁰⁰ Demir, a.g.m., 13.

²⁰¹ Abdieva, a.g.m., 680.

vergileme ilkelerinin ihlal edilmesi gibi unsurlardan dolayı Azerbaycan’da mükelleflerin vergi bilinçlerinin düşük seviyede olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca Dünya Bankasının yapmış olduğu son araştırmada Azerbaycan’da kayıt dışı ekonominin gayri safi milli hasılaya oranının %60.6 gibi yüksek bir oranda olduğu gözlemlenmiştir.²⁰²

5. TÜRKİYE’DE VERGİ BİLİNCİ DÜZEYİ

Kamu otoritesinin egemenlik gücüne dayalı olarak zorunlu ve karşılıksız olarak vergi tahsil etme yetkisi vardır. Bundan kaynaklı olarak kişilerin de vergiye karşı doğal bir dirençleri söz konusu olmaktadır. Söz konusu dirençten dolayı kişilerin vergiye karşı rızalarının göz arda edilemez bir gerçek olduğu karşımıza çıkmaktadır. Çünkü modern hukuk devletlerinde vergi, kamu otoritesi ve yükümlü arasında sağlanacak anlaşmalar sonucu alınabilir bir gelir kaynağıdır.²⁰³

Birçok dünya ülkesi uzun zamandır bireylerin vergi bilinç ve farkındalıklarını artırmaya çalışmaktadır.²⁰⁴ Türkiye’de vergi farkındalık düzeyinin artırılabilmesi için öncelikle vergi politikalarındaki sorunları çözebilecek bir vergi reformu ile şeffaflık ve gelir seviyesinde artışı yakalayabilmek için tahsil edilen vergilerin nereye ve nasıl harcandığını gösterir reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü toplumun büyük bir kesimi vergi farkındalığını artırıcı eylemleri yetersiz bulmakta ve bunu da etkileyebilecek en önemli faktörlerin başında adil bir vergi reformunu görmektedir.²⁰⁵

Türkiye’ de vergi farkındalığının düzeyi ise kayıt dışı ekonomi ve vergi kayıp ve kaçakçılığının boyutlarına dayandırılmaktadır.²⁰⁶ Çalışmanın bu bölümünde ise bu kavramlar üzerinden Türkiye’deki vergi bilinç düzeyi üzerinde durulacaktır.

---

²⁰² Vüsal Hasanov, *Azerbaycan Vergi Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, 120.

²⁰³ Perihan Ögdüm, Hakan Arslaner, “Türkiye’de Vergi Mükelleflerinin Eğitim Düzeyi ile Vergi Bilincinin İlişkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:39, 2021, 156.

²⁰⁴ Ögdüm, Arslaner, a.g.m., 156.

²⁰⁵ Fiğen Altuğ, *Türkiye’de Vergi Bilinci: İstanbul Araştırması*, İstanbul, 2010, 70-75.

²⁰⁶ Ümit Güner, *Türkiye’de Vergi Bilincinin ve Vergi Ahlakının Oluşmasında Gelir İdaresinin Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, 44.

5.1. KAYIT DIŞI EKONOMİ VE VERGİ KAYBI

Literatürde kayıt dışı ekonominin tanımı konusunda fikir birliği olmamakla birlikte birçok farklı isimle anılmaktadır. Bunun nedeni olarak ise ekonomik faaliyetlerdeki çeŐitlilik gösterilmektedir. Bu sebepten ötürü kayıt dışı ekonomi literatürde ikincil, gayri resmi, kayıt dışı, düzensiz ekonomi gibi kavramlarla da anılmaktadır.²⁰⁷ Genel olarak bir tanım yapmak gerekir ise gayri safi milli geliri elde etmede kullanılan ve bilinen istatistiksel yöntemlere göre tahmin edilemeyen ve gelir sağlayıcı ekonomik eylemlerin tümünü ifade etmektedir. Vergisel anlamda ise kayıt dışı ekonomi, vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma igds ile kamu otoritesinin bilgi alanı dışında bırakılmıŐ eylemleri gerekleŐtirmedir.²⁰⁸

Kayıt dışı ekonomi ve vergi oranları arasında doğru yönlü bir iliŐkiden söz etmek mümkündür. Vergi oranlarının diğer ülkelere nispeten daha yüksek olduğu ülkelerde kayıt dışı ekonominin boyutları da o denli büyük olmaktadır. Ancak kayıt dışı ekonomiye yönelmeyi sağlayan bir başka unsur ise bireylerin gelirlerini artırma yönündeki istekleridir. Tasarruf edilebilir gelirlerini artırmak isteyen kişiler eylemlerinin bir kısmını ya da tamamını kayıt dışında bırakarak bu eylemler üzerinden elde edecekleri kazançlarını vergi dışında tutmaktadırlar.²⁰⁹

Hukuki açıdan değerlendirildiğinde vergi mevzuatının yeterince açık olmaması, mevzuatın değiştirilme sıklığı, vergi bürokrasinin yavaŐlıĐı, denetim faaliyetlerinin seyrekliği gibi faktörler bireyleri kayıt dışı çalışmaya yöneltmektedir.²¹⁰ Bireylerin vergiye karşı gönüllü uyumunu olumsuz etkileyen sık sık çıkarılan vergi afları da kayıt dışı sektörün geliŐimini desteklemektedir.²¹¹

---

²⁰⁷ Hakan Erkuş, Kadir Karagöz, “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi ve Vergi Kaybının Tahmini”, *Maliye Dergisi*, Sayı:156, 2009, 128.

²⁰⁸ Mustafa Ali Sarılı, “Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken Tedbirler”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:41, 2002, 32.

²⁰⁹ Ayhan Kapusuzoğlu, “Vergi Kaçakçılığı ve Kayıt Dışı Ekonominin Vergi Kaçakçılığının Oluşumundaki Rolü”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:1, Yıl:9, Sayı:16, 2008, 137.

²¹⁰ Kapusuzoğlu, a.g.m., 138-139.

²¹¹ Mustafa olak, *Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadelede Hukuki Düzenleme Politikası*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, 19.

5.2. VERGİ BİLİNCİNİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN DEVLET TARAFINDAN YAPILAN ÇALIŞMALAR

Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere devletlerin ekonomik politikalarını makro planları dâhilinde yürütebilmeleri için vergiler oldukça önemli bir yere sahip ve devlet gelirlerinin de büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Vergi sistemlerinin sorunsuz bir şekilde işleyebilmesi için vergilerin düzenli ve zamanında ödenmesi gerektiği bilinen bir gerçektir. Düzensiz ve zamanında ödenmeyen vergiler, devletin ekonomik ve vergi politikalarında olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Vergi bilinci yani verginin farkında olunması ise bu olumsuz sonuçların önüne geçebilecek en önemli faktördür. Yükümlülerin üzerlerinde bir yük olarak gördükleri vergilerin aslında devlet olabilmenin gereği sonucu bir sorumluluk olduğunun bilincinde olması sorunu çözecektir. Bu bağlamda kişilerin vergi ödeme ya da ödememe tercihlerinde bulunmalarına sebep olan etkenlerin araştırılarak tespit edilmesi ve bu tespitler doğrultusunda önemler alınarak geliştirici politikalar devreye sokulmalıdır. Farkındalığın yaratılabilmesi için de devlet bu nokta da bilişim teknolojilerinden yararlanmaktadır. Türkiye’de Gelir İdaresi tarafından hazırlanan vergi bilinci isimli site ile ilköğretim düzeyinden başlanarak öğrenciler ve öğretmenler için ayrı olacak şekilde çeşitli sunu ve animasyon filmleri ile vergi bilinci geliştirilmeye çalışılmaktadır.²¹² Geleceğin potansiyel vergi mükellefleri olarak görülen genç bireylerin vergi farkındalığının yaratılabilmesi için bu bireylere okul çağlarında ders ve seminerler verilip konferanslar aracılığı ile bilinç düzeylerini geliştirme odaklı çalışmalar 2008 yılından bu yana kamu otoritesi tarafından gerçekleştirilmektedir.²¹³

Vergi bilincinin geliştirilebilmesi adına devlet tarafından bir diğer çalışma ise ülkemizde her yıl şubat ayının son haftasında düzenlenen vergi haftası etkinlikleridir. Vergi haftası, vergi idaresince vergi farkındalığı yaratmak ve gönüllü vergi uyumunu sağlayarak vergi ödeme alışkanlığını sağlamak için kutlanmaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığınca toplum nezdinde vergi kavramı ve bilincinin yerleştirilebilmesi için vergi temalı çalışmalar yürütülmektedir.²¹⁴

²¹² Fehmi Karasioğlu, Ali Alagöz, Gülnur Uçar, “Vergi Bilincinin Yaygınlaşmasında Bilişim Teknolojilerinin Etkisi ve Muhasebecinin Rolü: Uşak İli Örneği”, *Business & Management Studies :An International Journal*, Vol:8, No:4, 2020, 485-486.

²¹³ Can İlker Karacan, *Ön Lisans Öğrencilerinin Vergiye Bakışı ve Vergi Bilinç Düzeyi*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 46-47.

²¹⁴ www.vergihaftasi.gov.tr, (04.02.2023).

5.3. VERGİ BİLİNCİNDEKİ EKSİKLİĞİN NEDENLERİ

Toplum nezdinde vergi bilincinin gelişimi kamu otoritelerince uygulanmakta olan mali, ekonomik, hukuki, siyasi gibi birçok etmene bağlı olarak seyir izlediği çalışmanın diğer bölümlerinde de belirtildiği üzere bilinmektedir. Bu bağlamda mükelleflerin vergi karşısında sergilemiş oldukları tutum ve davranışlar temelde dört faktör tarafından şekillenmektedir. Bu faktörler demografik faktörler, kültürel faktörler, mali faktörler, ekonomik faktörler, hukuki ve siyasi faktörlerdir. Literatürde de uzun yıllardır üzerinde çalışıldığı üzere bireyin demografik faktörlerinin vergi bilinci karşısındaki durumunu etkilediği bilinen bir gerçektir. Yapılan ampirik çalışmaların da gösterdiği üzere bireyin yaşı ilerledikçe vergi bilinç düzeyi yükselmekte, geliri arttıkça da vergiye karşı göstermiş olduğu direnç yükselmektedir.²¹⁵

Vergileme hususunda ekonomik boyut oldukça büyük önem arz etmektedir. Vergi bilinci ve dolayısı ile gönüllü vergi uyumu ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ters orantılıdır. Gelişmiş ekonomilerde kişi başına düşen gelirin ve satın alma gücünün yüksek olması ile refah seviyesinin artmasından dolayı vergisel konulara uyumu yükselmektedir.²¹⁶ Bu durum vergi bilinç düzeyi ile de yakından ilişkilidir.

Bireylerin yaşamış oldukları coğrafyanın sosyal ve kültürel koşulları da vergi algılamalarını ve vergi bilinçlerini etkilemektedir. Sosyal ve kültürel koşullar içerisinde kişilerin inançları, yaşam düzeyleri, içinde buldukları sosyal gruplar ve aile yapısı yer almaktadır. Örnek vermek gerekir ise kişinin içinde bulunduğu grubun düşünce ve davranışlarından etkilenmektedir. Grubun vergi bilinci düşük, vergiye karşı bakış açıları olumsuz ise bireyin vergi farkındalığı üzerinde etki yaratmaktadır.²¹⁷

Vergi bilinç düzeyinin artması kamu otoritesinin sunacağı hizmetleri de artırmaktadır. Dar anlamı ile bakıldığında vergi bireyler tarafından yük olarak algılanmasına rağmen geniş anlamı ile devletin kaynaklarını artırmasından dolayı vergi bilincinin artması devletin ekonomisinin güçlenmesinde büyük rol oynar.²¹⁸

---

²¹⁵ Taytak, a.g.m, 499.

²¹⁶ Uyanık, a.g.m., 363.

²¹⁷ Taytak, a.g.m., 499-500.

²¹⁸ Yasemin Yeniğün, *Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, 31.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ BİLİNCİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ İLE İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMASI

1. VERGİ BİLİNCİ KONUSUNDA YAPILMIŞ ALAN ARAŞTIRMALARI

1.1 ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Ulusal ve Uluslararası literatür incelendiğinde, vergi bilinci konusunda yapılmış bir çok ampirik çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaları ve bulgularını aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

Vogel İsviçre özelinde yapmış olduğu çalışmada yükümlülerin vergiye karşı tutum ve davranışlarına göre vergi bilinç düzeylerini ölçmeye çalışmıştır. Çalışmasında vergi sistem ve politikalarının vergiye gönüllü uyumun sağlanabilmesi açısından oldukça büyük önem arz eden bir faktör olduğunu ortaya koymuştur.²¹⁹

Harold G. Grasmick ve Robert J. Bursik, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapmış oldukları çalışmalarında vergiye ilişkin mükelleflerin tutum ve davranışlarındaki farklılıklar üzerinde durmuşlardır. Yapmış oldukları çalışmalarında vergi oran ve sayısı, vergi ahlakı, vergi idaresinin etkinliği gibi ekonomik ve sosyopsikolojik faktörlerin mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını üzerindeki etkilerini incelemişlerdir.²²⁰

Rini Hastuti Oegijapranata Endonezya'da bulunan Katolik Üniversitesi'nde (Soegijapranata Catholic University) işletme dersi alan ve alamayan üniversite öğrencileri üzerinde alan araştırması yaparak bu öğrencilerin vergi bilinç düzeylerini karşılaştırmıştır. Yapmış olduğu bu çalışma ile işletme dersi alan ve alamayan öğrencilerin vergi farkındalıklarının düzeyini tespit etmeye çalışmıştır.²²¹

---

²¹⁹ Joachim Vogel, "Taxation and Public Opinion in Sweden: An Interpretation of Recent Survey Data", *National Tax Journal*, Vol:27, No:4, 1974, 499-503.

²²⁰ Harold J. Grasmick, Robert J. Bursik, "Conscience, Significant Others and Rational Choice: Extending the Deterrence Model", *Law and Society Review*, Vol:24, No:3, 837-862.

²²¹ Rini Hastuti, "Tax Awareness and Tax Education: A Perception of Potential Taxpayers", *International Journal of Business, Economics and Law*, Vol:5, No:1, 2014, 83-91.

Orviska ve Hudson İngiltere’de yapmış oldukları çalışmalarında vergi mükelleflerinin vergiye karşı göstermiş oldukları tepkileri incelemişlerdir. Bu çalışmalarında vergi mükellefleri vergiyi sosyal bir görev olarak görmekte-dirler. Bu çalışmalarını sonucunda vergi kaçırma eylemlerinin daha çok genç yaş-taki bireyler ile medeni hali evli kimselerde görüldüğü sonucuna ulaşmışlardır.²²²

Dulleck tarafından yapılan deneysel nitelikteki çalışmada bireylerin kalp atış hızları aracılığı ile suçluluk duyguları ve vergiye karşı göstermiş oldukları gönüllü uyum arasındaki etkileşim ölçülmüştür. Çalışma 180 birey üzerinde yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda bireylerin suçluluk duyguları ile vergiye karşı uyumları arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yapılan bu çalışma ile vergi politikaları oluşturulurken ekonomik ve mali faktörlerin ötesinde birey davranışlarını da göz önüne alan politikalar benimsenmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.²²³

Richardson’ın yapmış olduğu çalışmada vergi sistemlerinin ve mevzuatının karmaşık yapıda olması ile vergi mükelleflerinin vergi kaçırma eğilimleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu yönündeki hipotezini test etmiştir. Bunun sonucunda vergi sistem ve mevzuatının karmaşık bir yapıda olmasının vergi kaçırma eğilimini etkileyen en önemli unsurlardan biri olduğu ve basit bir vergi sistemi ile mevzuatının vergi kaçırma eğilimini önemli ölçüde azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır. Vergi sistem ve mevzuatının karmaşıklığı ile birlikte adil bir vergi sisteminin de vergi kaçırma eğilimi üzerindeki etkileri ortaya çıkarılmış, adil vergi sisteminin vergiye uyumu artıracığı sonucu ortaya konulmuştur.²²⁴

Riahi Belkaoui 2008 yılında yapmış olduğu çalışmada vergiye uyum ve bürokrasi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bürokrasinin sorun olarak görülmediği ülkelerde vergi kaçırma eğilimlerinin düşük olacağı sonucunu ortaya çıkarmıştır.²²⁵

---

²²² Marta Orviska, John Hudson, "Tax Evasion, Civic Duty and The Law Abiding Citizen", *European Journal of Political Economy* Vol:19, No:1, 2002, 83-102.

²²³ Uwe Dulleck, vd., "Tax Compliance And Psychic Costs: Behavioral Experimental Evidence Using A Psychological Marker" , *Journal of Public Economics*, Vol:134, 2016, 9-18.

²²⁴ Grand Richardson, "Determinants of Tax Evasion: A Cross- Country Investigation", *Journal of International Accounting Auditing&Taxation*, Vol: 15, 2006, 154-165.

²²⁵ Ahmed Riahi-Belkaoui, Bureaucracy, corruption and tax compliance. In Robert W. McGee (Ed.), *Taxation and Public Finance in Transition and Developing Economies*, Springer Books, 2008, 3-10.

1.2 TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Ömürbek, Çiçek ve Çiçek tarafından yapılan çalışmada Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde son sınıfta eğitim gören üniversite öğrencilerinin vergi bilinci ve farkındalıklarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma doğrultusunda 316 üniversite öğrencisinin anket sorularına vermiş olduğu yanıtlar neticesinde frekans analizi, ki-kare ve t testleri uygulanmıştır. Bu testler sonucunda öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinin yaş, cinsiyet, gelir durumu gibi çeşitli unsurlardan etkilendiği sonucu ortaya çıkmıştır. Erkek öğrencilere nispeten kız öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinin daha yüksek olduğu ve vergiye gönüllü uyumlarının daha kolay olduğu görülmüştür. Bu çalışmada özellikle cinsiyet ve vergi bilinci arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.²²⁶

Sağlam tarafından yapılan çalışmada Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde son sınıfta eğitim alan öğrencilerin vergi algı ve bilincinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda yapılan anket uygulaması verileri sonucunda 330 öğrenci üzerinde Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinin yüksek ve vergi algılarının pozitif yönde olduğu tespit edilmiştir. Bu algı ve bilinç düzeylerinin ise cinsiyet, yaş, eğitim alınan bölüm, gelir durumu gibi faktörler tarafından etkilendiği ortaya çıkarılmıştır.²²⁷

Yeşilyurt Bülent Ecevit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümü öğrencileri ile İlahiyat bölümü öğrencileri üzerinde vergi bilinci ve ahlakının ölçülmesi amacı ile 348 Maliye bölümü öğrencisi ve 125 İlahiyat bölümü öğrencisi üzerinde anket uygulaması gerçekleştirmiştir. Verileri frekans analizi kullanarak yorumlamıştır. Yapmış olduğu analizler sonucunda Maliye bölümü öğrencilerinin İlahiyat bölümü öğrencilerine nazaran vergi bilinç ve ahlak düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.²²⁸

Çak, Şeker ve Bingöl’ün 2010 yılında yapmış oldukları “Türkiye’de Vergi Bilinci - İstanbul Araştırması” adlı çalışmada 18 yaş üstündeki toplam 1536 birey ve firma yetkilisine yüz yüze anket tekniği kullanılarak anket uygulaması yapılmıştır.

²²⁶ Nuri Ömürbek, Hüseyin Güçlü Çiçek, Serdar Çiçek, “Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 153, 102-122.

²²⁷ Metin Sağlam, “Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Vergi Bilinci”, *Sosyoekonomi Dergisi*, 2013-1, 315-334.

²²⁸ Şahin Yeşilyurt, “Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerine Etkisi: Maliye ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Örneği”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:12, Sayı:32, 2015, 36-56.

Araştırmacılar bu çalışma ile vergi bilincini etkileyen iki önemli unsur olan vergide eşitlik ve adalet ilkelerinin Türkiye’de ne düzeyde uygulandığını, vergi mükelleflerinin bu durumlara karşı yaklaşımlarının ne olduğunu, vergi mükelleflerinde vergi bilincini artırmanın hangi yollar ile mümkün olacağını ve vergi ödeyen kesim ile kamusal mal ve hizmetlerden yararlananlar arasındaki etkileşimin ne düzeyde olduğunu tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırma bulguları sonucunda katılımcıların vergi yükümlülerinin gerçek gelirlerini beyan etmediklerini ve vergi kaçırdıklarına yönelik düşüncelerinin olduğunu gözlenmiştir. Katılımcıların %83’ü devletin vergi bilincinin yerleştirilmesine yönelik faaliyetlerini yetersiz bulmaktadır. Katılımcılara yöneltilen vergi algısını hangi faktörler artırır sorusuna ise en fazla puan verilen faktörün 8,8 puan ile adil bir vergi reformunun oluşturulması gerektiği yanıtı alınmıştır. Bu faktörü 8,6 puan ile eğitim seviyesinin yükseltilmesi, 8,5 puan ile de toplumun gelir seviyesi takip etmektedir.²²⁹

Hazman tarafından yapılan çalışmada vergi bilincini etkileyen faktörleri araştırmak amacı ile Afyonkarahisar ili ticaret borsasına kayıtlı bulunan 231 firma ile anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket bulgularına göre katılımcılar vergi kanunlarının vergi suçlarını önleme konusunda yeterince caydırıcı nitelikte olmadığı, vergi kaçakçılığının mükelleflere ekonomik avantaj sağladığı, vergi indirimlerinin yetersiz olduğu, vergi kanunlarında boşlukların bulunduğu ve vergi mevzuatının karmaşık olduğu yönünde yanıtlar vermiştir. Verilen bu yanıtların vergiye olan gönüllü uyumu olumsuz yönde etkileyen faktörler olduğu görülmüştür. Bu etkenlerin bireylerin eğitim seviyelerine göre farklılık gösterdiği ve eğitim düzeyi yükseldikçe vergiye gönüllü uyumun arttığı sonucuna ulaşılmıştır.²³⁰

2. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ BİLİNCİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI

2.1.ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencisi bireylerin vergi bilincinin incelenmesi ve Türkiye’de Bursa Uludağ Üniversitesi öğrencileri ile Polonya Lodz Üniversitesi öğrencileri arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmasıdır. Böylece, gelecekte potansiyel vergi yükümlüsü olacak üniversite öğrencilerinin vergi bilinç düzeyleri

²²⁹ Kadriye Şahbaz vd., a.g.m., 62-63.

²³⁰ Gülsüm Gürler Hazman, “Vergi Bilincini Etkileyen Muhtemel Dışsal Etkenlerin Lojistik Regresyon Analizi ile Tespiti”, *Akademik İncelemeler*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2009, 63-64.

ölçülerek ve Türkiye ile Polonya’da eğitim görmekte olan öğrencilerin vergiye bakış açısındaki farklılıklar ortaya çıkarılacaktır.

2.2 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada belirlenen örneklem büyüklüğüne göre ve amacına yönelik olarak verileri sağlayabilmek adına anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket formu hazırlanırken literatürde daha önce bu alanda yapılmış benzer çalışmalar referans alınmıştır. Alan çalışmasının başarılı olabilmesi ve bireylerin katılımın sağlanabilmesi için anket formu üzerinde yer alan soruların kısa, açık ve anlaşılabilir olmasına özen gösterilmiştir.

Katılımcılara anket uygulanmadan önce araştırmanın konusu ve amacı hakkında kısaca bilgi verilmiş, sonuçların yalnızca yapılan bilimsel araştırmada kullanılacağı belirtilmiştir.

Alan çalışması yapılırken yüz yüze anket yöntemi ve çevrimiçi anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket formunun bir örneğine Ek’te yer verilmiştir.

2.2.1 Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni Polonya ve Türkiye’de yükseköğrenim seviyesinde eğitim görmekte olan üniversite öğrencileri olarak belirlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin vergi bilinç düzeylerinin Polonya ve Türkiye’de eğitim gören öğrenciler nezdinde karşılaştırmalı olarak sonuçlarının ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Bursa Uludağ Üniversitesi İİBF, Hukuk, Eğitim ve Mühendislik Fakültesi toplam öğrenci sayısı 2020 yılında 25.100 kişi araştırma evrenidir. %5 hata payı ve %90 güven aralığında örneklem 268 kişi olarak hesaplanmıştır. Yapılan anket ise 374 ile %95 güven aralığı olan 379 kişiye oldukça yakındır. Polonya toplam öğrenci sayısı 41.000 olmakla birlikte, anket uygulanan fakülteleri toplam öğrenci sayısı öğrenilememiştir. Üniversitede 12 fakülte olduğu görülmekte, hedef kitlenin evreninin Türkiye ile yakın bir sayıya sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bu sebeple orada da en az 268 öğrenciye anket yapılması amaçlanmış toplam sayı 334’e ulaşmıştır.

2.2.2 Soruların Hazırlanması

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket uygulaması seçilmiştir. Uygulanan anket vergi bilinci alanında literatürde daha önce geliştirilen ve güvenilirliği test edilen anketler referans alınarak oluşturulmuştur. Alan araştırmasının yapılabilmesi için 47 sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. Bu sorulardan 8'i katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, bölüm, çalışma durumu, gelir seviyesi gibi demografik özelliklerinin tespitine yöneliktir. Geri kalan 39 soru katılımcıların vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi konusunda tutum ve yaklaşımlarının tespiti amacı ile hazırlanmıştır.

2.2.3 Anketin Uygulanması

Araştırma verilerinin toplanması amacı ile hazırlanan anket, araştırmacı tarafından Polonya'da öğrenim görmekte olan üniversite öğrencileri ile Türkiye'de üniversite eğitimi alan öğrencilere uygulanmıştır. Verilerin temini için standart bir anket formu kullanılmış olup bu anketler çevrimiçi ve yüz yüze anket yöntemi kullanılarak yapılmıştır.

Yapılan anket sonucunda Polonya ve Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin vermiş oldukları cevaplar numaralandırılarak elde edilen veriler SPSS programına girilerek t testi, anova testi, frekans testi ve korelasyon testi uygulanmıştır.

2.2.4 Yöntem Seçimi

Araştırma yöntemi olarak belirlenen kişilere yüz yüze ve çevrimiçi anket araştırması uygulanmıştır. Anket uygulaması Türkiye ile birlikte Polonya'da eğitim almakta olan öğrenciler üzerinde de uygulandığı için soruların açık, kısa ve anlaşılabilir olmasına özen gösterilmiştir. Uygulanan anketteki 47 sorunun tamamı öğrencileri sıkmayacak şekilde hazırlanmıştır.

2.3 VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmada birincil veriler analiz edilmiştir. Türkiye (Ağırlıklı olarak Bursa Uludağ Üniversite öğrencilerine anket formu uygulanmıştır.) ve Polonya (Ağırlıklı olarak Lodz şehrinde University of Lodz) öğrencilerinden elden edilen veriler birincil verilerdir. Uygulanacak anket sayısı toplam evrene oranlanarak tesadüfi seçimi yapılan öğrencilere yüz yüze anket tekniği ve Google Formlar üzerinden çevrimiçi anket tekniği kullanılarak

gerçekleştirilmiştir. Türkiye ve Polonya’da öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin vergi bilincinin ölçmeye yönelik hazırlanan 47 soruluk anket formu kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4) ve kesinlikle katılıyorum (5) ifadelerinden ve parantez içinde belirtilen değerlere eş olan 5li Likert ölçeğinden oluşmaktadır.

Polonya’da öğrenim görmekte olan 374 üniversite öğrencisi ile Türkiye’de öğrenim görmekte olan 334 üniversite öğrenci üzerinde yapılan anket uygulaması sonucunda elde edilen bulguların analizi ise SPSS Programında geçerlilik ve güvenilirlik testleri yapılarak her bir ülke için ayrı olacak şekilde demografik özelliklerine ve vergiye ilişkin ders alma durumları ile vergi beyannamesi doldurma durumlarına göre t testlerine tabi tutulmuş, tek yönlü anova analizi, frekans analizi ve korelasyon analizi uygulanmıştır.

2.3.1 Geçerlilik Ve Güvenilirlik Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlikleri Cronbach’s Alfa Testi ile analiz edilmiştir. Araştırmada anket formunda yer alan alt boyutlara ilişkin üniversite öğrencilerinin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi konularında hususlardaki yanıtları Cronbach’s Alfa değeri ile ölçülmüştür. Elde edilen değerlerin güvenilirlik oranlarının Türkiye’de yanıt veren öğrenciler nezdinde uygun olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen değerlerin 0,70’den büyük olması uygunluğunun göstergesidir.²³¹

Tablo 1: Türkiye’de Elde Edilen Bulguların Güvenilirlik Analizi

Ölçekler	Cronbach’s Alfa Değeri
Vergiye İlişkin Konular Ölçeği	,808
Vergi Eğitimi Ölçeği	,886
Vergi Bilinci Ölçeği	,836

Tablo 1’de görüleceği üzere cronbach’s alfa katsayısı 0,70’den yüksek olup bu sayı 1’e yaklaştıkça ölçeğin güvenilirliği artmaktadır.

²³¹ Remzi Altunışık v.d, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Kitabevi,2005, 114.

Tablo 2: Polonya’da Elde Edilen Bulguların Güvenilirlik Analizi

Ölçekler	Cronbach’s Alfa Değeri
Vergiye İlişkin Konular Ölçeği	,571
Vergi Eğitimi Ölçeği	,545
Vergi Bilinci Ölçeği	,535

Polonya’da anket sorularına yanıt veren öğrenciler nezdinde elde edilen değerler 0,70’in altında kalmakta olup bunun sebebinin ise öğrencilerin ana dilleri dışındaki sorulara ilişkin yanıtlama yapar iken bazı soruları yeterli kavrayamadıkları olduğu düşünülmektedir.

2.3.2 Soruların Frekans Ve Betimsel İstatistik Analizleri

Türkiye genelinde araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin cinsiyet, eğitim, yaş, bölüm, çalışma durumu, hane halkı gelir seviyesi, vergi ile ilgili ders alma durumu ve gelirlerini beyan etmek üzere vergi beyannamesi doldurup doldurmama durumlarına göre yapılan analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3: Türkiye’deki Öğrencilerin Cinsiyete Göre Frekans Analizi

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	210	62,9
Erkek	124	37,1
Toplam	334	100,0

Türkiye’de anket sorularına cevap veren 334 öğrenciden %62,9’luk orana isabet eden 210’nun kadın, %37,1’lik orana isabet eden 124’ün ise erkek öğrenci olduğu tespit edilmiştir.

Polonya genelinde araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin cinsiyet, eğitim, yaş, bölüm, çalışma durumu, hane halkı gelir seviyesi, vergi ile ilgili ders alma durumu ve gelirlerini beyan etmek üzere vergi beyannamesi doldurup doldurmama durumlarına göre yapılan analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4: Polonya'daki Öğrencilerin Cinsiyete Göre Frekans Analizi

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	249	66,6
Erkek	125	33,4
Toplam	374	100,0

Polonya'da anket sorularına cevap veren 374 öğrenciden %66,6'lık orana isabet eden 249'unun kadın, %33,4'lik orana isabet eden 125'inin ise erkek öğrenci olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5: Türkiye'deki Öğrencilerin Yaşa Göre Frekans Analizi

Yaş	Frekans	Yüzde
18-23	305	91,3
24+	22	6,6
30+	7	2,1
Toplam	334	100,0

Türkiye'de soruları cevaplayan 334 öğrenciden %91'nin 18-23 yaş aralığında, %6,6'sının 24-30 yaş aralığında ve %2,1'nin ise 30 yaşının üstünde olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 6: Polonya'daki Öğrencilerin Yaşa Göre Frekans Analizi

Yaş	Frekans	Yüzde
18-23	341	91,2
24+	33	8,8
Toplam	374	100,0

Polonya'da soruları cevaplayan 374 öğrenciden %91,2'sinin 18-23 yaş aralığında, %8,8'inin ise 24 yaş üstünde olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 7: Türkiye'deki Öğrencilerin Eğitim Durumlarına Göre Frekans Analizi

Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Lisans	299	89,5
Yüksek Lisans	29	8,7
Doktora	6	1,8
Toplam	334	100,0

Çalışmada Türkiye’den katılım sağlayan öğrencilerinin %89’unun lisans düzeyinde, %8,7’sinin yüksek lisans düzeyinde ve %1,8’inin ise doktora düzeyinde eğitim gördüğü sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 8: Polonya’daki Öğrencilerin Eğitim Durumlarına Göre Frekans Analizi

Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Lisans	294	78,6
Yüksek Lisans	79	21,1
Doktora	1	,3
Toplam	374	100,0

Çalışmada Polonya’dan katılım sağlayan öğrencilerinin %78’inin lisans düzeyinde, %21,1’inin yüksek lisans düzeyinde ve % 0,3’ünün ise doktora düzeyinde eğitim gördüğü sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 9: Türkiye’deki Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Frekans Analizi

Bölüm	Frekans	Yüzde
İktisadi ve İdari Bilimler	247	74,0
Hukuk Fakültesi	20	6,0
Eğitim Fakültesi	30	9,0
Mühendislik Fakültesi	11	3,3
Diğer Bölümler	26	7,8
Toplam	334	100,0

Ankete katılım sağlayan öğrencilerin %74’lük oranla büyük bir kısmı İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi’nde eğitim görmektedir. %6’lık kısım Hukuk Fakültesi, %9,0’luk kısım Eğitim Fakültesi, %3,3’lük kısım Mühendislik Fakültesi ve %7,8’lik kısım bu fakülteler dışında eğitim gören öğrencilerdir.

Tablo 10: Polonya’daki Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Frekans Analizi

Bölüm	Frekans	Yüzde
İktisadi ve İdari Bilimler	199	53,2
Mühendislik Fakültesi	5	1,3
Diğer Bölümler	170	45,5
Toplam	374	100,0

Ankete katılım sağlayan öğrencilerin %53,2'lik oranla büyük bir kısmı İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi'nde eğitim görmektedir. %1,3'lük kısım Mühendislik Fakültesi ve %45,5'lik kısım bu fakülteler dışında eğitim gören öğrencilerdir.

Tablo 11: Türkiye'deki Öğrencilerin Çalışma Durumlarına Göre Frekans Analizi

Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	247	74,0
Part-time	39	11,7
Tam zamanlı	48	14,4
Toplam	334	100,0

Anket sorularını cevaplayan öğrencilerin %74'ü herhangi bir işte çalışmıyor olup %11,7'si part-time ve %14,4'ü ise tam zamanlı olarak çalışmaktadır.

Tablo 12: Polonya'daki Öğrencilerin Çalışma Durumlarına Göre Frekans Analizi

Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	204	54,5
Part-time	152	40,6
Tam zamanlı	18	4,8
Toplam	374	100,0

Anket sorularını cevaplayan öğrencilerin %54,5'i herhangi bir işte çalışmıyor olup %40,6'sı part-time ve %4,8'i ise tam zamanlı olarak çalışmaktadır.

Tablo 13: Türkiye'deki Öğrencilerin Gelir Düzeyine Göre Frekans Analizi

Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde
Düşük	61	18,3
Orta	257	76,9
Yüksek	16	4,8
Toplam	334	100,0

Katılımcıların %18,3'ü kişisel ya da hane halkının yıllık gelir seviyesinin düşük, %76,9'u orta ve %4,8'i ise yüksek olarak ifade ettiği görülmüştür.

Tablo 14: Polonya'daki Öğrencilerin Gelir Düzeyine Göre Frekans Analizi

Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde
Düşük	227	60,7
Orta	89	23,8
Yüksek	58	15,5
Toplam	374	100,0

Katılımcıların %60,7'si kişisel ya da hane halkının yıllık gelir seviyesinin düşük, %23,8'i orta ve %15,5'i ise yüksek olarak ifade ettiği görülmüştür.

Tablo 15: Türkiye'deki Öğrencilerin Vergi ile İlgili Ders (Vergi Hukuku, Kamu Maliyesi vb.) Alma Durumuna Göre Frekans Analizi

Vergi İle ilgili Ders Alma Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	253	75,7
Hayır	81	24,3
Toplam	334	100,0

Katılımcı öğrencilerden %75,7'lik kısmı öğrenim görmüş oldukları düzeyde vergi ile ilgili ders aldıklarını belirtir iken %24,3'lük kısmı daha önce vergiye ilişkin herhangi bir ders almadığını belirtmiştir.

Tablo 16: Polonya'daki Öğrencilerin Vergi ile İlgili Ders (Vergi Hukuku, Kamu Maliyesi vb.) Alma Durumuna Göre Frekans Analizi

Vergi İle ilgili Ders Alma Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	116	31,0
Hayır	258	69,0
Toplam	334	100,0

Katılımcı öğrencilerden %31'lik kısmı öğrenim görmüş oldukları düzeyde vergi ile ilgili ders aldıklarını belirtir iken %69'lük kısmı daha önce vergiye ilişkin herhangi bir ders almadığını belirtmiştir.

Tablo 17: Türkiye’deki Öğrencilerin Gelirlerini Beyan Etmek İçin Vergi Beyannamesi Doldurma Durumlarına Göre Frekans Analizi

Vergi Beyannamesi Doldurma Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	37	11,1
Hayır	297	88,9
Toplam	334	100,0

Katılımcı öğrencilerin %11,1’lik kısmı daha önce gelirlerini beyan etmek üzere vergi beyannamesi doldurdıkları tespit edilir iken %88,9’lık kısmının daha önce gelirlerini beyan etmek adına vergi beyannamesi doldurmadıkları gözlemlenmiştir.

Tablo 18: Polonya’daki Öğrencilerin Gelirlerini Beyan Etmek İçin Vergi Beyannamesi Doldurma Durumlarına Göre Frekans Analizi

Vergi Beyannamesi Doldurma Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	181	48,4
Hayır	193	51,6
Toplam	374	100,0

Katılımcı öğrencilerin %48,4’lük kısmı daha önce gelirlerini beyan etmek üzere vergi beyannamesi doldurdıkları tespit edilir iken %51,6’lık kısmının daha önce gelirlerini beyan etmek adına vergi beyannamesi doldurmadıkları gözlemlenmiştir.

2.3.3 Diğer Analizler

Araştırmaya katılan öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimine karşı tutumlarını belirlemek amacı ile yöneltilen sorulara vermiş oldukları cevapların ortalaması aşağıdaki tablolardaki gibidir.

Tablo 19: Türkiye’deki Öğrencilerin Vergiye İlişkin Konular, Vergi Bilinci ve Vergi Eğitimi Ölçeği Puanlarının Vergi İle İlgili Ders Alınmasına Göre T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Ölçekler	N	Ortalama (X)	ss	T testi		
					T	sd	p
Vergiye İlişkin Konular	Evet	253	3,41	,65	2,915	332	,004
	Hayır	81	3,17	,62	2,975	139,708	,003
Vergi Bilinci	Evet	253	3,67	,75	3,895	332	,000
	Hayır	81	3,29	,76	3,850	132,557	,000
Vergi Eğitimi	Evet	253	3,51	,67	4,641	332	,000
	Hayır	81	3,12	,59	4,938	150,579	,000

Tablo 19 incelendiğinde öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimine yönelik algıları vergi ile ilgili ders alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. ($p<.05$) Vergi dersi alan öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimine yönelik algıları ($X:3,41$, $X:3,67$ ve $X:3,51$) vergi dersi almayan öğrencilere oranla daha olumludur.

Tablo 20: Polonya’daki Öğrencilerin Vergiye İlişkin Konular, Vergi Bilinci ve Vergi Eğitimi Ölçeği Puanlarının Vergi İle İlgili Ders Alınmasına Göre T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Ölçekler	N	Ortalama (X)	ss	T testi		
					T	sd	p
Vergiye İlişkin Konular	Evet	116	3,16	,42	,086	372	,932
	Hayır	258	3,16	,38	,082	200,978	,935
Vergi Bilinci	Evet	116	3,23	,40	-2,452	372	,015
	Hayır	258	3,12	,35	-2,342	199,345	,020
Vergi Eğitimi	Evet	116	3,38	,42	-3,958	372	,000
	Hayır	258	3,20	,38	-3,803	202,086	,000

Tablo 20 incelendiğinde öğrencilerin vergi bilinci ve vergi eğitimine yönelik algıları vergi ile ilgili ders alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. ($p<.05$). Ancak Polonya’da eğitim gören öğrencilerin sorulara vermiş oldukları yanıtlar dikkate alındığında vergiye ilişkin konulara yönelik algıları vergi ile ilgili ders alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Vergi dersi alan öğrencilerin vergi bilinci ve vergi eğitimine yönelik algıları ($X:3,23$ ve $X:3,38$) vergi dersi almayan öğrencilere oranla daha olumludur. Ancak vergi dersi alan ve almayan öğrencilerin vergiye ilişkin konulara yönelik algıları nötrdür. (Vergiye ilişkin konular değişkeni

kapsamında sorulan sorulara evet yanıtı veren öğrencilerin ortalaması 3,16 iken hayır yanıtı veren öğrencilerin de ortalaması 3,16'dır.)

Tablo 21: Türkiye'deki Öğrencilerin Vergiye İlişkin Konular, Vergi Bilinci ve Vergi Eğitimi Ölçeği Puanlarının Vergi Beyannamesi Doldurma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Ölçekler	N	Ortalama (X)	ss	T testi		
					T	sd	p
Vergiye İlişkin Konular	Evet	37	3,48	,79	1,277	332	,203
	Hayır	297	3,34	,63	1,065	41,802	,293
Vergi Bilinci	Evet	37	3,58	,92	,059	332	,953
	Hayır	297	3,58	,75	,050	42,224	,960
Vergi Eğitimi	Evet	37	3,45	,81	,288	332	,774
	Hayır	297	3,41	,65	,241	41,890	,810

Tablo 21 incelendiğinde öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimine yönelik algıları gelirlerini beyan etmek üzere daha önce vergi beyannamesi doldurmuş olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. ($p>.05$)

Tablo 22: Polonya'daki Öğrencilerin Vergiye İlişkin Konular, Vergi Bilinci ve Vergi Eğitimi Ölçeği Puanlarının Vergi Beyannamesi Doldurma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Ölçekler	N	Ortalama (X)	ss	T testi		
					T	sd	p
Vergiye İlişkin Konular	Evet	181	3,14	,42	,823	372	,411
	Hayır	193	3,17	,36	,820	357,851	,413
Vergi Bilinci	Evet	181	3,16	,39	-,081	372	,936
	Hayır	193	3,15	,36	-,080	364,322	,936
Vergi Eğitimi	Evet	181	3,24	,42	,491	372	,624
	Hayır	193	3,26	,38	,489	362,797	,625

Tablo 22 incelendiğinde öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimine yönelik algıları gelirlerini beyan etmek üzere daha önce vergi beyannamesi doldurmuş olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. ($p>.05$)

Tablo 23: Türkiye’deki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi

Değişkenler	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma
Vergiye İlişkin Konular	18-23	305	3,34	,667
	24+	22	3,48	,495
	30+	7	3,57	,345
	Toplam:	334	3,35	,652
Vergi Bilinci	18-23	305	3,56	,785
	24+	22	3,70	,639
	30+	7	3,90	,489
	Toplam:	334	3,58	,772
Vergi Eğitimi	18-23	305	3,41	,674
	24+	22	3,49	,722
	30+	7	3,63	,343
	Toplam:	334	3,42	,672

Tablo 23 incelendiğinde vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi konularında sorulan soruların aritmetik ortalaması alınmıştır. Bu skor likert ölçeği ile oluşturulan sorulardan elde edildiğinden 3 orta değer kabul edilir iken ortalama 1’e yaklaştıkça vergiye karşı olumlu yaklaşım düşük, 5’e yaklaştıkça vergiye karşı olumlu yaklaşım yüksek kabul edilmektedir.

Tablo 24: Polonya’daki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi

Değişkenler	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma
Vergiye İlişkin Konular	18-23	341	3,17	,386
	24+	33	3,03	,466
	Toplam:	374	3,16	,395
Vergi Bilinci	18-23	341	3,16	,371
	24+	33	3,16	,436
	Toplam:	374	3,16	,377
Vergi Eğitimi	18-23	341	3,25	,403
	24+	33	3,28	,438
	Toplam:	374	3,25	,406

Tablo 24 incelendiğinde öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi konularında sorulan soruların aritmetik ortalaması 3’ün üzerinde olduğu gözlemlenmiştir.

Polonyalı ve Türk öğrencilerin verilen sorulara yanıtlarının skorları orta değer üzerinde yer almakla birlikte Türk öğrencilerin vergi bilinci ve vergi eğitimi skorları Polonyalı öğrencilerinkinden daha yüksektir.

Tablo 25: Türkiye’deki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı

Değişkenler	Levene Statistic	df1	df2	p
Vergiye İlişkin Konular	1,326	2	331	,267
Vergi Bilinci	,844	2	331	,431
Vergi Eğitimi	1,314	2	331	,270

Vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçeğini baz alarak yapılan yaşa göre tek yönlü Anova testi sonucu $p > .05$ ’den büyük olduğu için varyansın homojen dağıldığını söylemek mümkündür.

Tablo 26: Polonya’daki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı

Değişkenler	Levene Statistic	df1	df2	p
Vergiye İlişkin Konular	2,805	1	372	,095
Vergi Bilinci	,215	1	372	,643
Vergi Eğitimi	,267	1	372	,606

Vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçeğini baz alarak yapılan yaşa göre tek yönlü Anova testi sonucu $p > .05$ ’den büyük olduğu için varyansın homojen dağıldığını söylemek mümkündür.

Tablo 27: Türkiye’deki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım)

Değişkenler	Varyansın Kaynağı	Sum of Squares	df	X	F	p
Vergiye İlişkin Konular_	Grup İçi	,734	2	,367	,861	,424
	Grup Dışı	141,233	331	,427		
	Toplam	141,968	333			
Vergi Bilinci	Grup İçi	1,141	2	,571	,956	,386
	Grup Dışı	197,666	331	,597		
	Toplam	198,807	333			
Vergi Eğitimi	Grup İçi	,469	2	,235	,517	,597
	Grup Dışı	150,061	331	,453		
	Toplam	150,530	333			

Tablo 27 incelendiğinde öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçekleri baz alındığında $p > .05$ olduğundan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 28: Polonya’daki Öğrencilerin Yaşa Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım)

Değişkenler	Varyansın Kaynağı	Sum of Squares	df	X	F	p
Vergiye İlişkin Konular_	Grup İçi	,554	1	,554	3,572	,060
	Grup Dışı	57,667	372	,155		
	Toplam	58,221	373			
Vergi Bilinci	Grup İçi	,001	1	,001	,004	,951
	Grup Dışı	52,903	372	,142		
	Toplam	52,904	373			
Vergi Eğitimi	Grup İçi	,015	1	,015	,089	,765
	Grup Dışı	61,331	372	,165		
	Toplam	61,346	373			

Tablo 28 incelendiğinde öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçekleri baz alındığında $p > .05$ olduğundan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 29: Türkiye’deki Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi

Değişkenler	Eğitim Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma
Vergiye İlişkin Konular	Lisans	299	3,3409	,67239
	Yüksek Lisans	29	3,5345	,43138
	Doktora	6	3,4286	,44949
	Toplam:	334	3,3593	,65294
Vergi Bilinci	Lisans	299	3,5575	,79099
	Yüksek Lisans	29	3,8117	,54493
	Doktora	6	3,6538	,67893
	Toplam:	334	3,5813	,77267
Vergi Eğitimi	Lisans	299	3,4072	,68071
	Yüksek Lisans	29	3,5431	,56853
	Doktora	6	3,4861	,75905
	Toplam:	334	3,4204	,67234

Türkiye’den sorulara yanıt veren öğrencilerin 299’u lisans, 29’u yüksek lisans ve 6’sı doktora düzeyinde eğitim görmektedir. Eğitim durumuna göre yapılan tek yönlü Anova testinde öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi alt başlıklarındaki sorulara vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalaması alınmış olup çıkan değer orta değer üstündedir.

Tablo 30: Polonya’daki Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi

Değişkenler	Eğitim Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma
Vergiye İlişkin Konular	Lisans	294	3,15	,403
	Yüksek Lisans	79	3,18	,367
	Doktora	1	3,21	-
	Toplam:	374	3,16	,395
Vergi Bilinci	Lisans	294	3,15	,364
	Yüksek Lisans	79	3,17	,425
	Doktora	1	3,23	-
	Toplam:	374	3,16	,377

Vergi Eğitimi	Lisans	294	3,24	,375
	Yüksek Lisans	79	3,33	,501
	Doktora	1	2,92	-
	Toplam:	374	3,25	,406

Polonya'dan sorulara yanıt veren öğrencilerin 294'ü lisans, 79'u yüksek lisans ve 1'i doktora düzeyinde eğitim görmektedir. Eğitim durumuna göre yapılan tek yönlü Anova testinde öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi alt başlıklarındaki sorulara vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalaması alınmış olup çıkan değerlerin büyük bir kısmı orta değer üstündedir. Yalnızca vergi eğitimi konusunda 1 doktora öğrencisinin vermiş olduğu yanıtlar orta değer altında kalmaktadır. (X:2,92) Türklerin bu sorulara vermiş oldukları yanıtlar sonucu ortaya çıkan skor Polonyalı öğrencilerin yanıtları sonucu ortaya çıkan skordan daha yüksektir. Ancak arada çok büyük farklar gözlenmemiştir.

Tablo 31: Türkiye'deki Öğrencileri Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı

Değişkenler	Levene Statistic	df1	df2	p
Vergiye İlişkin Konular	2,001	2	331	,137
Vergi Bilinci	1,593	2	331	,205
Vergi Eğitimi	,096	2	331	,908

Çalışmada vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçeği referans alınarak eğitim durumuna göre yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda $p > .05$ olduğundan varyansın homojen dağıldığı gözlenmiştir.

Tablo 32: Polonya'daki Öğrencileri Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı

Değişkenler	Levene Statistic	df1	df2	p
Vergiye İlişkin Konular	1,249	1	371	,264
Vergi Bilinci	,904	1	371	,342
Vergi Eğitimi	8,006	1	371	,005

Çalışmada vergiye ilişkin konular ve vergi bilinci ölçeği referans alınarak eğitim durumuna göre yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda $p > .05$ olduğundan varyansın homojen dağıldığı gözlenmiştir. Ancak vergi eğitimi ölçeği referans alınarak yapılan eğitim durumuna göre tek yönlü Anova testi sonucu $p < .05$ olduğundan varyans homojen dağılmamaktadır.

Tablo 33: Türkiye’deki Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım)

Değişkenler	Varyansın Kaynağı	Sum of Squares	df	X	F	p
Vergiye İlişkin Konular_	Grup İçi	1,020	2	,510	1,198	,303
	Grup Dışı	140,948	331	,426		
	Toplam	141,968	333			
Vergi Bilinci	Grup İçi	1,740	2	,870	1,461	,233
	Grup Dışı	197,067	331	,595		
	Toplam	198,807	333			
Vergi Eğitimi	Grup İçi	,515	2	,257	,568	,567
	Grup Dışı	150,015	331	,453		
	Toplam	150,530	333			

Çalışmada vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçeği referans alınarak eğitim durumuna göre yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda $p > .05$ olduğundan varyansın homojen dağıldığı gözlenmiştir.

Tablo 34: Polonya’daki Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım)

Değişkenler	Varyansın Kaynağı	Sum of Squares	df	X	F	p
Vergiye İlişkin Konular_	Grup İçi	,066	2	,033	,212	,809
	Grup Dışı	58,155	371	,157		
	Toplam	58,221	373			
Vergi Bilinci	Grup İçi	,027	2	,014	,095	,909
	Grup Dışı	52,877	371	,143		
	Toplam	52,904	373			

Vergi Eğitimi	Grup İçi	,677	2	,338	2,069	,128
	Grup Dışı	60,669	371	,164		
	Toplam	61,346	373			

Tabloya göre vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçeği referans alınarak eğitim durumuna göre yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda $p > .05$ olduğundan varyansın homojen dağıldığı gözlenmiştir.

Tablo 35: Türkiye'deki Öğrencilerin Bölüme Göre Tek Yönlü Anova Testi

Değişkenler	Bölüm	N	Ortalama	Standart Sapma
Vergiye İlişkin Konular	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	247	3,37	,648
	Hukuk Fakültesi	20	3,45	,607
	Eğitim Fakültesi	30	3,19	,717
	Mühendislik Fakültesi	11	3,54	,548
	Diğer Bölümler	26	3,20	,679
	Toplam:	334	3,35	,652
Vergi Bilinci	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	247	3,62	,775
	Hukuk Fakültesi	20	3,57	,601
	Eğitim Fakültesi	30	3,35	,848
	Mühendislik Fakültesi	11	3,75	,628
	Diğer Bölümler	26	3,36	,794
	Toplam:	334	3,58	,772
Vergi Eğitimi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	247	3,48	,672
	Hukuk Fakültesi	20	3,33	,554
	Eğitim Fakültesi	30	3,18	,647
	Mühendislik Fakültesi	11	3,40	,691
	Diğer Bölümler	26	3,12	,669
	Toplam:	334	3,42	,672

Tabloya göre vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçeği referans alınarak öğrenim görülen bölüme göre yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda aritmetik ortalama sonuçlarının 3'ün üzerinde olduğu gözlenmiştir.

Tablo 36: Polonya'daki Öğrencilerin Bölüme Göre Tek Yönlü Anova Testi

Değişkenler	Bölüm	N	Ortalama	Standart Sapma
Vergiye İlişkin Konular	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	199	3,17	,390
	Mühendislik Fakültesi	5	3,04	,212
	Diğer Bölümler	170	3,15	,406
	Toplam:	374	3,16	,395
Vergi Bilinci	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	199	3,16	,360
	Mühendislik Fakültesi	5	3,02	,240
	Diğer Bölümler	170	3,15	,399
	Toplam:	374	3,16	,377
Vergi Eğitimi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	199	3,27	,403
	Mühendislik Fakültesi	5	3,27	,365
	Diğer Bölümler	170	3,24	,412
	Toplam:	374	3,25	,406

Tabloya göre vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçeği referans alınarak öğrenim görülen bölüme göre yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda aritmetik ortalama sonuçlarının 3'ün üzerinde olduğu gözlenmiştir. İktisadi ve idari bilimler fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi değişkenleri referans alınarak hazırlanan sorulara vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalamaları mühendislik ve diğer bölümlerde eğitim alan öğrencilere nazaran daha yüksektir.

Tablo 37: Türkiye’deki Öğrencilerin Bölümlere Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı

Değişkenler	Levene Statistic	df1	df2	p
Vergiye İlişkin Konular	,164	4	329	,957
Vergi Bilinci	,664	4	329	,618
Vergi Eğitimi	,234	4	329	,919

Tabloya göre vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçeği referans alınarak eğitim durumuna göre yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda $p>.05$ olduğundan varyansın homojen dağıldığı ve anlamlı farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 38: Polonya’daki Öğrencilerin Bölümlere Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi Varyansın Dağılımı

Değişkenler	Levene Statistic	df1	df2	p
Vergiye İlişkin Konular	1,049	2	371	,351
Vergi Bilinci	,722	2	371	,486
Vergi Eğitimi	,020	2	371	,980

Tablo 38’e göre Polonya’da eğitim gören öğrencilerin anket sorularına vermiş oldukları yanıtlara göre vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi ölçeği referans alınarak eğitim durumuna göre yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda $p>.05$ olduğundan varyansın homojen dağıldığı ve anlamlı farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 39: Türkiye’deki Bölüm Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım)

Değişkenler	Varyansın Kaynağı	Sum of Squares	df	X	F	p
Vergiye İlişkin Konular	Grup İçi	2,041	4	,510	1,199	,311
	Grup Dışı	139,927	329	,425		
	Toplam	141,968	333			
Vergi Bilinci	Grup İçi	3,541	4	,885	1,492	,204
	Grup Dışı	195,266	329	,594		
	Toplam	198,807	333			

Vergi Eğitimi	Grup İçi	5,271	4	1,318	2,985	,019
	Grup Dışı	145,259	329	,442		
	Toplam	150,530	333			

Tablo 39'a göre öğrenim görülen bölüm durumuna göre grup içi ve grup dışı yapılan tek yönlü Anova testinde vergiye ilişkin konular ve vergi bilincine yönelik alt gruplar referans alınarak hazırlanan sorulara verilen yanıtların sonucunda vergiye ilişkin konuların yer aldığı sorulara verilen yanıtların p değeri ,311 ve vergi bilincine ilişkin soruların yanıtlarının p değeri ,204 olup 0.5'ten büyük olduğundan varyansın homojen dağıldığı gözlemlenmiştir. Ancak vergi eğitimine ilişkin soruların yanıtlarının p değeri ,019 olduğundan varyans homojen dağılmamaktadır.

Tablo 40: Polonya'daki Öğrencilerin Bölüm Durumuna Göre Tek Yönlü Anova Testi (Grup İçi-Grup Dışı Dağılım)

Değişkenler	Varyansın Kaynağı	Sum of Squares	df	X	F	p
Vergiye İlişkin Konular	Grup İçi	,125	2	,063	,401	,670
	Grup Dışı	58,096	371	,157		
	Toplam	58,221	373			
Vergi Bilinci	Grup İçi	,120	2	,060	,421	,657
	Grup Dışı	52,784	371	,142		
	Toplam	52,904	373			
Vergi Eğitimi	Grup İçi	,102	2	,051	,308	,735
	Grup Dışı	61,245	371	,165		
	Toplam	61,346	373			

Tablo 40'a göre Polonya'da öğrenim görülen bölüm durumuna göre grup içi ve grup dışı yapılan tek yönlü Anova testinde vergiye ilişkin konular ve vergi bilincine yönelik alt gruplar referans alınarak hazırlanan sorulara verilen yanıtların sonucunda vergiye ilişkin konuların yer aldığı sorulara verilen yanıtların p değeri ,670 ,vergi bilincine ilişkin soruların yanıtlarının p değeri ,657 ve vergi eğitimine ilişkin soruların yanıtlarının p değeri ,735 olduğundan varyansın homojen dağıldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 41: Türkiye’deki Öğrenciler Üzerinde Korelasyon Analizi

		Vergiye İlişkin Konular Ortalama	Vergi Bilinci Ortalama	Vergi Eğitimi Ortalama
Vergiye İlişkin Konular Ortalama	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1	,745 ^{**} ,000	,765 ^{**} ,000
	N	334	334	334
Vergi Bilinci Ortalama	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,745 ^{**} ,000 334	1 334	,780 ^{**} ,000 334
	N			
Vergi Eğitimi Ortalama	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,765 ^{**} ,000 334	,780 ^{**} ,000 334	1 334
	N			

Tablo 41’de verilen pearson korelasyon analizine göre öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi eğitimi ve vergi bilinçleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Vergiye ilişkin konular alt boyutlarından “vergi bilinci” arasında yüksek düzeyde ($r=,745$) ve “vergi eğitimi” arasında da yüksek düzeyde ($r=,765$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Vergiye bilinci alt boyutlarından “vergiye ilişkin konular” arasında yüksek düzeyde ($r=,745$) ve “vergi eğitimi” arasında da yüksek düzeyde ($r=,780$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Vergi eğitimi alt boyutlarından “vergiye ilişkin konular” arasında yüksek düzeyde ($r=,765$) ve “vergi bilinci” arasında da yüksek düzeyde ($r=,780$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 42: Polonya'daki Öğrenciler Üzerinde Korelasyon Analizi

		Vergiye İlişkin Konular Ortalama	Vergi Bilinci Ortalama	Vergi Eğitimi Ortalama
Vergiye İlişkin Konular Ortalama	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1	,466 ^{**} ,000	,377 ^{**} ,000
	N	374	374	374
Vergi Bilinci Ortalama	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,466 ^{**} ,000	1	,495 ^{**} ,000
	N	374	374	374
Vergi Eğitimi Ortalama	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,377 ^{**} ,000	,495 ^{**} ,000	1
	N	374	374	374

Tablo 42’de verilen pearson korelasyon analizine göre Polonya’da eğitim gören öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi eğitimi ve vergi bilinçleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Çalışmada öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi eğitimi ve vergi bilinçleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Vergiye ilişkin konular alt boyutlarından “vergi bilinci” arasında yüksek düzeyde ($r=,745$) ve “vergi eğitimi” arasında da yüksek düzeyde ($r=,765$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Vergiye bilinci alt boyutlarından “vergiye ilişkin konular” arasında yüksek düzeyde ($r=,745$) ve “vergi eğitimi” arasında da yüksek düzeyde ($r=,780$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Vergi eğitimi alt boyutlarından “vergiye ilişkin konular” arasında yüksek düzeyde ($r=,765$) ve “vergi bilinci” arasında da yüksek düzeyde ($r=,780$) anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

3. ANKET SONUÇLARININ TÜRKİYE VE POLONYA AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Vergi bilinci demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel birçok içsel ve dışsal faktör tarafından etkilenmektedir. Vergi bilincinin bireylerde yerleşmesi vergiye karşı gösterilecek tepkilerin önüne geçecek, vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı gibi

eylemlerin azalmasını sağlayacaktır. Böylelikle de kamu otoritesinin vergi gelirlerinin tahsilatı etkin ve verimli bir şekilde gerçekleşecektir.

Vergi bilincinin iki farklı vergi kültürüne sahip ülke açısından değerlendirilebilmesi için Türkiye ve Polonya’da eğitim görmekte olan toplamda 780 öğrenciye anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması her iki ülkede de yüz yüze anket ve çevrimiçi anket uygulaması olarak gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmasına katılan öğrencilerin %53’ü Polonyalı, %47’si ise Türk öğrencilerden oluşmaktadır. Türkiye’deki öğrencilerin vermiş oldukları yanıtların güvenilirlik ve geçerlilik testi sonucu ortaya çıkan Cronbach’s alfa katsayısı 0,70’in üzerinde olup istenilen düzeyin üstündedir. Polonyalı öğrencilerin yanıtları için yapılan test sonucunda ise kat sayı 0,70’in altında olmakla birlikte sebebinin öğrencilerin ana dilleri dışında yöneltilen soruları yeterli düzeyde kavrayamamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Anket katılımcısı Türklerin %63’ü kadın, %37’si ise erkek öğrencilerden oluşurken Polonyalı katılımcıların %67’sini kadın, %33’ünü erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Her iki ülke bazında katılımcıların büyük bir çoğunluğu 18-24 yaş aralığındaki öğrencilerdir. Türk ve Polonyalı öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimine yönelik algıları vergi ile ilgili ders alma, daha önce vergi beyannamesi doldurma, eğitim, öğrenim gördükleri bölüm, yaş, çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Yapılan testlerin büyük bir kısmında her iki ülkede de $p > .05$ ’ten büyük olduğundan varyansın homojen dağıldığı gözlemlenmiştir. Oluşturulan endeks sonrası vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimine verilen yanıtların aritmetik ortalamaları orta düzeyde olup her iki ülkenin skorları arasında büyük farklılıklar bulunmamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kamu otoritesinin varlığını devam ettirebilmesi için belirli kamusal mal ve hizmetlerin sunumunu yerine getirmesi gerekmektedir. Bu mal ve hizmet sunumunun gerçekleştirilebilmesi için bazı gelir kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır ve bu gelir kaynaklarının içerisindeki en büyük payı vergiler oluşturmaktadır. Devletin kamusal ihtiyaçları etkin ve verimli bir şekilde yerine getirebilmesi için gerek birey gerek toplumun üzerlerine düşen yükümlülüklerinin bilincinde olmaları gerekmektedir.

Devletin uygulamakta olduğu vergi politikaları yalnızca mali ve ekonomik boyutu ile alınmamalı, verginin taraflarından birinin beşeri unsur olduğu göz arda edilmeden sosyolojik ve psikolojik boyutları ile de değerlendirilmelidir. Etkin ve verimli bir vergi politikasının sağlanabilmesi için insan faktörünü de içeren sosyo-psikolojik olgularda dikkate alınmalıdır. Demografik, ekonomik, mali, hukuki, siyasi ve sosyolojik faktörlerin vergiye gönüllü uyumu sağlamada etkili olduğu unutulmamalıdır.

Mükelleflerin vergiye uyumunun sağlanabilmesi için vergi bilinçlerinin oluşması gerekmektedir. Bu bilincin sağlanabilmesi içinde ilk olarak vergiye ilişkin konularda eğitimler ön plana çıkmaktadır. Geleceğin potansiyel vergi mükellefleri olan öğrencilerin öğrenim görmüş oldukları düzeyde vergi bilinçlerinin değerlendirilebilmesi amacı ile bu çalışma kapsamında Türkiye ve Polonya'da eğitim gören üniversite öğrencileri üzerinde alan araştırması yürütülmüştür. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin vergi bilinç düzeylerinin incelenebilmesi için 334 Türk ve 374 Polonyalı üniversite öğrencisi olmak üzere toplamda lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenim düzeyinde 708 öğrenciye yüz yüze ve çevrim içi olmak üzere çeşitli anket yöntemleri ile sorular yöneltilmiştir. Literatürde bu alanda yapılan çalışmalar referans alınarak demografik, vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi alt başlıkları altında toplamda 47 soru yöneltilmiştir. Bu çalışmada kullanılan anket, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından 28 Ağustos 2020 tarih 2020-26 Oturum Sayılı Karar No 11 sayılı kararı ile uygun bulunmuş olup sorular Türkçe ve İngilizce olarak açık, kısa ve anlaşılır şekilde hazırlanmıştır. Anket ağırlıklı olarak Uludağ Üniversitesi ve University of Lodz'da öğrenim gören öğrenciler tarafından cevaplanmıştır. 2020 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler, Hukuk, Eğitim ve Mühendislik Fakültesinde eğitim gören toplam öğrenci sayısı 25.100 kişi olup

araştırma evrenini oluşturmaktadır. %5 hata payı ile %90 güven aralığında örneklem olacak kişi sayısı 268 kişi olarak hesaplanmıştır. Çalışmada uygulanan anket Bursa Uludağ Üniversitesi öğrencilerinden 374 kişiye yapılmış olup %95 güven aralığına yaklaşmıştır. Polonya'da ise toplam öğrenci sayısı 41.000 kişi olmakla birlikte hedef kitlenin Türkiye ile yakın bir sayıda olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle Polonya içinde örneklem sayısı en az 268 olarak belirlenmiş olup anket uygulanan öğrenci sayısı 334 kişiyi bulmuştur. Ankete verilen yanıtların istatistiksel değerlendirilmesinin yapılabilmesi amacı ile SPSS programı aracılığı ile t testi, tek yönlü Anova analizi, frekans analizi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. İki farklı vergi kültürüne sahip milletten öğrenciler üzerinde yapılan çalışma sonucunda vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimi konusundaki görüşlerin vergiye gönüllü uyumu pozitif yönde etkilediği ve aralarında istatistiksel olarak anlamlılık bulunduğu görülmüştür. Bu bağlamda yanıtlayıcılara vergi ile ilgili ders alma, daha önce vergi beyannamesi doldurma, yaş, eğitim, bölüm gibi çeşitli değişkenler özelinde sorular yöneltilerek vergiye yaklaşımları ve vergi bilinç düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Her iki ülkede de sorulara yanıt veren öğrencilerin ağırlıklı kısmını kadın öğrenciler oluşturmaktadır. Bu sayı Türk öğrenciler için %63 iken Polonyalı öğrenciler için %67 olarak karşımıza çıkmaktadır. Yanıtlayıcıların büyük bir kısmı ise lisans düzeyinde eğitim görmektedir.

Çalışma sonucunda her ülke açısından da aritmetik ortalamalar orta düzeyde ve skorlar açısından da büyük farklılıklar gözlemlenmemiştir. Verilen yanıtlar neticesinde vergi eğitiminin hem niteliksel hem de niceliksel olarak yükseltilmesi vergiye yaklaşımı olumlu etkileyecek, vergi bilinç düzeyleri artıracak ve böylelikle gönüllü vergi uyumu sürecinin etkinliği ve verimliliği açısından önem arz edecektir. Her biri gelecekte potansiyel vergi mükellefi olacak üniversite öğrencilerinin vergiye ilişkin bilinç sahibi olmaları oldukça önemlidir. Yapılan çalışma, potansiyel vergi mükellefi olan öğrencilerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkileyen en önemli faktörlerden birinin vergi eğitimi olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin üniversite düzeyinde almış oldukları vergi eğitimi, vergiye ilişkin konularda daha uyumlu tutum ve davranışlar sergilemelerini sağlayacaktır. Vergiye ilişkin konularda pozitif bir bilince sahip öğrencilerin vergi mükellefiyetlerinin olduğu dönemde vergiye gönüllü uyumlarının daha kolay olacağı çalışmalar ile ortaya çıkarılmıştır. Kamu otoritesinin kamusal mal ve

hizmetleri en etkin ve verimli şekilde sunabilmesi adına potansiyel vergi mükelleflerine iyi bir vergi eğitimi sunulmalıdır.

Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde bazı önerilerde bulunmak mümkündür. Türk ve Polonyalı öğrencilerin vergiye ilişkin konular, vergi bilinci ve vergi eğitimine yönelik algıları vergi ile ilgili ders alma, daha önce vergi beyannamesi doldurma, eğitim, öğrenim gördükleri bölüm, yaş, çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Farklı vergi kültürüne sahip her iki ülkede de gözlemlendiği üzere vergiye yönelik eğitimin vergi bilinci ve vergi uyumu üzerinde etkisi olduğu öne çıkmaktadır. Tüm bunlardan hareketle üniversite düzeyinde eğitim gören her potansiyel vergi mükellefinin verginin ne olduğu, kamusal mal ve hizmetlerin sunumunda ne derece önem arz ettiğinin bilincine varabileceği nitelikte derslerin üniversitelerin yalnızca iktisadi ve idari bilimler ile hukuk fakültelerinde değil diğer fakültelerde de ders olarak verilmesi vergi bilincinin yaratılması noktasında fayda sağlayacaktır. Bu nedenle vergiye ilişkin konuları içeren derslerin daha fazla eğitim politikalarına dâhil edilmesi ve sunulduğu bölüm sayılarının artırılması ilerleyen dönemde vergi mükellefiyetine sahip olacak öğrencilerin gönüllü uyumunun sağlanmasında olumlu yönde sonuçlar doğuracaktır.

KAYNAKÇA

- Abdieva Raziiakhan, "Tax Consciousness İn Kyrgyzstan", *International Conference On Eurasian Economies*, No:İv, 2017, 678.
- Akbaç Gamze, *Mükelleflerin Davranışlarını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Afyonkarahisar İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 27.
- Akdoğan Abdurrahman, *Kamu Maliyesi*, Ankara: Gazi Kitapevi, 2016, 59
- Akkoç Berivan, *Vergi Uyumunda Mükellef Davranışlarının Temelleri, Vergi Ahlakı Kavramı Ve Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizi: Ankara İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 56-57.
- Aktaş Yakup, *Yükümlüyü Vergi Kaçırmaya Sevk Eden Faktörler*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993, 14.
- Altuğ Figen, *Türkiye’de Vergi Bilinci: İstanbul Araştırması*, İstanbul, 2010, 70-75.
- Altunışık Remzi, Çoşkun Recai, Yıldırım Engin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Spss Uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Kitabevi, 2005, 114.
- Armağan Ramazan, "Türkiye’de Gelir Ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı:3, 2007, 246.
- Arslaner Hakan, "Vergi Uyuşmazlıklarının İdari Aşamada Çözümünde Uzlaşma Müessesesi Ve Etkinliği Sorunu", *Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi*, Sayı:1, 208.
- Asıl Erdem, "Tarihsel Süreçte Vergilendirmenin Gelişimi", *Vergi Müfettişleri Derneği Dergisi*, Sayı: Eylül, 2014, 173-174.
- Aslan Filiz, *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları: Diyarbakır İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, 14.
- Atçeken Fikret Deniz, *Vergi Aflarının Mükellefler Açısından Vergi Uyumuna Etkisi: Kocaeli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, 59.
- Ayas Işıl, Saruç Naci Tolga, "Vergi Kültürü Ve Vergi Ahlakı: İtalya-Türkiye", *Akü İibf Dergisi*, Cilt: Xvii, Sayı:2, 2015, 178.
- Aybaç Serkan, *Mali Sosyolojik Yaklaşımına Göre Vergi Bilincinin Vergi Uyumuna Etkisi: Antalya İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 23.
- Aydoğdu Cansu, *Yükümlü Psikolojisi Açısından Vergilendirme Ve Bir Uygulama Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2014, 13

- Aydoğdu F. İsmail Hakkı, *Türkiye’de Vergi Kaçaklığı Suçu Ve Cezası*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, 26-27.
- Bakar Türegün Feride, Adnan Gerçek, Güneş Çetin Gerger “Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Vergi Okuryazarlığını Belirleyen Etkenlerin Faktör Analizi İle İncelenmesi”, *Maliye Araştırmaları*, Bursa, 2021, 60.
- Bakırtaş Doğan, Atılğan Yaşa Ayşe, “Vergi Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Salihli Belediyesi Örneği”, *Ömer Halis Demir İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:13, Sayı:4, 2020, 744.
- Barbuta Nicoleta, “A Review Of Factors For Tax Compliance, Annals Of “*Dunarea De Jos*”, *University Of Galati Fascicle I.Economics And Applied Informatics*, 2011, 71.
- Barlas Emin, Güney Gökhan, “Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinç Düzeylerinin Ve Fatura Duyarlılıklarının Ölçülmesi”, *Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, 2017, 180.
- Başdağ Gümrah Can, *Vergi Bilinci Ve Vergiye Bakış Açısı Bağlamında Gönüllü Vergi Uyumu: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İibf Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2017, 81.
- Beşel Furkan, “Vergileme Amaçları ve İlkeleri Açısından Zekat”, *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi (ICISEF)*, Sakarya, 2015.
- Biberoğlu Elif, *Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyumu*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 28.
- Biberoğlu Elif, *Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyumu*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 33-34.
- Bilici Nurettin, *Kamu Maliyesi*, Ankara: Filiz Kitapevi, 2020, 221.
- Bulu Jale, *Vergi Farkındalığı Ve Vergi Bilincinin Vergiye Gönüllü Uyum Üzerindeki Etkisi: Gaziantep Üniversitesi Öğrencileri Özelinde Değerlendirme*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, 16.
- Cesur Aylın, *Türkiye’de Gelir İdaresinin Yeniden Yapılandırılmasının Vergi Kültürü Açısından Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, 5.
- Cesur Aylın, *Türkiye’de Gelir İdaresinin Yeniden Yapılandırılmasının Vergi Kültürü Açısından Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, 16.
- Çataloluk Cuma, “Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:20, 2008, 220-223.
- Çelik Kadir, *İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, 4-5.

- Çetin Gerger Güneş, *Mükellef Hakları Ve Vergiye Gönüllü Uyum*, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2011, 11.
- Çetin Yiğit Ümmühan, *Vergi Ahlakı Ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü: Dumlupınar Üniversitesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022, 7.
- Çiçek Uğur, Bitlisli Ferhat, “Vergi Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinci Ve Farkındalığı Üzerindeki Etkisi: Bir Araştırma”, *Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, 2017, 263.
- Çiçek Halit, Karakaş Mehmet, Yıldız Abdunnur, “Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama Ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması”, *Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı*, Ankara, 2008, 42-43.
- Çiçek Halit, *Psikolojik Ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum Ve Tepkileri*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 90-91.
- Çitilci Tuğberk, *Para&Psikoloji*, İstanbul: Beta Yayınları, 14-16.
- Çolak Mustafa, *Kayıt Dışı Ekonomi İle Mücadelede Hukuki Düzenleme Politikası*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, 19.
- Demir İhsan Cemil, Ciğerci İsmail, “Vergi Bilincinin Oluşumunda Eğitimin Rolü: İlköğretim Öğrencileriyle Ampirik Bir Çalışma”, *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı:1, 2016, 128.
- Demir İhsan Cemil, *Vergi Ahlakı Ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği*, (Doktora Tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, 51.
- Demir Tuncay, *Vergi Uyum Politikalarının Oluşturulmasında Mükellef Davranışları*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, 72.
- Demirtaş Aydoğan Selma, “Vergi Psikolojisinin Temelleri Ve Vergiye Karşı Davranışları Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi”, *Balkan Ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017, 18.
- Doğan Alper, Coşkun Muhammet Emin, “Vergilendirmenin Tarihsel Gelişim Sürecinde Öne Çıkan Vergi İsyanları”, *Nazilli İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, Cilt: 3, 2022, 29.
- Doğan Gürkan, *Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyumunu Etkileyen Faktörler*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021 12.
- Dursun Gülay Deniz, “1990- 2006 Yılları Arası Türkiye’nin Vergi Kapasitesinin Hesaplanmasına Ait Bir Araştırma”, *Maliye Finans Yazıları*, Cilt:22, S:79, 48.
- Dulleck Uwe, Fooken Jonas, Newton Cameron, Ristl Andrea, Torgler Benno, “Tax Compliance And Psychic Costs: Behavioral Experimental Evidence Using A Psychological Marker” , *Journal of Public Economics*, Vol:134, 2016, 9-18.

- Eker Aytaç, *Kamu Maliyesi*, İzmir: Aydın Kitapevi, 2016, 133.
- Erdem Metin, Şenyüz Doğan, Tatlıoğlu İsmail, *Kamu Maliyesi*, 7.B., Bursa: Ekin Kitabevi, 2009, 65.
- Erkuş Hakan, Karagöz Kadir, “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi Ve Vergi Kaybının Tahmini”, *Maliye Dergisi*, Sayı:156, 2009, 128.
- Espinosa Salvador, Kriz Kenneth A., Yusuf Juita Elena, “Behavioral Public Finance And Budgeting: New Approaches To Old Questions”, *Symposium On Behavioral Public Finance*, 2021, 2.
- Gerçek Adnan, Çetin Gerger Güneş, Taşkın Çağatay, Bakar Feride, Güzel Simla, *Mükellef Hakları: Türkiye Perspektifi Ve Geliştirilmesi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, 162.
- Gerçek Adnan, *Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı İle İlgili Mükelleflerin Davranışları Ve Tedbirlerin Etkinliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996, 59.
- Gök A. Kerim, “Vergi Direncinin Gelişimi”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: I, Cilt: XXII, 2007, 145.
- Grasmick Harold J., Bursick Robert J., “Conscience, Significant Others And Rational Choice: Extending The Deterrence Model”, *Law And Society Review*, Vol:24, No:3, 837-862.
- Güner Ümit, *Türkiye’de Vergi Bilincinin Ve Vergi Ahlakının Oluşmasında Gelir İdaresinin Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, 44.
- Güney Gökhan, *Vergi Ahlakı Ve Vergi Uyumu Açısından Yüksek Öğrenimin Rolü: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Tokat, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018. 58-59.
- Güngüneş Sabriye Nur, *Çocuklara Yönelik Vergi Algısı: Kırıkkale İlköğretim Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022, 7.
- Gürbüz Hüseyin, *Serbest Meslek Erbablarının Vergi Algısı: Ege Bölgesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 44.
- Hasanov Vüsal, *Azerbaycan Vergi Sistemi: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, 120.
- Hastuti Rini, “Tax Awareness And Tax Education: A Perception Of Potential Taxpayers”, *International Journal Of Business, Economics And Law*, Vol:5, No:1, 2014, 83-91.
- Hazman Gürler Gülsüm, “Vergi Bilincini Etkileyen Muhtemel Dışsal Etkenlerin Lojistik Regresyon Analizi ile Tespiti”, *Akademik İncelemeler*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2009, 63-64.

- Işık Abdülkadir, “Kültür Ve Kalkınma: Vergi Kültürü Örneği”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:9, Sayı:2, 2009, 856-857.
- İlhan Gökçalp, “Vergi Ödemesini Etkileyen Ekonomik Faktörler”, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı:12, 2007, 8.
- İncel Enes, *Türk Hukukunda Vergi Uyumunu Ve Vergiye Uyumlu Mükelleflere Vergi İndirimi Müessesesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022, 5-6.
- İpek Selçuk, Kaynar İlknur, “Vergiye Gönüllü Uyum” Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma”, *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:16, Sayı:1, 2009, 175.
- İpek Selçuk, Kaynar İlknur, Vergiye Gönüllü Uyum Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma, *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:16, Sayı:1, 2009, 175.
- Kamil Nurlis Islamiah, “The Effect Of Taxpayer Awareness, Knowledge, Tax Penalties And Tax Authorities Services On The Tax Compliance: (Survey On The Individual Taxpayer At Jabodetab&Bandung)”, *Research Journal Of Finance And Accounting*, Vol:6, No:2, 2015, 106.
- Kapusuzoğlu Ayhan, “Vergi Kaçakçılığı Ve Kayıt Dışı Ekonominin Vergi Kaçakçığının Oluşumundaki Rolü”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cit:1, Yıl:9, Sayı:16, 2008, 137.
- Karacan Can İlker, *Ön Lisans Öğrencilerinin Vergiye Bakışı Ve Vergi Bilinç Düzeyi*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 46-47.
- Karaoğlu Duygu, *Vergi Uyumunda Karşılıklılık İlişkisinin Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022, 22.
- Karasioğlu Fehmi, Alagöz Ali, Uçar Gülnur, “Vergi Bilincinin Yaygınlaşmasında Bilişim Teknolojilerinin Etkisi Ve Muhasebecinin Rolü: Uşak İli Örneği”, *Business & Management Studies :An International Journal*, Vol:8, No:4, 2020, 485-486.
- Kaynar Bilgin Handan, “Vergi Ahlakının Teorik Çerçevesi”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:20, Sayı:2, 2011, 260.
- Keskin Nur, “Vergiye Yönelik Mükellef Tutum Ve Tepkileri”, *Meriç Uluslararası Sosyal Ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:2 Sayı:3, 2018, 61-71.
- Kılıçoğlu Mahmut, Vergilemenin Sınırları, *Vergi Raporu*, Sayı:220, 2018, 10-11.
- Kitapçı İsmail, “Bilişsel Psikolojinin Vergi Uyumuna Etkisi”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt:53, Sayı:611, 67.
- Kitapçı İsmail, *Bir Vergi Uyum Sorunu Olarak Vergi Etiği Ve Bileşenleri*, (Doktora Tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, 193.
- Koban Emine, Bulu Jale, “Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Farkındalığı Ve Vergiye Gönüllü Uyumuna Yönelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi (Gaziantep

- Üniversitesi Özelinde Bir Değerlendirme)", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:12, 2017, 125.
- Kulmanova Latipa, *Vergi Denetiminin Etkinliği: Türkiye Uygulaması*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 83
- Kutlu Korlu Rükan, Çetinkaya Özhan, Gerçek Adnan, "Yerel Vergi Bilincinin Faktör Analizi İle Değerlendirilmesi: Bursa Örneği", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 28, 2016, 445.
- L.Ejder Haydar, Çaşkurlu Eren, "Vergilemede Fonksiyon (Amaç) Analizi: Türkiye İçin 1975-2017 Dönem Değerlendirmesi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:24, Sayı:1, 2022, 125.
- Marsha Blumenthal, Slemod John, "The Compliance Cost Of The U. Individual Income Tax System: A Second Look After Tax Reform", *National Tax Journal*, Volume: 45, No: 2, July, 1992'den Aktaran Elif Biberoglu, *Türkiye'de Gönüllü Vergi Uyumu*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, 48.
- Menteş Ayşe, *Vergi Bilincinin Geliştirilmesinde Vergi İdaresinin Rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 4.
- Murphy Kristina, "The Role Of Trust İn Nurturing Compliance: A Study Of Accused Tax Avoiders", *Law And Human Behavior*, Vol:28 No:2, 2004, 190.
- Muter Naci B., Sakinç Süreyya, A.Kemal Çelebi, "Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum Ve Davranışları Araştırması: Manisa İli Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Anket Çalışması", Manisa, 1993, 27.
- Mutlu Abdullah, Taşcı Kenan, "Vergi Dairelerinin Mükellef Davranış Biçimlerinin Vergilemede Gönüllü Uyuma Etkisi: Malatya Örneği", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:12, Sayı:45, 2013, 216.
- Narçin Ali, *Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler Ve Vergiye Gönüllü Uyumu Sağlamaya Yönelik Çalışmalar*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, 51.
- O.Alabede James, Zainol Ariffin Zaimah, Idris Kamil, "Individual Taxpayers' Attitude And Compliance Behaviour İn Nigeria: The Moderating Role Of Financial Condition And Risk Preference", *Journal Of Accounting And Taxation*, Vol: 3, No:5, 2011, 97.
- Oğuz Yasin, *Türkiye'de Vergi Bilincinin Geliştirilmesinde Eğitimin Rolü:Antalya İli Manavgat İlçesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 44.
- Oktar Ateş Salim, *Vergi Hukuku*, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2020, 56.
- Orvıska Marta, Hudson John, "Tax Evasion, Civic Duty And The Law Abiding Citizen", *European Journal Of Political Economy*, Vol:19, No:1, 2002, 83-102.

- Öğdüm Perihan, Arslaner Hakan, “Türkiye’de Vergi Mükelleflerinin Eğitim Düzeyi İle Vergi Bilincinin İlişkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:39, 2021, 156.
- Öğdüm Perihan, *Türkiye’de Vergi Mükelleflerinin Eğitim Düzeyi İle Vergi Bilinci İlişkisi: Aydın İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 27.
- Ömürbek Nuri, Çiçek Hüseyin Güçlü, Çiçek Serdar, “Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 153, 102-122.
- Özkan Kılıç Serap, *Pers Hâkimiyeti Altında Batı Anadolu*, (Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, 122-125.
- Öztürk Nursena, “Vergi Bilincini Şekillendiren En Etkili İç Ve Dış Faktörler”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, 2019, 798-799.
- Pınar Rezzan, *Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Van, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 25.
- Pişman Melek, *Vergi Kaçakçılığının Önlenmesinde Vergi İncelemesi Ve Etkinliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, 25-26.
- Pürsünerli Çakar Elif, “Vergiye Karşı Direnme Şekilleri Ve Vergi İnzivası”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı:1-2, 2013, 1296-1297.
- Reynaud Pierre-Louis, Vergi Karşısında Mükelleflerin Ruh Haleti, (Çev: Celal Erçoklu), Maliye Vekaleti Tetkik Kurulu Neşriyatı, No: 1955-56/66, Ankara, 1955, 10’ Aktaran Şenyüz Doğan, *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*, Bursa, 1995, 45.
- Riahi-Belkaoui Ahmed, Bureaucracy, Corruption And Tax Compliance, In Robert W. McGee (Ed.), *Taxation and Public Finance in Transition and Developing Economies*, Springer Books, 2008, 3-10.
- Richardson Grand, “Determinants of Tax Evasion: A Cross- Country Investigation”, *Journal of International Accounting Auditing & Taxation*, Vol: 15, 2006, 154-165.
- Saban Nihal, *Vergi Hukuku*, 11. b., İstanbul: Beta Yayınevi, 2021, 37-38.
- Sağbaş İsa, Çelik Erhan, “Davranışsal Maliye Perspektifinden Kayıptan Kaçınmayı Etkileyen Faktörlerin Analizi”, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, Cilt:8, Sayı:2, 70.
- Sağlam Metin, “Vergi Algısı Ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Aarştırma: İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı Ve Vergi Bilinci”, *Sosyoekonomi Dergisi*, 2013-1, 315-334.
- Samadova Sakina, *Vergi Mükelleflerinin Vergileme Karşısındaki Davranışlarının Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, 22-24.

- Saraçoğlu Fatih, “Vergi Kapasitesini Belirleyen Faktörler Ve Türkiye’de Vergi Kapasitesi”, *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Sayı:2, 2020, 2-3.
- Sarılı Mustafa Ali, “Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Nedenleri, Etkileri Ve Alınması Gereken Tedbirler”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:41, 2002, 32.
- Saruç Naci Tolga, *Vergi Uyumlu: Teori Ve Uygulama*, 2. b., Ankara: Seçkin Kitapevi, 2015, 46.
- Simon James, Clinton Alley, “Tax Compliance, Self-Assesment And Tax Administration”, *Journal Of Finance And Management İn Public Services*, No:2, 2002, 29.
- Sivrekli Demircan Esra, “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Kamu Mali Yönetiminde Uygulanan Vergi Politikaları”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı:195, 2004, 7-9.
- Sivrekli Demircan Esra, “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme Ve Kalkınmaya Etkisi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:21, 2003, 109.
- Sökmen Gürçam Özlem, Moç Turhan, “Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Iğdır Üniversitesi İktisat Ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Business&Management Studies: An International Journal*, Vol:7, No:4, 2019, 1406.
- Sağlam Metin, “Vergi Algısı Ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma Ve İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı Ve Bilinci”, *Sosyoekonomi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:19, 2013, 320.
- Şahbaz Kadriye, Akgül Ömer, Yardımcıoğlu Fatih, “Fırıncı Esnafının Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Sakarya İli Örneği”, *Siyaset,Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, 2014, 65.
- Şahin Mehmet, “Çiğdem Özenç, Türkiye’de Vergi Kültürünü Etkileyen Faktörler”, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı: 182, 2008, 17-19.
- Şahin Muhammet, *Türkiye’de Vergi Uygulamaları Ve Vergi Ahlakı İlişkisi: Trabzon, Giresun Ve Gümüşhane İlleri Örneği*, (Doktora Tezi), Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, 85.
- Şenel Kutay, *Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri Üzerine Bir Alan Çalışması*, (Yüksek Lisans Tezi), Denizli, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, 31.
- Şenyüz Doğan, *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*, Bursa: Ekin Yayınevi, 1995, 7.
- Şenyüz Doğan, Yüce Mehmet, Gerçek Adnan, *Vergi Hukuku*, Bursa: Ekin Yayınevi, 2016, 73-74.
- Tahtakıran Serdar, *4369 Sayılı Yasadan Önceki Düzenlemede Kaçakçılığa Teşebbüs Suçu*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, 34

- Taşkın Yasemin, “Vergi Psikolojisi Ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri”, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 2010, 69-85.
- Taytak Mustafa, “İlköğretim Iı. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 158, 2010, 497.
- Tekin Ahmet, Gökmen Gürçam Özlem, Davranışsal İktisat Ve Vergi Uyumu Arasındaki İlişki Üzerine Genel Bir Değerlendirme, *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (Asead)*, Cilt:6 Sayı: 5, 2019, 71.
- Teyyare Erdoğan, Kumbaşlı Ensar, “Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü”, *Aibü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:16, Sayı:4, 2016, 4.
- Togler Benno, Demir İhsan C., “Causes And Consequences Of Tax Morale: An Empirical Investigation”, *Economic Analysis & Policy*, Vol:38, No:2, 2008, 313.
- Tunçer Mehmet, "Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi Ve Türkiye" , *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, Sayı: 3, 110-112.
- Tunçer Mehmet, Arıman Yasemin, “Aile Ve Çevre, Genel Ekonomik Görünüm Ve Vergi Faktörlerinin Seçmenlerin Siyasi Tercihleri Üzerindeki Etkisi: Trabzon İli Örneği”, *International Journal Of Social Sciences And Education Research*, Vol:2, Sayı:1, 2016, 220.
- Tutumlu Tarık, *Türk Vergi Sisteminde Vergi Cezalarının Vergi Kayıp Ve Kaçaklarını Önlemedeki Etkinliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, 39.
- Türk İsmail, *Kamu Maliyesi*, Ankara: Turhan Kitapevi, 2011, 97-98.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa, M.73/2.
- Uyanık Atilla, “Vergi Bilinci Ve Vergiye Gönüllü Uyumun Vergi Gelirlerine Etkilerinin Değerlendirilmesi”, *Maliye Dergisi*, 2019 Temmuz-Aralık, Sayı:177, 362-363.
- Vergi Usul Kanunu, Madde 359.
- Vogel Joachim, “Taxation And Public Opinion İn Sweden: An Interpretation Of Recent Survey Data”, *National Tax Journal*, Vol:27, No:4, 1974, 499-503.
- www.vergihaftasi.gov.tr, (04.02.2023).
- Yardımcıoğlu Mahmut, Akpınar Yusuf, Günay Yahya, “Vergi Okuryazarlığı Ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:4 Sayı:2, 2014, 100.
- Yelman Ercan, “Vergi Okuryazarlığı Üzerine Yazılan Bilimsel Çalışmaların Bibliyometrik Analizi”, *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, 2021, 292.
- Yenigün Yasemin, *Vergi Bilinci Ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, 31.

- Yeşilyurt Şahin, “Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerine Etkisi: Maliye Ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Örneği”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:12, Sayı:32, 2015, 36-56.
- Yıldırım Mert, “Verginin Mali Amacı Açısından Türkiye’de 1990-2018 Yılları Arası Dönemde Vergi Gayretinin İncelenmesi”, *Vergi Raporu Dergisi*, Sayı: 246, 2020, 199.
- Yılmaz Hacer, *Vergi Kültürünün İnşası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, 20.
- Yolal Merve, “Verginin Tarihsel Gelişiminin Ve Mali Fonksiyonun Geçmişten Günümüze Değerlendirilmesi”, *Vergi Raporu Dergisi*, Sayı: 215, 2017, 12.
- Yurdakul Ali, *Vergi Ahlakı Ve Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizi: Bursa Örneği*, (Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, 94-95.

EKLER

EK-1: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ BİLİNCİ ANKETİ

Bu anket Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülen “Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinci” adlı yüksek lisans tezi için yapılmaktadır. Tarafınızdan kişisel bir bilgi talep edilmeyecek, anket için alınan bilgiler sadece bu bilimsel çalışmada kullanılacaktır. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Dr. Öğr. Üyesi

Feride BAKAR TÜREGÜN

Yüksek Lisans Öğrencisi

Duygu MACİT

Demografik Bilgiler (Lütfen size uygun cevapları işaretleyiniz).

1- Cinsiyet:	Kadın ( ) Erkek ( )
2- Yaş:	18-24 ( ) 24+ ( ) 30+ ( )
3- Eğitim durumu:	Lisans ( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora ( )
4- Bölüm:	İktisadi ve İdari Bilimler ( ) Hukuk Fakültesi ( ) Eğitim Fakültesi ( ) Mühendislik Fakültesi ( ) Veterinerlik Fakültesi ( )
5- Çalışma durumu:	Çalışmıyor ( ) Part-time ( ) Tam zamanlı ( )
6- Kişisel (çalışıyor iseniz) ya da hane halkı gelir seviyesi (yıllık):	22.000 TL'ye kadar ( ) 22.001 – 49.000 TL arası ( ) 49.001 – 120.000 TL arası ( ) 120.001 – 600.000 TL ( ) 600.001 TL üstü ( )
7- Vergi ile ilgili dersler aldınız mı? (kamu maliyesi, vergi hukuku vb.)	Hayır ( ) Evet ( )
8- Gelirinizi beyan etmek için vergi beyannamesi doldurdunuz mu?	Hayır ( ) Evet ( )

Lütfen size uygun olan cevapları işaretleyiniz.

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Vergi kamu harcamalarını karşılamak için tahsil edilir.					
2	Vergi devletin egemenlik gücüne göre alınan zorunlu ödemedir.					
3	Vergi sosyal sorumluluk anlayışının bir parçasıdır.					
4	Vergi sadece gelir üzerinden tahsil edilmektedir.					
5	Bugün ödenmeyen vergiler, gelecek nesillerin vergi ve borç yükünü artırmaktadır.					
6	Vergi yükümlülüklerinin tümünü yerine getiren bireyler iyi vatandaşlardır.					
7	Bir vatandaş olarak tüm ödenen vergilerin farkındayım.					
8	Gelirimden bir kısmını vergi olarak vermek isterim.					
9	Vergi sistemimizin adaletli olduğunu düşünüyorum.					
10	Ülkemde vergi ödeme rızasının yüksek olduğunu düşünüyorum.					
11	Ülkemde vergi yükü çok yüksektir.					
12	Vergi kaçırmak teknik olarak hırsızlıktır.					
13	Vergi kaçırmanın bir kişiyi kınarım.					
14	Dini inancıma göre vergi kaçırmak günahıdır.					

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Yüksek oranda vergi bilincine sahip olduğumu düşünüyorum.					
2	Yüksek vergi bilincine sahip bireyler tüm vergi yükümlülüklerini düzenli olarak yerine getirirler.					
3	Vergi bilincinin artması ile ülkenin vergi gelirleri artabilir.					
4	Vergi bilinci yüksek bireyler iyi vatandaşlardır.					

5	Vergi bilinci yüksek bireyler ülkelerini daha çok severler.					
6	Vergi bilinci gelişmiş olan toplumlar yüksek refah seviyesine sahiptirler.					
7	Karmaşık bir vergi sistemi vergi bilincini zayıflatabilir.					
8	Vergi idaresinin olumsuz yaklaşımları vergi bilincini zayıflatabilir.					
9	Yüksek vergi oranları vergi bilincini zayıflatabilir.					
10	Vergi denetim sıklığı vergi bilincini artırabilir.					
11	Vergi adaletsizliği vergi bilincini zayıflatabilir.					
12	Dini duyguları olan bireyler yüksek vergi bilincine sahip olabilirler.					
13	Daha eğitilmiş insanlar daha fazla vergi bilincine sahiptirler.					

	Vergi Eğitimi	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Aldığım vergi eğitimi sayesinde vergi mevzuatı hakkında yeterli bilgiye sahibim.					
2	Birey vergi sistemi konusunda eğitilirse, vergi ödeme isteği artacaktır.					
3	Vergi eğitimi almış ve vergi sistemine hâkim insanlar vergi ödemeye daha isteklidirler.					
4	Vergi eğitimi, insanların vergi ödeme farkındalığını artırmaktadır.					
5	Her birey vergi sistemi hakkında donanımlı ve belli bir eğitim seviyesinde olmalıdır.					
6	Vergi eğitimi almış ve bu alanda donanımlı bir birey vergi planlaması yapabilir ve vergi yükünü azaltabilir.					
7	Çocuklara erken yaşta verilen vergi eğitimi ile gelecekteki vergi ödemeleri hakkında farkındalıkları artmaktadır.					
8	Ebeveynin vergi hakkındaki düşünceleri çocuğu etkilemektedir.					
9	Okullarda çocuklar için vergi ile ilgili derslere yer verilmelidir.					
10	Üniversitelerde bireyler için vergi ile ilgili dersler sağlanmalıdır.					
11	Ülkemde vergi eğitimi yeterlidir.					
12	Üniversitemde vergi ile ilgili dersler yeterlidir.					

EK-2: TAX CONSCIOUSNESS OF UNIVERSITY STUDENTS

This survey is being conducted for a master thesis titled “Tax Consciousness of University Students”. The thesis will be prepared at Bursa Uludağ University Institute of Social Sciences, Turkey. The information received from you will only be used for this scientific study. Thanks for your participation.

Assist. Prof. Dr.

Feride BAKAR TÜREGÜN

Master Student

Duygu MACIT

Demographic Information (Please tick the answers that suits you).

1. Gender:	Female ( ) Male ( )
2. Age:	18-24 ( ) 24+ ( )
3. Education status:	Bachelor degree ( ) Master degree ( ) PhD ( )
4. Department:	Economic and Administrative Sciences ( ) Faculty of Engineering ( ) Others ( ) (Please, write .....)
5. Working status:	Non-working ( ) Part-time ( ) Full-time ( )
6. Personal (if you are working) or Household Income Status:	Low ( ) Medium ( ) High ( )
7. Have you ever received any tax-related courses? (public finance, tax law etc.)	No ( ) Yes ( )
8. Have you ever fill in a tax return to declare your income?	No ( ) Yes ( )

Please tick the answers which occurred scale that suits you.

		Strongly Disagree	Disagree	Neutral	Agree	Strongly Agree
1	Taxes are collected for public expenditures.					

2	Taxes are compulsory payments.					
3	Tax is a part of social responsibility.					
4	The tax is only collected from your income.					
5	Today's unpaid taxes increase the tax and debt burdens of future generations.					
6	An individual who fulfills all tax obligations is a good citizen.					
7	As a citizen, I am aware of all of the taxes paid.					
8	I want to give a portion of my income as a tax.					
9	I think that our tax system is fair.					
10	I think my country has high consent to pay taxes.					
11	The tax burden is too much in my country.					
12	Tax evasion is technically theft.					
13	I reprove a person who evades tax.					
14	According to my religious belief, tax evasion is a sin.					
	Tax Consciousness	Strongly Disagree	Disagree	Neutral	Agree	Strongly Agree
1	I think that I have high tax consciousness.					
2	Individuals having high tax consciousness regularly fulfill their all tax obligations.					
3	With the increase of tax consciousness, the tax revenues of the state may increase.					
4	An individual having high tax consciousness is a good citizen.					
5	Individuals having high tax consciousness love their country more.					
6	Societies with improved tax consciousness have a high welfare level.					
7	An understandable tax system may weaken tax consciousness.					
8	Negative approaches of the tax administration can weaken tax consciousness.					
9	High tax rates can weaken tax consciousness.					
10	The frequency of tax audits can increase tax consciousness.					
11	Tax injustice can weaken tax consciousness.					
12	An individual having strong religious belief may have more tax consciousness.					
13	More educated people have more tax consciousness.					

	Tax Training	Strongly Disagree	Disagree	Neutral	Agree	Strongly Agree
1	I have enough knowledge about tax legislation due to tax training.					
2	If someone is trained in the tax system, his / her motivation to pay taxes will increase.					
3	People having tax training and understanding of the tax system have more willing to pay taxes.					
4	Tax training increases the awareness of people paying taxes.					
5	Every person must have a certain level of education and be well-equipped with the tax system.					
6	A person who is tax trained and well-equipped in this field can optimize tax liability and reduce the tax burden.					
7	Providing children with tax system training at an early age increases their awareness of future tax payments.					
8	Thoughts of a parent about taxes affect children.					
9	Tax-related courses should be provided for children in schools.					
10	Tax-related courses should be provided for people in university.					
11	There are enough tax training in my country.					
12	There are enough tax-related courses at my university.					

ÖZGEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	DUYGU	MACİT	
Doğum Yeri ve Yılı	ANTALYA	25.01.1995	
Bildiği Yabancı	İngilizce		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme		Kurum Adı
Lise	2009	2013	Metin Nuran Çakallıklı Anadolu Lisesi
Lisans	2014	2018	Bursa Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans	2018	-	Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü University of Lodz, Poland – Erasmus 2019
Çalıştığı Kurum	Başlama - Ayrılma		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2020	Devam ediyor.	Mehmet Demir Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):			
		Tarih:	
		İmza:	
		Adı-Soyadı:	DUYGU MACİT